

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

ปริญญา

การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง ผลกระทบจากนโยบายการจัดเขตผ่อนปรนต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ

Impacts of Special Use Zone Policy on Management of Erawan National Park

นามผู้วิจัย นางสาวนันท์วัน สุวรรณสถิตย์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รongศาสตราจารย์วิพัทธ์ จินตนา, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รongศาสตราจารย์เรืองไร โตกฤษณะ, Ph.D.)

ประธานสาขาวิชา

(รongศาสตราจารย์วิพัทธ์ จินตนา, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รongศาสตราจารย์กัญจนา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ผลกระทบจากนโยบายการจัดเขตผ่อนปรนต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ

Impacts of Special Use Zone Policy on Management of Erawan National Park

โดย

นางสาวนันท์วัน สุวรรณสถิตย์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นันทวัน สุวรรณสถิตย์ 2554: ผลกระทบจากนโยบายการจัดเขตผ่อนปรนต่อการจัดการ
อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน) สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างยั่งยืน โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก:
รองศาสตราจารย์วิพัทธ์ จินตนา, Ph.D. 114 หน้า

รัฐบาลมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหา
ข้อขัดแย้งการครอบครองที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ โดยผ่อนปรนให้ราษฎรที่อาศัยและทำกินอยู่ในพื้นที่
ป่าไม้สามารถอยู่ต่อไปได้ ให้มีการพิสูจน์สิทธิ์และจัดทำแนวเขตการครอบครองที่ดินที่ชัดเจน
อย่างมีส่วนร่วม เพื่อสนองนโยบายดังกล่าว อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ได้ดำเนินโครงการนำร่อง
การพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืนตั้งแต่ ปี 2547 โดยเปิดโอกาส
ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่มากขึ้น มีการจัดทำบัตรประจำตัวสำหรับ
ผู้ที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ผ่อนปรนภายใต้กติกาประชามร่วมรัฐที่กำหนด รวมทั้งการจ้าง
แรงงานท้องถิ่นเข้าทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ของอุทยานฯ และกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่างๆ ผลกระทบ
จากนโยบายนี้มีทั้งด้านบวกและด้านลบต่อวิถีชีวิตของราษฎรและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
ในชุมชน จากการศึกษาพบว่า เนื่องจากข้อจำกัดในการขยายพื้นที่ทำกิน ขณะที่สมาชิกในครัวเรือน
เพิ่มมากขึ้น จึงมีการอพยพกลุ่มแรงงานที่อยู่ในวัย 20-40 ปี ออกไปประกอบอาชีพต่างถิ่น องค์กรที่
ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และราษฎรท้องถิ่นได้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น มีการจับกุม
ผู้กระทำผิดกฎหมายป่าไม้ลดลง ราษฎรเห็นว่าอุทยานแห่งชาติเอราวัณควรดำเนินโครงการพัฒนา
และส่งเสริมการมีส่วนร่วมดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และเสนอให้มีการรับรองสิทธิ์การครอบครอง
ที่ดินในลักษณะ โฉนดชุมชนซึ่งจะช่วยเป็นหลักประกันทำให้ราษฎรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและ
เต็มใจช่วยดูแลรักษาที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ช่วยแก้ปัญหาการซื้อขายที่ดิน ทั้งนี้
ในการจัดเขตผ่อนปรนจำเป็นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของพื้นที่ด้วย โดยไม่ควรเป็นพื้นที่
ที่มีระบบนิเวศเปราะบาง รวมทั้งควรมีมาตรการที่รัดกุมเพื่อทำให้การใช้ที่ดินและการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเป็นไปอย่างยั่งยืน

Nantawan Suwansatit 2011: Impacts of Special Use Zone Policy on Management of Erawan National Park. Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management), Major Field: Sustainable Land Use and Natural Resource Management, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis Advisor: Associate Professor Vipak Jintana, Ph.D. 114 pages.

In order to solve the problem on illegal land tenure in forest areas, the government declared a cabinet resolution on 30th June 1998 to abate expelling people from the forest. A so-called special use zone was classified for the areas occupied by people and their cultivated lands. Participatory land demarcation was applied for approval of land occupation. In responsible to the policy, the Erawan National Park has been implemented a pilot project on participatory development for sustainable national park management since 2004. The project provided an opportunity for local people to have more participation in resources management within the national park. The ID cards were issued to allow them entering the specific area under the joint establishment of state-public regulation. Local people were hired as temporary workers in the national park, various community development activities were organised. The results revealed that the policy impacted both pros and cons on the local people livelihood and natural resource management. Due to the limitation of land for cultivation whereas the household members increased, labor force aged from 20-40 years old moved out to find new jobs. However, the policy has enhanced a better relationship between the officers and the local people. It brought about a reduction of criminal cases concerning the forest acts. For further development of the special use zone, the respondents requested that the national park should continuously implement as such the development project to promote people participation. The occupied areas with already approved should be issued a community title deed. The ownership of land and natural resource will carry a great many responsibilities of the community. Thus, changing land tenure by selling land right will be reduced. Necessarily, the special use zone management required proper studies. It should not be in the fragile area. Moreover, proper measures should be established and implemented to assure a sustainable land use and natural resource management within the area.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.วิพัทธ์ จินตนา ประธานกรรมการที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.เรืองไกร โตกฤษณะ กรรมการร่วมที่ช่วยแนะแนวทางการวิจัย
ตั้งแต่เริ่มต้นการวิจัย วิธีการวิจัย ชัดเกล้าเนื้อหาวิทยานิพนธ์ ให้สมบูรณ์ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
ประสบความสำเร็จได้ ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.สมศักดิ์ สุขวงศ์ และ ผศ.ดร.ดรชนิ เอมพันธุ์
ที่ให้คำแนะนำในการสอบปากเปล่าขั้นสุดท้าย เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
และขอบพระคุณคณาจารย์ โครงการสหวิทยาการ สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างยั่งยืนทุกท่านที่มอบความรู้แก่ผู้วิจัย

ขอบพระคุณเจ้าของพื้นที่ศึกษา หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเอราวัณ (นายชัยยา ห้วยหงษ์ทอง)
ผู้ช่วยอุทยานแห่งชาติเอราวัณ (นางสาวจิตร บุญตา) ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและที่พัก
ระหว่างการศึกษาวิจัย ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ชาวบ้านหมู่บ้านบนเขาแก่งเรียง
และบ้านปลายดินสอที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอบคุณพี่ๆ สำนักตรวจและประเมินผล สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม ที่ให้การสนับสนุนการศึกษาตั้งแต่การออกภาคสนามจนถึงการจัดทำวิทยานิพนธ์
รวมทั้งพี่ๆ กลุ่มสิ่งแวดล้อมโครงการ สำนักบริหาร โครงการ และเพื่อนๆ กรมชลประทานที่ให้
กำลังใจและสนับสนุนงานวิจัยตลอดมา

ขอบคุณเจ้าหน้าที่โครงการสหวิทยาการ สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างยั่งยืน และเพื่อน พี่ น้อง SLUSE รุ่น 6 พี่ๆ SLUSE รุ่น 5-8 ทุกคน ที่ช่วยกันแนะนำ
และผลักดันจนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ

และสุดท้ายขอขอบพระคุณบิดา มารดา ที่สนับสนุนทุนการศึกษา เป็นกำลังใจ และเป็น
ที่ปรึกษาของผู้วิจัยตลอดมา จนผู้วิจัยสำเร็จการศึกษาในครั้งนี้

นันทวัน สุวรรณสถิตย์

เมษายน 2554

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(2)
สารบัญภาพ	(3)
คำนำ	1
วัตถุประสงค์	4
การตรวจเอกสาร	8
วิธีการวิจัย	34
ผลและการวิจารณ์	40
สรุปและข้อเสนอแนะ	71
สรุปผลการศึกษา	71
ข้อเสนอแนะ	75
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	77
ภาคผนวก	81
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 (สำหรับราษฎร)	82
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 (สำหรับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ)	88
ภาคผนวก ค มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้	96
ภาคผนวก ง ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนด ชุมชน พ.ศ.2553	102
ภาคผนวก จ ประกาศคณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินงานโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553	107
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	114

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	หมู่บ้านที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ	32
2	การใช้ที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ	33
3	กรอบการดำเนินงานวิจัย	38
4	จำนวนประชากรและครัวเรือนในพื้นที่ศึกษา	40
5	ข้อมูลทั่วไป อายุเฉลี่ย และระยะเวลาการอยู่อาศัยในพื้นที่อุทยาน แห่งชาติเอราวัณของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	42
6	ข้อมูลลักษณะครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระดับการศึกษา สูงสุดของสมาชิกในครัวเรือน และขนาดที่ดินถือครองเฉลี่ยของแต่ละ ครัวเรือนของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	43
7	ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	46
8	การพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ตอบ แบบสัมภาษณ์	50
9	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ของผู้ตอบ แบบสัมภาษณ์	51
10	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	52
11	ผลกระทบด้านสังคมของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	54
12	ผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	56
13	ความคิดเห็นต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	58
14	จำนวนคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดตามกฎหมายป่าไม้ในพื้นที่ อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ตั้งแต่ พ.ศ.2547-2552	63
15	ประเด็นสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ส่วนกลางกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	68
16	สรุปผลกระทบและข้อเสนอแนะจากการปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรี ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐและชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ	74

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดงานวิจัย	5
2	พื้นที่ชุมชนที่ทำการศึกษาในอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี	23
3	แผนที่ขอบเขตของอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี	26
4	แสดงลักษณะภูมิประเทศของอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัด กาญจนบุรี	28
5	ไม้พืนสำหรับใช้ในครัวเรือน	48
6	ปลาจากเขื่อนศรีนครินทร์	49
7	ของป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด สำหรับค้าขาย	49
8	การจัดลำดับปัญหาโดยใช้วิธี problem ranking	67

ผลกระทบจากนโยบายการจัดเขตผ่อนปรนต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ

Impacts of Special Use Zone Policy on Management of Erawan National Park

คำนำ

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ป่าไม้ที่ลดลงอย่างรวดเร็วในช่วงครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาเป็นปัญหาสำคัญระดับประเทศ จากข้อมูลสถิติป่าไม้ของกรมป่าไม้ที่ทำการศึกษาโดยวิธีการแปลภาพถ่ายทางอากาศพบว่า เมื่อปี พ.ศ.2504 มีเนื้อที่ป่าทั่วประเทศ 273,628.50 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 53.33 ของพื้นที่ประเทศ และข้อมูลล่าสุดในปี พ.ศ.2549 มีพื้นที่ป่า 158,652.59 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 30.92 ของพื้นที่ประเทศ (กรมป่าไม้, 2552)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยใช้กระบวนการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าในการบริหารจัดการพื้นที่ป่า เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 เป็นต้น รวมไปถึงการใช้หลักวิชาการและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพื้นที่ป่าไม้ ตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ.2528 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการจัดการและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยให้ส่วนราชการและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องได้มีความเข้าใจร่วมกันและถือเป็นแนวทางปฏิบัติ ซึ่งกำหนดให้มีพื้นที่ป่าทั่วประเทศอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 40 แบ่งเป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์ในอัตราร้อยละ 15 และป่าเพื่อเศรษฐกิจในอัตราร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2551) ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายของพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นร้อยละ 25 เพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552)

ปัญหาที่พบหลังจากการประกาศพื้นที่ป่าเป็นเขตคุ้มครองตามกฎหมาย คือ มีราษฎรจำนวนหนึ่ง ที่อาศัยและมีที่ทำกินอยู่ในพื้นที่คุ้มครอง ส่วนหนึ่งเกิดจากการบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์เพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัยและหรือที่ทำกิน อีกส่วนหนึ่งเป็นการประกาศพื้นที่คุ้มครองซ้อนทับกับที่อาศัยและหรือที่ทำกินของราษฎรที่อยู่มาก่อน รวมไปถึงปัญหาการจัดทำแนวเขตพื้นที่ป่าและที่อยู่อาศัยของราษฎรที่ไม่ชัดเจน นำไปสู่การมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดิน

ในพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งเห็นชอบตามมติคณะกรรมการป่าไม้แห่งชาติ โดยให้มีการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของราษฎรในพื้นที่ป่าและให้มีการจัดทำแนวเขตที่ดินให้ชัดเจน กรณีที่ราษฎรครอบครองที่ดินก่อนการประกาศพื้นที่คุ้มครอง ให้กรมป่าไม้จัดทำขอบเขตบริเวณที่อยู่อาศัย ที่ทำกินให้ชัดเจน ห้ามขยายพื้นที่เพิ่มเติม โดยเด็ดขาด และดำเนินการตามกฎหมายเพื่อให้ราษฎรอยู่อาศัยและทำกินตามความจำเป็นเพื่อการครองชีพ ทำให้เกิดการจัดทำเขตผ่อนปรนในพื้นที่คุ้มครอง (special use zone) ตามมา (กรมป่าไม้, 2551ก)

จากนโยบายของรัฐที่พยายามแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าไม้ โดยให้สิทธิทำกินในรูปแบบต่างๆ เช่น การออกหนังสือรับรองสิทธิการใช้ที่ดินทำกิน (สทก.) การออก สปก. เป็นต้น แต่การบุกรุกพื้นที่ป่าก็ยังคงมีอยู่ การเรียกร้องสิทธิการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่ามีมากขึ้น รัฐจึงเริ่มให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศแบบองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวทางการจัดทำ “โครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน” ในอุทยานแห่งชาติ 26 แห่ง กระจายตามภาคต่างๆ ของประเทศ และได้กำหนดตัวชี้วัดหลักของโครงการไว้ 3 ด้าน คือ ด้านสังคมและความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจและด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2548)

อุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นส่วนหนึ่งของผืนป่าตะวันตก (western forest complex) ซึ่งเป็นผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย และเป็นผืนป่าบนแผ่นดินมีขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2552) ได้เข้าร่วมโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืนในปีงบประมาณ พ.ศ.2547 เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐและชุมชนในพื้นที่ อันได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งเชิงนโยบายเรื่องระบบไร่ข้าวกะเหรี่ยง ปัญหาการขยายของพื้นที่ทำกินของชุมชน ปัญหาจากการพิสูจน์สิทธิตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541 และแนวคิดการย้ายชุมชนออกจากผืนป่าเดิม (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, 2552)

โครงการนำร่องฯ ดังกล่าวใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนควบคู่กับหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก้ไขปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน โดยการจัดเขตผ่อนปรนเพื่อให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการพิสูจน์สิทธิว่าได้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่มาก่อนการประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครอง และสามารถอยู่อาศัยทำกินได้ภายใต้กฎระเบียบและการจัดการของอุทยานแห่งชาติ สำหรับหมู่บ้าน

เป้าหมายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณที่ดำเนิน โครงการมีจำนวน 18 หมู่บ้าน (อุทยานแห่งชาติเอราวัณ, 2548) ประกอบด้วย

- 1) หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ ได้แก่ หมู่บ้านบนเขาแก่งเรียง และบ้านปลายดินสอ
- 2) หมู่บ้านที่ตั้งอยู่คาบเกี่ยวแนวเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ ได้แก่ บ้านแก่งแคบ บ้านปากคลอง-ท่าทุ่งนา บ้านหมอเต่า บ้านท่ากะทิ และบ้านทับศิลา
- 3) หมู่บ้านที่ตั้งอยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติแต่มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ได้แก่ บ้านทุ่งก้างย่าง บ้านท่าเสา บ้านพองกะ-พุทะเคียน บ้านพุง บ้านพุ่มวง บ้านพุ่มุด บ้านพุดย บ้านพุดลาด บ้านโป่งปัด บ้านช่องกระทิง และบ้านแก่งปลากด

การจัดเขตผ่อนปรนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อแก้ไขปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ ดูแลรักษาผืนป่าที่ตนเองอยู่อาศัย และลดความขัดแย้งระหว่างรัฐและชุมชนในพื้นที่ โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ จึงเป็นที่มาของวิจัยในครั้งนี้ ที่ต้องการศึกษาผลกระทบของการจัดเขตผ่อนปรนที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชน และการจัดการของอุทยานแห่งชาติเอราวัณ รวมไปถึงการเสนอแนวทางการจัดการเขตผ่อนปรนที่เหมาะสมกับพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชนในเขต
ผ่อนปรน
2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดเขตผ่อนปรน ที่มีต่อราษฎรในชุมชนและ
การจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ
3. เพื่อประมวลแนวทางการจัดการเขตผ่อนปรนที่เหมาะสมกับพื้นที่ และวิถีชีวิตของ
ราษฎรในชุมชน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยผลกระทบที่เกิดจากการจัดเขตผ่อนปรนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี โดยการสัมภาษณ์ราษฎรในชุมชนที่อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณทั้งหมด จำนวน 2 แห่ง คือ ชุมชนบ้านบนเขาแก่งเรียง ตำบลท่ากระดาน และบ้านปลายดินสอ ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีพื้นที่ติดอยู่ในอุทยานแห่งชาติฯ ทั้งหมดนี้ทั้งหมดบ้าน เพื่อประเมินผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของราษฎรและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากส่วนกลาง (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) และส่วนท้องถิ่น (อุทยานแห่งชาติเอราวัณ) เพื่อประเมินผลกระทบที่มีต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ

ในการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นใช้เปรียบเทียบระหว่างสถานะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กับสถานะช่วงก่อนการประกาศใช้มติคณะรัฐมนตรี เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541

นิยามศัพท์

พื้นที่คุ้มครอง หมายถึง พื้นที่ดินหรือพื้นที่ทางทะเลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อคุ้มครองหรือรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและคุณค่าทางทัศนียภาพ ซึ่งดำเนินการโดยใช้กฎหมายในการจัดตั้งและบริหารจัดการ (สำนักงานนวัตกรรมพื้นที่คุ้มครอง, 2554)

เขตผ่อนปรน หมายถึง พื้นที่ถือครองภายในอุทยานแห่งชาติเอราวัณที่ราษฎรครอบครองอยู่อาศัย ทำกิน ใช้ประโยชน์ ประกอบกิจกรรมต่างๆตามนัยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541 ซึ่งทางราชการได้สำรวจการถือครองและผ่อนผันให้ใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ละเมิดกฎหมาย เป็นการชั่วคราว ตรงกับความหมายของการจัดเขตกิจกรรมพิเศษของการจัดการอุทยานแห่งชาติ หรือ special use zone ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติที่ทางราชการอนุญาตให้ชุมชนหรือหน่วยงานราชการอื่นใช้พื้นที่เป็นการชั่วคราว

แนวกันชน หมายถึง พื้นที่ป่าที่มีไว้เพื่อป้องกันผลกระทบ อันเนื่องมาจากการกระทำกิจกรรมของมนุษย์ บริเวณรอบพื้นที่ถือครอง ซึ่งสามารถฟื้นฟูสภาพและจัดการตามหลักวิชาการให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน (อุทยานแห่งชาติเอราวัณ, 2548)

มติคณะรัฐมนตรี หมายถึง มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้

ข้อบังคับประชาคม หมายถึง ข้อบังคับประชาคมร่วมรัฐเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณอย่างยั่งยืน (ฉบับที่ 1) พ.ศ.2548 ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินการ โครงการนำร่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี

การตรวจเอกสาร

การศึกษาผลกระทบจากนโยบายการจัดทำพื้นที่ผ่อนปรนในเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำนโยบาย หน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ รวมไปถึงราษฎรที่อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ที่ดำเนินการตามนโยบายนั้นๆ ด้วย และต้องศึกษาให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด นอกจากการศึกษาผลกระทบต่อชุมชนแล้ว ยังต้องศึกษาผลกระทบต่อทรัพยากรในพื้นที่ด้วย โดยมีข้อกฎหมาย แนวคิด และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

1. กฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ ได้แก่ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 นโยบายการป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ.2528 มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่คุ้มครองของประเทศไทย และแนวคิดการจัดการเชิงอนุรักษ์
2. การดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเขตผ่อนปรนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ได้แก่ โครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน และโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำพื้นที่กันชนในประเทศไทย
4. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบ ทั้งทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ จากการศึกษาในหนังสือระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environment Assessment: SEA) แนวทางการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจากโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ และแนวทางการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ โดยนำเกณฑ์การประเมินผลกระทบต่างๆ มาใช้ในการวิเคราะห์ร่วมกับแบบสัมภาระณ เพื่อให้เกิดผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
5. ข้อมูลพื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่หมู่บ้านบนเขาแก่งเรียง และหมู่บ้านปลายดินสอ ซึ่งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ

กฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

กรมป่าไม้ (2551ข) ได้ให้ความหมายของอุทยานแห่งชาติ หมายถึง พื้นที่ที่รัฐบาลเห็นสมควร กำหนดบริเวณที่ดินที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจ ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมเพื่อสงวนไว้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์ของประชาชน ก็ให้มีอำนาจกระทำได้โดยประกาศพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วยที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง ดังนั้นอุทยานแห่งชาติจึงเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยในการรักษาพื้นที่อนุรักษ์ให้คงอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ ดังนี้

1. เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ คือ ต้องการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติของพื้นที่ให้คงอยู่ตามธรรมชาติ ป้องกันการรบกวนจากมนุษย์ โดยเฉพาะทรัพยากรที่สำคัญ เช่น สัตว์ป่า พืชพรรณ และลักษณะธรรมชาติที่สวยงามพิเศษ รวมทั้งแหล่งอนุรักษ์พันธุกรรมที่สำคัญ
2. เพื่อการท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากในเขตอุทยานแห่งชาติมีทัศนทัศน์ทางธรรมชาติที่สวยงามเหมาะกับการใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความสุขกายสุขใจ และช่วยผ่อนคลายความเครียดจากการปฏิบัติงานประจำ
3. เพื่อการศึกษาค้นคว้าวิจัย พื้นที่อุทยานแห่งชาติสามารถจัดเป็นห้องทดลองทางธรรมชาติกลางแจ้ง ที่สามารถค้นคว้าวิจัยของนักศึกษา นักวิทยาศาสตร์และประชาชนทั่วไป

อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง ภายหลังพบว่า พื้นที่อุทยานแห่งชาติบางส่วนได้มีราษฎรเข้าไปอาศัย บางส่วนมีการใช้พื้นที่เพื่อทำมาหากิน โดยต่างฝ่ายต่างอ้างความชอบธรรมในการครอบครองพื้นที่ดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนมาโดยตลอด และนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น รัฐบาลหลายรัฐบาลมีแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยได้กำหนดแนวนโยบายระดับชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 ที่กำลังใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญ

ของภาคประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
รวมไปถึงมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541

นโยบายการป่าไม้แห่งชาติ

เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2528 รัฐบาลในขณะนั้นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากร
ป่าไม้ของชาติ โดยได้กำหนดนโยบายการป่าไม้แห่งชาติขึ้นไว้เป็นกรอบในการจัดการด้านทรัพยากร
ป่าไม้ กล่าวคือ กำหนดให้มีพื้นที่ป่าอย่างน้อย ร้อยละ 40 ของเนื้อที่ประเทศ หรือประมาณ 128 ล้านไร่
ซึ่งประกอบด้วยป่าอนุรักษ์ร้อยละ 15 ของเนื้อที่ประเทศ และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 ของเนื้อที่ประเทศ
โดยเน้นให้มีการพัฒนาป่าไม้ด้วยการปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
เพื่อทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกหวงแหน และใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างประหยัด รวมทั้งส่งเสริม
การปลูกป่าในภาคเอกชน เพื่อสนองตอบความต้องการ การใช้ไม้ภายในประเทศ และสนับสนุนให้
มีการผลิตไม้เพื่อการส่งออก (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ
พันธุ์พืช, 2551)

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้

กรมป่าไม้ (2551ก) ได้สรุปเนื้อหามติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ว่ามติ
คณะรัฐมนตรีดังกล่าว ให้ความเห็นชอบกับมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาดินในพื้นที่ป่าไม้
ซึ่งได้กำหนดไว้ 2 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ จำแนกพื้นที่เป็น 3 ประเภท
คือ ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี พื้นที่อื่นๆ
ที่สงวนหรืออนุรักษ์ไว้เพื่อกิจการป่าไม้ และ 2) ด้านการป้องกันพื้นที่ป่าและอื่นๆ

สำหรับมาตรการ และแนวทางการแก้ไขปัญหาดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย เช่น อุทยาน
แห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี (พื้นที่ลุ่มน้ำ
ชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 และเขตอนุรักษ์ป่าชายเลน) ได้กำหนดให้กรมป่าไม้สำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครอง
ให้ชัดเจน และขึ้นทะเบียนผู้ครอบครองเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์และ
พัฒนาอย่างยั่งยืน และต้องมีการตรวจพิสูจน์และรับรองสิทธิที่อยู่อาศัย ทำกิน ดังนี้

1. กรณีตรวจสอบพิสูจน์แล้วว่าเป็นพื้นที่ที่อยู่มาก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ และไม่เป็นพื้นที่ล่อแหลม คุณภาพต่อระบบนิเวศ จะทำการออกหนังสืออนุญาต สทก. ให้เพื่อการอยู่อาศัย/ทำกินต่อไป

2. กรณีที่อยู่มาก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ แต่เป็นพื้นที่ล่อแหลมคุณภาพต่อระบบนิเวศ จะต้องกำหนดแผนความช่วยเหลือ หรือย้ายไปในพื้นที่ที่เหมาะสมซึ่งหากอยู่ในเขตพื้นที่ป่าไม้ ก็จะต้องมีการออกหนังสืออนุญาตรับรองสิทธิให้เช่นเดียวกัน

3. กรณีตรวจสอบพิสูจน์แล้วปรากฏว่า เป็นการอยู่อาศัยภายหลังการประกาศเป็นพื้นที่ป่า จะต้องพิจารณาดำเนินการจัดทำแผนการเคลื่อนย้ายต่อไป และหากยังไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ทันที จะต้องทำการจัดระเบียบที่อยู่อาศัย/ทำกินให้เพียงพอกับการดำรงชีพ

ทั้งนี้การใช้ที่ดินในพื้นที่ที่อนุญาตหรือจัดให้ จะกำหนดเงื่อนไขการใช้ที่ดินเพื่อลดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และ/หรือสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการห้ามขยายพื้นที่รุกเข้าไปในเขตอนุรักษ์

จากปัญหาการพิสูจน์สิทธิที่ดินทำกินในพื้นที่อนุรักษ์ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชนมากขึ้น สำหรับราษฎรที่มีหลักฐานพิสูจน์ได้ว่ามีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้น ก่อนการประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ ภาครัฐจึงอนุญาตให้ราษฎรเข้าไปใช้ประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวตามเงื่อนไขที่รัฐกำหนดไว้ การสร้างการมีส่วนร่วมและกำหนดข้อตกลงร่วมกันระหว่างรัฐและราษฎรเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในที่ดินป่าไม้ นำไปสู่การการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเขตผ่อนปรน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่คุ้มครองของประเทศไทย

วิฑูรย์ (2548) กล่าวว่า พื้นที่คุ้มครอง มาจากภาษาอังกฤษว่า “protected area” ภายใต้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 พื้นที่คุ้มครองของประเทศไทย ประกอบด้วย 1) อุทยานแห่งชาติ 2) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 3) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 4) พื้นที่สงวนชีวมณฑล 5) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A และ 1B 6) สวนพฤกษศาสตร์ 7) สวนรุกขชาติ 8) พื้นที่ป่าชายเลน 9) วนอุทยาน

อุทยานแห่งชาติเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการพื้นที่คุ้มครองเพื่อการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ มีระดับการป้องกันและการใช้ประโยชน์ ตั้งแต่การป้องกันไว้ในสภาพธรรมชาติ โดยไม่ยอมให้มีการใช้ประโยชน์ ไปจนถึงการอนุญาตให้มีการใช้ประโยชน์โดยมีข้อจำกัดบางประการ

การแบ่งเขตพื้นที่ (zoning) เพื่อการจัดการของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ ตามลักษณะ ปริมาณ คุณภาพ และความสำคัญของพื้นที่ในแต่ละบริเวณ ตลอดจนการใช้ประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการลดปัญหาของการใช้ประโยชน์ในบริเวณเดียวกัน ดังนี้

1. เขตบริการ (Intensive use zone)

กำหนดเพื่อรองรับการพัฒนาสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งที่มีอยู่แล้ว และที่จะทำขึ้นในอนาคต อาทิ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่กางเต็นท์ บ้านพักนักท่องเที่ยว ที่ทำการอุทยานแห่งชาติ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ บ้านพักเจ้าหน้าที่ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ร้านค้าสวัสดิการ ฯลฯ

2. เขตเพื่อการพักผ่อนและศึกษาหาความรู้ (Outdoor recreation zone)

คือเขตที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวและจัดไว้เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้ศึกษาธรรมชาติอย่างใกล้ชิด เช่น บริเวณพื้นที่น้ำตกที่สามารถประกอบกิจกรรมได้ พื้นที่หาดทราย เป็นต้น

3. เขตสงวนสภาพธรรมชาติ (Primitive zone)

กำหนดเพื่อรักษาสภาพของธรรมชาติ เช่น ป่าดงดิบ แหล่งน้ำจืด แหล่งวางไข่เต่าทะเล และนกทะเล แหล่งปะการัง เป็นต้น บริเวณนี้ไม่อนุญาตให้มีการประกอบกิจกรรมอื่นใด ยกเว้นการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ โดยต้องขออนุญาตล่วงหน้าและกำหนดกระบวนการอย่างชัดเจน

4. เขตกิจกรรมพิเศษ (Special use zone)

กำหนดเพื่อควบคุมกิจกรรม ป้องกันให้ไม่เกิดผลเสียต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติ เนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งมีกิจกรรมที่อาจขัดต่อกฎหมายอุทยานแห่งชาติ อาทิ หมูบ้าน หรือพื้นที่ของส่วนราชการอื่นใช้ประโยชน์

5. เขตหวงห้าม (Strict nature reserve zone)

เป็นเขตที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีพรรณพืชที่หายาก ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ตลอดไปเขตนี้ในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแม้จะมีเป็นบางจุด และมีขนาดพื้นที่ไม่มากนัก ส่วนมากจะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร หรือ หรือแหล่งน้ำซับที่มีความชุ่มชื้นสูงและในเขตการจัดการนี้ จะรวมไปถึงกลุ่มถ้ำต่างๆ ที่มีวัตถุโบราณ เช่น หีบ ถ้วย ไห ต่างๆ ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน

6. เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ (Recovery zone)

บริเวณที่มีสภาพธรรมชาติเสื่อมโทรม หรือถูกบุกรุกทำลายด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น การตัดไม้การเผาป่า การทำไร่ นา รวมทั้ง การสัมปทานป่าไม้ในอดีต แต่พื้นที่นั้นยังคงสภาพธรรมชาติอยู่ ซึ่งสามารถฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ได้ โดยการปลูกป่าหรือปล่อยให้ธรรมชาติฟื้นฟูตัวเอง

แนวคิดการจัดการเชิงอนุรักษ์

อุทิศ (2537) กล่าวว่า เพื่อให้ป่าไม้อำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้อย่างหลากหลายและยั่งยืน จึงต้องจัดการป่าไม้ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยนำเอาแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเชิงอนุรักษ์ (Principle of Natural Resource Conservation Management) มาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน

การอนุรักษ์ (conservation) หมายถึง ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดด้วยการรักษาผลที่ได้อย่างยั่งยืน หรือการเข้าไปจัดการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดนั่นเอง ซึ่งแตกต่างจากการสงวน (preservation) คือ การเก็บไว้และปล่อยให้ไปเองตามธรรมชาติ

การจัดการอย่างเข้มข้น (Active management) คือ การเข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลง โดยวิธีการใดวิธีหนึ่งหรือผสมผสานทั้งสามวิธี ดังนี้

1. เพิ่มจำนวน
2. ลดจำนวนหรือเอาออกเพื่อให้ส่วนที่เหลือเพิ่มพูนในอัตราสูงสุด
3. ควบคุมให้คงที่ไว้เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์

นโยบายของการจัดการ (Management policy) เกี่ยวกับป่าไม้คือมุ่งเน้นการอนุรักษ์ และการเสริมสร้างสภาพป่าหรือฟื้นฟูสภาพป่าให้ดีขึ้น เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน

การดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเขตผืนป่านในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ

โครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน

จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในอดีต ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านที่ดินทำกิน ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสภาพสิ่งแวดล้อม รัฐบาลจึงมีนโยบายให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟู อนุรักษ์และให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักธรรมาภิบาล และการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม โดยยึดนโยบายให้ “คนอยู่กับป่า” โดยผืนป่านให้ประชาชน อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม และพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ไม่ล่อแหลม โดยมีเงื่อนไขให้อยู่อาศัย และทำกินโดยไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมอยู่ภายใต้กฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความจำเป็นของราษฎรเพื่อบรรเทาปัญหาความยากจน ตลอดจนเพื่อความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และมีส่วนร่วมในการเพิ่มจำนวนปริมาณทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2548) ได้อธิบายวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนี้

1. เพื่อให้ “คนอยู่กับป่า” ได้อย่างชอบธรรมและเกื้อกูลกับธรรมชาติ อันเป็นการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อมตามแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ โดยพื้นฐานการยอมรับซึ่งกันและกัน

3. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยใช้กลไกจากรายงูรที่อยู่ในพื้นที่ เป็นเครื่องมือสนับสนุนการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน

โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน โดยอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นโครงการย่อยที่อยู่ภายใต้โครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก (อุทยานแห่งชาติเอราวัณ, 2548) เป็นอีกหนึ่งผลกระทบจากการดำเนินนโยบายตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541 เพื่อช่วยแก้ปัญหา โดยการผ่อนปรนให้ประชาชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ที่ดินและอาศัยอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ได้

สมพร (2550) ได้กล่าวว่า การดำเนินโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วม อุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2547-พ.ศ.2549 มีประสิทธิผลในระดับสูง โดยประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้ง 3 ข้อ มีดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อให้ “คนอยู่กับป่า” ได้อย่างชอบธรรมและเกื้อกูลกับธรรมชาติ อันเป็นการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า รายงูรได้รับความชัดเจนในที่ดินทำกิน โดยอุทยานแห่งชาติเอราวัณอนุญาตให้ประกอบอาชีพการเกษตรในเขตผ่อนปรนและห้ามบุกรุกในอุทยานแห่งชาติที่เป็นเขตคุ้มครองทรัพยากรและระบบนิเวศ มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเอราวัณตามหลักเกณฑ์ กติกาประชาคมร่วมรัฐ ที่ได้ร่วมกันตั้งขึ้นมา รายงูรมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความขัดแย้งของรายงูรกับเจ้าหน้าที่ของรัฐลดลง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อมตามแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ โดยพื้นฐานการยอมรับซึ่งกันและกัน พบว่า ราษฎรและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ทำข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเอราวัณ โดยใช้หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการทำการเกษตรและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการอุทยานแห่งชาติ โดยใช้กลไกจากรายกรที่อยู่ในพื้นที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่าชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเอราวัณทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น ประกอบกับการมีผู้นำที่มีความเข้าใจและได้รับความรู้ด้านการอนุรักษ์จากการโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์ให้แก่สมาชิกในชุมชน จึงทำให้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลดลง อุทยานแห่งชาติเอราวัณยังคงความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพ

3.แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดทำพื้นที่กันชน

สมศักดิ์ (2552) กล่าวว่า "พื้นที่อนุรักษ์ คือ พื้นที่ซึ่งกันไว้เพื่อคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ซึ่งมีการจัดการโดยวิธีทางกฎหมายและวิธีอื่นๆ " ซึ่งเป็นคำนิยามของสหภาพนานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (The International Union for Conservation of Nature and Natural Resources : IUCN) และคณะกรรมการว่าด้วยอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ (Commission on National Parks and Protected Areas - CNPPA) จะเห็นว่าการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ไม่ใช่ใช้กฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว

ในปี พ.ศ.2521 IUCN ได้แบ่งพื้นที่อนุรักษ์ออกเป็น 10 ประเภทตามวัตถุประสงค์ของการจัดการ แต่ต่อมาในปี พ.ศ.2527 ได้จัดใหม่เหลือ 8 ประเภท และหลังสุดเมื่อปี พ.ศ.2536 ได้ปรับปรุงใหม่อีกครั้งเหลือเพียง 6 ประเภท อันเป็นผลสืบเนื่องจากการประชุมสภาโลกว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ และพื้นที่อนุรักษ์ ครั้งที่ 4 ณ กรุงคาราคัส ประเทศเวเนซุเอลา ซึ่งมีผู้เข้าร่วม

ประชุม 1,800 คน จาก 130 ประเทศ คือ พื้นที่อนุรักษ์ประเภทต่างๆ จากการประชุมสภาโลกว่าด้วยอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ ครั้งที่ 5

พื้นที่อนุรักษ์ประเภทที่ 1 - ที่สงวนทางธรรมชาติอย่างเข้มงวด / พื้นที่ดั้งเดิมที่รักษาความเป็นป่าไว้ (Strict Nature Reserve / Wilderness Area)

พื้นที่อนุรักษ์ประเภทที่ 2 - อุทยานแห่งชาติ (National Park)

พื้นที่อนุรักษ์ประเภทที่ 3 - บริเวณที่มีลักษณะเด่นเฉพาะในทางธรรมชาติ และ/หรือ วัฒนธรรม (Natural Monument)

พื้นที่อนุรักษ์ประเภทที่ 4 - พื้นที่ซึ่งจัดการถิ่นที่อยู่ และสิ่งมีชีวิต (Habitat / Species Management Area)

พื้นที่อนุรักษ์ประเภทที่ 5 - พื้นที่อนุรักษ์ภูมิทัศน์ (Protected Landscape / Seascape)

พื้นที่อนุรักษ์ประเภทที่ 6 - พื้นที่อนุรักษ์ที่มีการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Managed Resource Protected Area)

พื้นที่อนุรักษ์ที่จัดทำมากที่สุด คือ ประเภทที่ 2 และ 4 อันได้แก่อุทยานแห่งชาติกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่อนุรักษ์ประเภทที่ 6 นี้ เป็นระบบนิเวศธรรมชาติที่ไม่ถูกเปลี่ยนแปลง มีการจัดการเพื่อปกป้องและธำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ ขณะเดียวกันเพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ในอนาคตพื้นที่อนุรักษ์ประเภทนี้จะมียุทธศาสตร์สำคัญที่จะเป็นเครื่องมือในการจัดการพื้นที่ เช่น อาจเป็นส่วนหนึ่งของเขตกันชน (buffer zone) หรือทำอยู่ในบริเวณที่เป็นแกนกลาง (core zone) ใกล้หมู่บ้านที่ติดอยู่ในป่าอนุรักษ์ โดยทำหน้าที่เป็นกันชน ปกป้องแกนกลาง และช่วยบรรเทาความทุกข์ยากของชุมชนที่ยังต้องพึ่งพิงทรัพยากรจากป่า การใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์ประเภทที่ 6 นี้อยู่บนพื้นฐานของความยั่งยืน ชุมชนจึงต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการ และพิทักษ์รักษาป่าอนุรักษ์ประเภทที่ 6 ยังช่วยรักษาจารีตประเพณีของชุมชน ตัวอย่างป่าอนุรักษ์ประเภทที่ 6 นี้ ก็คือป่าชุมชนที่ได้สร้างขึ้นบนพื้นฐานดังกล่าว การจัดทำป่าชุมชนในป่าอนุรักษ์ไม่ได้หมายความว่า จะเปิดป่าอนุรักษ์ทุกตารางนิ้วให้กับทุกคน

แต่หากจัดทำในบริเวณที่เหมาะสมแล้วจะเป็นฐานในการสร้างสัมพันธ์ทางบวกกับชุมชน และเป็นเครื่องมือหนึ่งในการอนุรักษ์ การจัดการพื้นที่อนุรักษ์ต้องการความร่วมมือสนับสนุนมากกว่า

วิรัชชัย และคณะ (2550) กล่าวว่าแนวคิด ความหมาย และการกำหนดเขตพื้นที่กันชน ในประเทศไทยยังไม่ชัดเจนและขาดเอกภาพ ด้วยพื้นฐานแนวคิดหลักเกี่ยวกับพื้นที่กันชน อยู่สองประการ คือการอนุรักษ์และการพัฒนา นำไปสู่การจัดการพื้นที่กันชน (buffer zone) โดยได้ให้ความหมายว่า พื้นที่โดยรอบ หรือติดกับพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งอาจเป็นชุมชน หรือเป็นพื้นที่ ที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน ในท้องถิ่นที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ

วิวัฒนาการและภูมิหลังของการจัดการพื้นที่เขตกันชนในประเทศไทยมีการดำเนินงาน ตั้งแต่การที่รัฐตราพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เพื่อประกาศจัดตั้งพื้นที่อนุรักษ์ในรูปแบบ ของอุทยานแห่งชาติหลายแห่งทั่วประเทศ พื้นที่อนุรักษ์ต่างๆ เหล่านี้บางส่วนมีราษฎรตั้งถิ่นฐาน อยู่ก่อนแล้ว และบางส่วนก็มีชุมชนตั้งถิ่นฐานอยู่โดยรอบ ต่อมามีการตราพระราชบัญญัติป่าสงวน แห่งชาติ พ.ศ.2507 คำว่า “ป่าสงวนแห่งชาติ” นั้นหมายถึง ป่าที่ได้กำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ในสภาพความเป็นจริงมีพื้นที่ไม่น้อยที่ราษฎรได้ เข้าไปบุกเบิกเป็นพื้นที่ทำกินก่อนที่ทางราชการจะประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวน และการประกาศ พื้นที่ป่าสงวนก็มิได้ประกาศพร้อมกันทั่วประเทศ แต่ทยอยประกาศเมื่อกรมป่าไม้มีความพร้อม อย่างไม่ก็ตามก็ปรากฏว่าราษฎรที่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์และที่อยู่โดยรอบพื้นที่อนุรักษ์มีความสัมพันธ์ ในด้านการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างใกล้ชิด ทั้งในด้านการเก็บหาของป่า สมุนไพร พืชอาหารป่าท้องถิ่น แม้กระทั่งนำมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนเพียงแต่การบริหารจัดการพื้นที่เขตกันชนยังไม่เป็น รูปแบบที่ชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นการบริหารจัดการในแต่ละพื้นที่ เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มากกว่าการวางแผนจัดการเพื่ออนาคต (วิชา และคณะ, 2547)

ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำพื้นที่ผ่อนปรน พื้นที่กันชน หรือแนวกันชน ล้วนเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายฝ่าย การรับฟังความคิดเห็นเพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เป็นเจ้าของพื้นที่และราษฎรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ อนุรักษ์ ล้วนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น การจัดการพื้นที่ นั่นคือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องอยู่ภายใต้หลักการบริหารจัดการพื้นที่อย่างถูกต้อง

ตามหลักวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นหลักการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความเปราะบาง พื้นที่ต้นน้ำ หรือแม้แต่หลักการการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบ

สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (2553) ระบุว่า ระบบการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ดำเนินการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2518 และปรับปรุงแก้ไขเรื่อยมาจนถึง พ.ศ.2535 ประกาศประเภทของกิจกรรมหรือ โครงการที่ต้องทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมไว้จำนวน 34 ประเภท ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกเกณฑ์การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากหนังสือระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ร่วมกับแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ จัดทำโดยสำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งระบุเกณฑ์ไว้ดังนี้

มากที่สุด (± 5) หมายถึง มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างสิ้นเชิง ทั้งด้าน โครงสร้างและลักษณะตามธรรมชาติ (function) และจำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตามตรวจสอบในรูปของแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน

มาก (± 4) หมายถึง มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ในด้าน โครงสร้างและลักษณะตามธรรมชาติ (function) และจำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบในรูปของแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ปานกลาง (± 3) หมายถึง มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในด้าน โครงสร้าง หรือ ลักษณะตามธรรมชาติ (function) และจำเป็นต้องมีมาตรการในการป้องกันและแก้ไข ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบ

น้อย (± 2) หมายถึง มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมน้อย ธรรมชาติสามารถฟื้นฟูตัวเองได้ในเวลาสั้นๆ

น้อยที่สุด (± 1) หมายถึง มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมน้อยมาก จนเกือบไม่มีการเปลี่ยนแปลง ธรรมชาติสามารถฟื้นฟูตัวเองได้ในเวลาสั้นมาก

ไม่มีผลกระทบ (0) หมายถึง ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

ไม่มีการประเมิน (na) หมายถึง ไม่มีการดำเนินการประเมินระดับผลกระทบสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551)

จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้ร่วมกับแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งเป็นเกณฑ์อย่างง่าย 5 ระดับ ดังนี้

คะแนน +2 หมายถึง มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น
ค่อนข้างมาก

คะแนน +1 หมายถึง มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น เล็กน้อย

คะแนน 0 หมายถึง ไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต

คะแนน -1 หมายถึง มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตไปในทางที่แย่ลง
เล็กน้อย

คะแนน -2 หมายถึง มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตไปในทางที่แย่ลง
ค่อนข้างมาก

ทั้งนี้นอกจากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่แล้ว การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) ก็เป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือ การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ เป็นกระบวนการที่ช่วยในการตัดสินใจเชิงระบบ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้ความยั่งยืนในทางสิ่งแวดล้อมและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้มีการพิจารณาอย่างมีประสิทธิภาพในการทำนโยบาย แผน และ โปรแกรม (Policy, Plan and Programme: PPP) ดังนั้น นอกจาก SEA ครอบคลุมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับนโยบาย แผน หรือ โปรแกรม ตลอดจนทางเลือกที่เกิดขึ้นในระดับดังกล่าวแล้ว SEA มักคำนึงถึงผลกระทบทางด้านเศรษฐศาสตร์ และสังคมที่เกิดขึ้นด้วย เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจเนื่องจากการพัฒนาในรูปแบบ นโยบาย แผน และ โปรแกรมนั้นย่อมมีผลต่อทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม

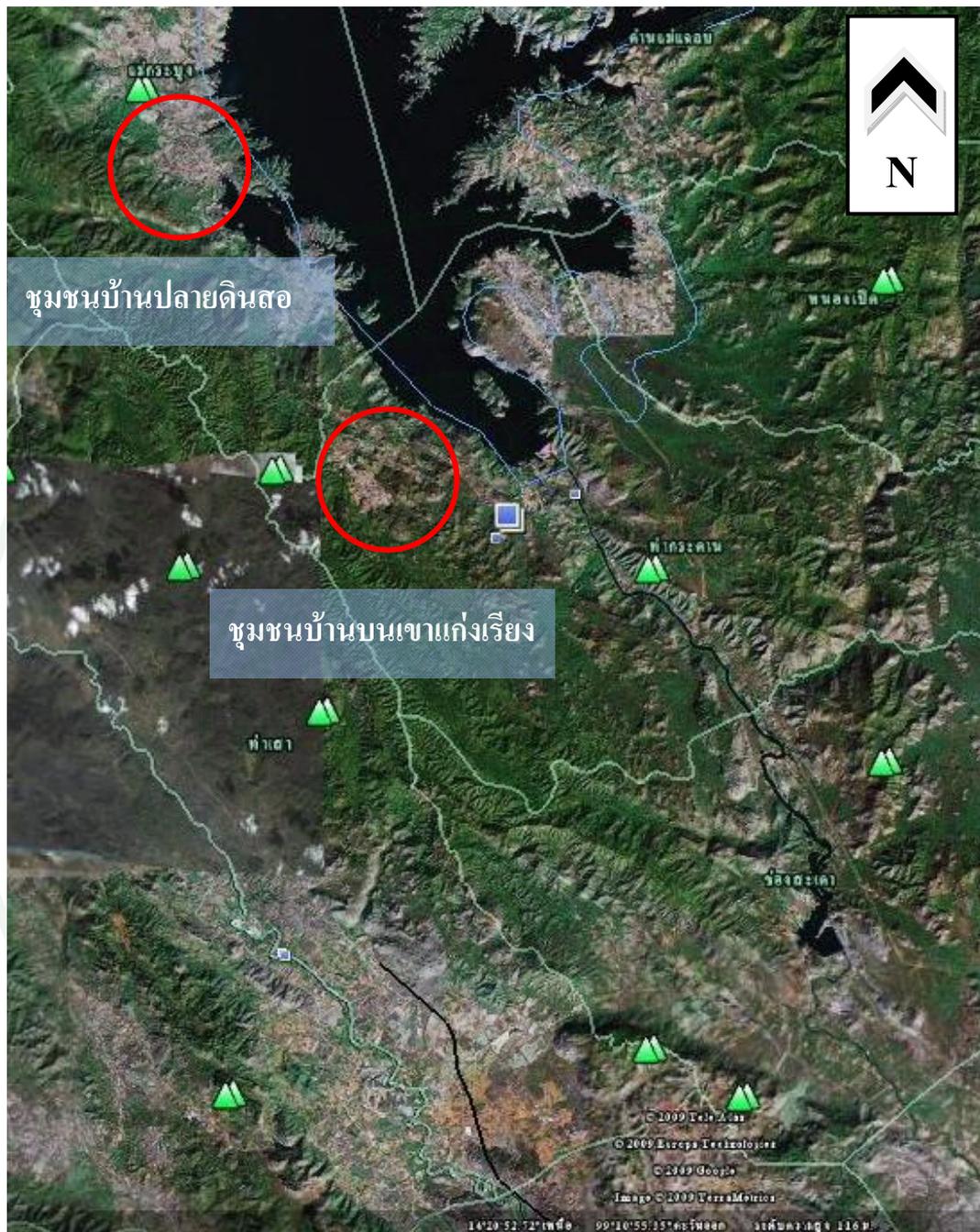
CIDA (2004) อ้างถึงในสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2552) ว่า วัตถุประสงค์ของ SEA คือ การพัฒนานโยบาย แผน และโปรแกรมให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น ฉะนั้น ประโยชน์ที่สำคัญของ SEA มีหลายประเด็น ได้แก่

1. ชับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย SEA จัดเป็นวิธีการประสานประเด็นสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ในการพิจารณา นโยบาย แผน และ โปรแกรม เพื่อให้แน่ใจว่าการพัฒนาดังกล่าว จะก่อให้เกิดความยั่งยืน ตลอดจนฟื้นฟูความเสียหายที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. สร้างความเข้มแข็งให้กับกระบวนการตัดสินใจทั้งในระดับนโยบาย แผน และ โปรแกรม เนื่องจาก SEA เป็นเครื่องมือที่ช่วยทำให้เกิดคำปรึกษา และการมีส่วนร่วมของสาธารณะในการประเมินสิ่งแวดล้อมในการกำหนดนโยบาย แผน และ โปรแกรมซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการวางแผน
3. มีการพิจารณาการสะสม (Cumulative Effect) และการเสริมกัน (Synergistic Effect) ของผลกระทบ เนื่องจาก SEA ได้มีการพิจารณาถึงผลกระทบและทางเลือกในวงกว้างซึ่งไม่ค่อยได้รับการพิจารณาในระดับโครงการ
4. ช่วยให้การดำเนินนโยบาย แผน และ โปรแกรม มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดย SEA ช่วยในการระบุถึงทางเลือกที่ดีที่สุด เพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จในเชิงบวกมากที่สุด และลดผลกระทบในทางลบ

จากเหตุผลหลายประการที่ผ่านมา SEA จึงเป็นเครื่องมือที่ค่อนข้างหนึ่งในการช่วยรัฐบาล พิจารณานโยบายด้านต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อมูลพื้นที่ศึกษา

การวิจัยเรื่องผลกระทบจากการจัดเขตผ่อนปรนที่มีต่อการจัดการอุทยานแห่งชาตินั้น ผู้วิจัยเลือกพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็น 1 ใน 26 อุทยานแห่งชาติที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน โดยเลือกพื้นที่หมู่บ้านบนเขาแก่งเรียง ตำบลท่ากระดาน และหมู่บ้านปลายดินสอ ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นตัวแทนของชุมชนที่จะทำการศึกษาถึงผลกระทบจากการจัดเขตผ่อนปรน เนื่องจากทั้งสองหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านเป้าหมายของโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน และอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทั้งสองหมู่บ้าน

ภาพที่ 2 พื้นที่ชุมชนที่ทำการศึกษาในอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี

ที่มา: ดัดแปลงจาก earth.google.com (2009)

ข้อมูลทั่วไปของอุทยานแห่งชาติเอราวัณ

สมัย ๑๗๗๑ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีได้มีมติการประชุม เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2502 ให้กระทรวงเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในปัจจุบัน) ดำเนินการจัดตั้งป่าเทือกเขาสลอบท้องที่จังหวัดกาญจนบุรี และป่าอื่นๆ ในท้องที่จังหวัดต่างๆ รวม 14 ป่า ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้จึงได้ส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินการสำรวจหาข้อมูลเบื้องต้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2504-2515 โดยใช้บริเวณน้ำตกเอราวัณเป็นศูนย์กลางการสำรวจ พบว่า บริเวณป่าเทือกเขาสลอบ จังหวัดกาญจนบุรี มีธรรมชาติที่สวยงามเป็นพิเศษ และมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตหวงห้ามที่ดินตามพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดิน ในท้องที่อำเภอเมือง อำเภอวังขนาย อำเภอบ้านทวน และอำเภอวังกะ จังหวัดกาญจนบุรี โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่รักษาการณ์ให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว กรมป่าไม้จึงมีรายงานให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แจ้งให้กระทรวงกลาโหมและกระทรวงมหาดไทย ขอเพิกถอนพื้นที่เขตหวงห้ามที่ดินบางส่วนที่เป็นป่าเทือกเขาสลอบ เพื่อเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติได้มีมติเห็นชอบให้ดำเนินการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติได้ โดยมีพระราชกฤษฎีกาเพิกถอนที่ดินหวงห้ามดังกล่าวลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2518 และได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าเขาสลอบ ในท้องที่ตำบลไทรโยค ตำบลท่าเสา ตำบลลุ่มคู่อุ่ม อำเภอไทรโยค ตำบลหนองเป็ด ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ และตำบลช่องสะเดา อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2518 และให้ใช้ชื่อว่า "อุทยานแห่งชาติเอราวัณ" ตามความนิยมและคุ้นเคยของประชาชนที่รู้จักน้ำตกเอราวัณเป็นอย่างดี โดยมีเนื้อที่ประมาณ 549.9 ตารางกิโลเมตร หรือ 343,735 ไร่ นับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 12 ของประเทศ (สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2551)

อุทยานแห่งชาติเอราวัณ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ 3 อำเภอ ในจังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ อำเภอศรีสวัสดิ์ อำเภอไทรโยค อำเภอเมืองกาญจนบุรี มีตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างละติจูด 14 องศา 12 ลิปดา ถึง 14 องศา 28 ลิปดาเหนือ และลองจิจูด 98 องศา 55 ลิปดา ถึง 99 องศา 65 ลิปดาตะวันออก ปรากฏในแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1: 50,000 ของกรมแผนที่ทหารในระวางที่ 4737 I, 4837 III, 4837 IV โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ โดยมีห้วยสะเดาะและส่วนล่างของอ่างเก็บน้ำเขื่อนศรีนครินทร์เป็นแนวเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ โดยมีแนวแม่น้ำแควใหญ่ และทางหลวงหมายเลข 3199 (กาญจนบุรี – เขื่อนศรีนครินทร์) เป็นแนวเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติไทรโยค โดยมีแม่น้ำแควน้อย และทางหลวงหมายเลข 323 (กาญจนบุรี – ทองผาภูมิ) เป็นแนวเขต

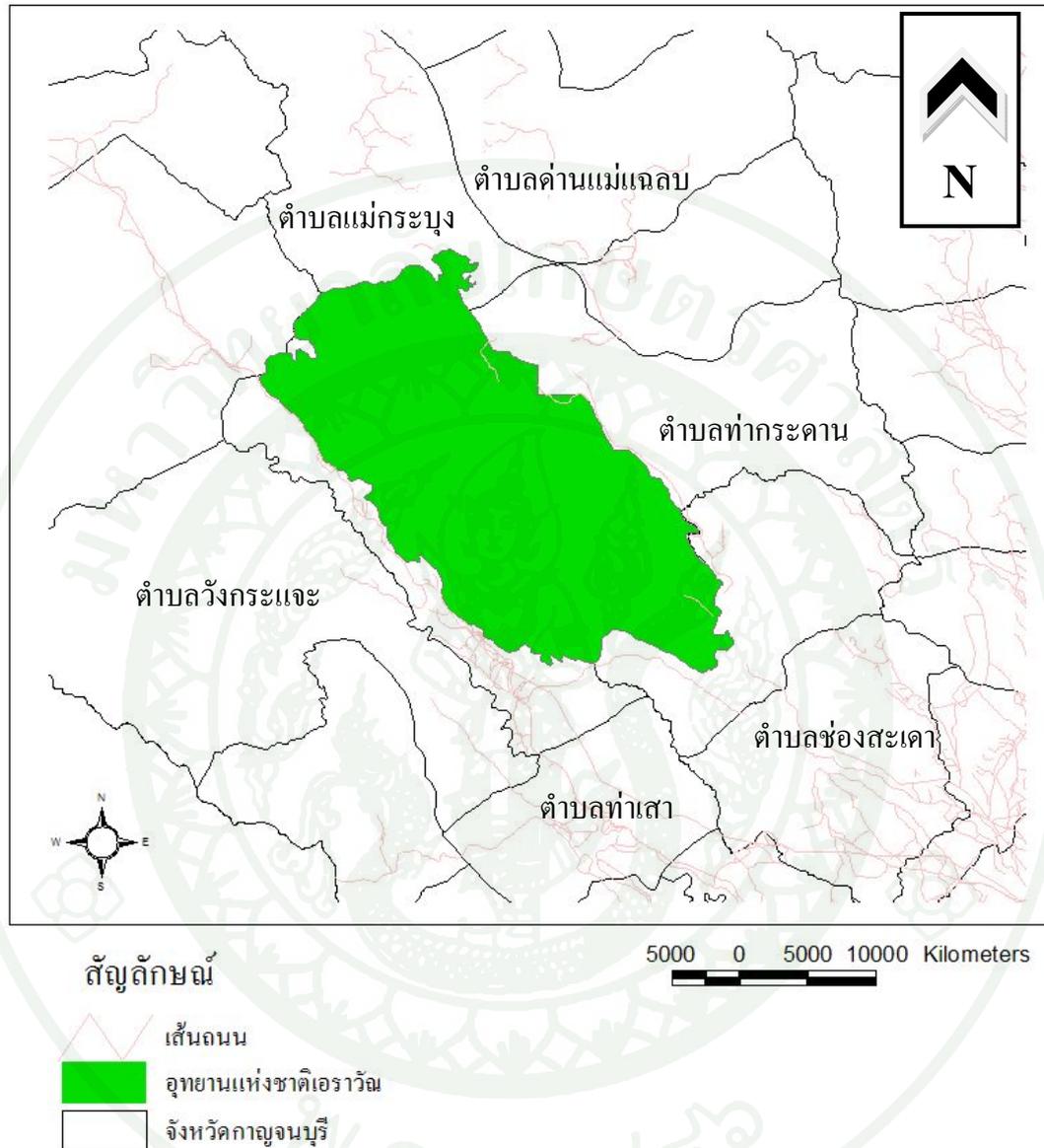
ทิศใต้ ติดต่อกับเข้าน้ำกลาง และห้วยทับศิลา

ที่ทำการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีรายละเอียดตำแหน่งของที่ทำการอุทยานแห่งชาติเอราวัณและหน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ดังนี้

ที่ทำการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ	พิกัด 0516017E 1588830N
ลานจอดเครื่องบินปีกหมุน	พิกัด 0515862E 1588964N
หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ 1 ถ้ำพระธาตุ	พิกัด 0509180E 1591462N
หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ 2 ปลายดินสอ	พิกัด 0502100E 1599600N
หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ 3 วังบาดาล	พิกัด 0507288E 1574187N
หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ 4 ทับศิลา	พิกัด 0517060E 1574714N
หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ 5 ผาลัน	พิกัด 0523842E 1578480N
หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ 6 พุเตย	พิกัด 0499459E 1584482N
หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ 7 ไทรโยค	พิกัด 0491490E 1592185N
หน่วยพิทักษ์อุทยานฯ ที่ 8 ลำต้น	พิกัด 0514180E 1586850N

(อุทยานแห่งชาติเอราวัณ อ้างถึงใน กนก, 2547)

แผนที่ขอบเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ

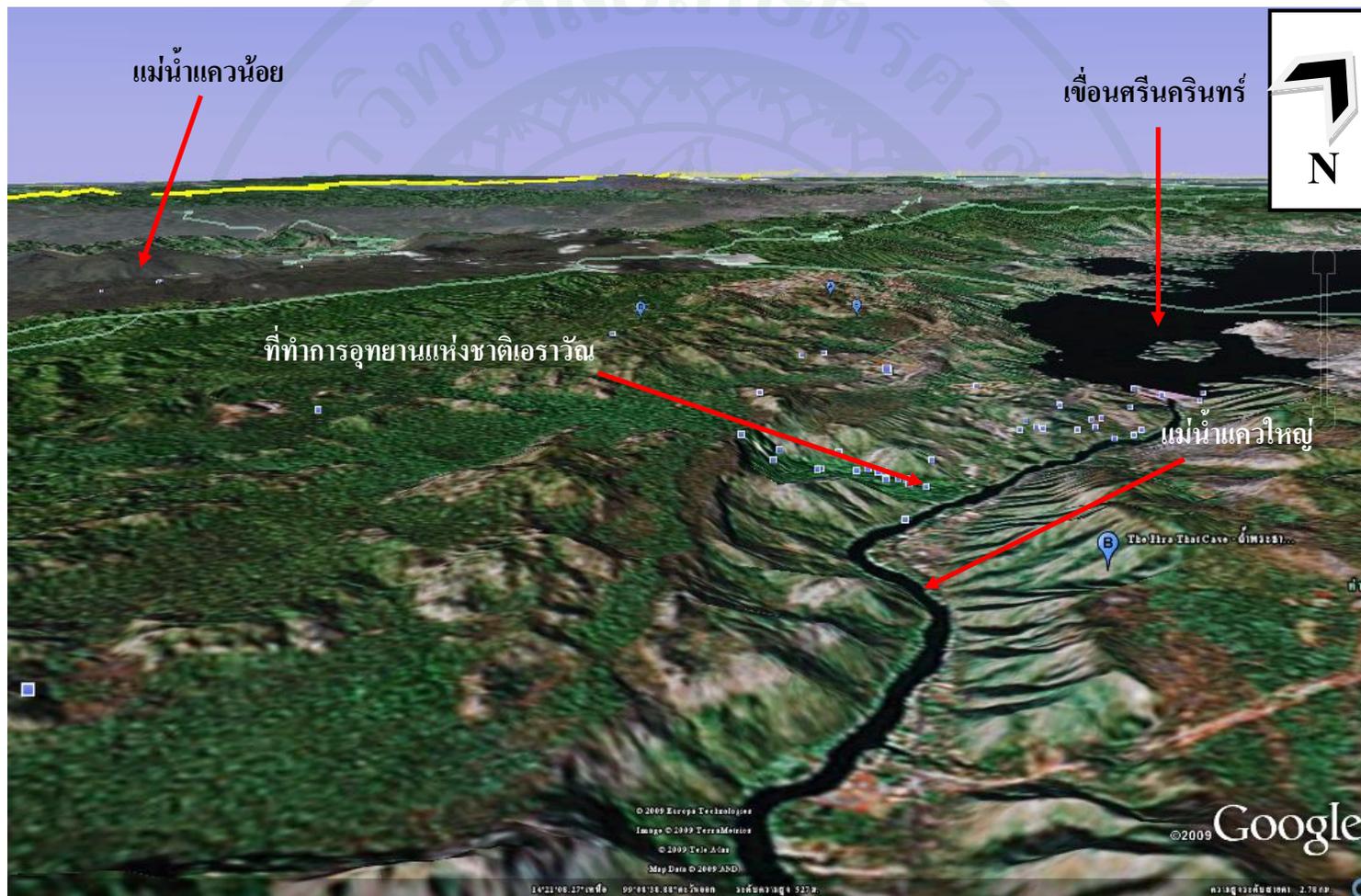

ภาพที่ 3 แผนที่ขอบเขตของอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี

ที่มา: คัดแปลงจาก ส่วนภูมิสารสนเทศ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2552)

ลักษณะภูมิประเทศ

อุทยานแห่งชาติเอราวัณ มีลักษณะพื้นที่เป็นภูเขาสูงชันอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ตั้งแต่ 165-996 เมตร สลับกับพื้นที่ราบ โดยภูเขาส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาหินปูน ในแถบตะวันออก และตะวันตกของพื้นที่จะยกตัวสูงขึ้นเป็นแนว โดยเฉพาะบริเวณใกล้ น้ำตกเอราวัณจะมีลักษณะเป็นหน้าผา ส่วนบริเวณตอนกลางจะเป็นแนวเขาทอดยาวในแนวทิศตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วยเทือกเขาที่สำคัญคือ เขาหนองพูก เขาปลายดินสอ เขาหมอเต่า เขาช่องปูน เขาพุงาริน และเขากระแจะซึ่งเป็นยอดเขาสูงสุดประมาณ 996 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง เทือกเขาเหล่านี้เป็นต้นกำเนิดของลำห้วยที่สำคัญหลายสาย สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ในพื้นที่ด้านตะวันออกนี้มีลำห้วยที่สำคัญคือ ห้วยม่องใต้ และห้วยอมตะลา ซึ่งไหลมาบรรจบกันกลายมาเป็นน้ำตกเอราวัณ ทางตอนเหนือของพื้นที่มีห้วยสะแคะและห้วยหนองกบ โดยห้วยสะแคะจะระบายน้ำลงสู่เขื่อนศรีนครินทร์ ส่วนห้วยหนองกบไหลไปรวมกับห้วยไทร โยคก่อให้เกิดน้ำตกไทรโยค ส่วนในพื้นที่ด้านตะวันตก และด้านใต้ ได้แก่ ห้วยทับศิลา ห้วยเขาพังซึ่งเป็นต้นกำเนิดน้ำตกที่สวยงามที่เรียกว่า “น้ำตกเขาพัง” หรือน้ำตกไทรโยคน้อย (สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2551) ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงลักษณะภูมิประเทศของอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี

ที่มา: ดัดแปลงจาก earth.google.com (2009)

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของอุทยานแห่งชาติเอราวัณแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ระหว่างเดือน พฤษภาคม-ตุลาคม ฤดูหนาว ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มกราคม และฤดูร้อน ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์-เมษายน อุทยานแห่งชาติเอราวัณได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และตะวันออกเฉียงเหนือช่วยพัดพาให้เกิดฝน แต่เนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตเงาฝน ทำให้มีปริมาณฝน ตกไม่มากนัก และอากาศค่อนข้างร้อน ลักษณะอากาศดังกล่าวจึงไม่เป็นปัญหาต่อการเที่ยวชม ทำให้สามารถไปเที่ยวได้ทุกฤดู (สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2551)

พืชพรรณและสัตว์ป่า

สภาพป่าของอุทยานแห่งชาติเอราวัณ ประกอบด้วย

1. ป่าเบญจพรรณ มีร้อยละ 81.05 ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ขึ้นปกคลุมตั้งแต่ระดับความสูง 100 - 800 เมตร จากระดับน้ำทะเล พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ มะค่าโมง (*Azelia xylocarpa* (Kurz) Craib.) ตะเคียนหนู (*Anogeissus acuminata* Wall. var. *lanceolata* Clarke.) รกฟ้า (*Terminalia alata* Heyne ex. Roth) ฝ้ายเสี้ยน (*Vitex canescens* Kurz.) ประดู่ (*Pterocarpus indicus* Willd.) ส้มเสี้ยว (*Bauhinia Acumintea* roxb) แต้ว (*Cratoxylum cochinchinense* (Lour.) มะกอก (*Spondias pinnata* (L.f) Kurz.) ตะแบก (*Lagerstroemia floribunda* Jack) ขานาง (*Homalium tomentosum* (Vent.) Benth.) มะเกลือ (*Diospyros mollis* Griff.) หว่า (*Syzygium cumini* (L.) Skeels) ฯลฯ มีไผ่ชนิดต่างๆ ขึ้นกระจายอยู่ทั่วไปหรือบางแห่งขึ้นเป็นกลุ่ม ได้แก่ ไผ่ป่า (*Bambusa Bambos* (L.) Voss.) ไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis* Gamble) ไผ่ชางนวล (*Dendrocalamus membranaceus* Munro.C.M.A. Stapleton & N.H.Xia) และไผ่หอม (*Bambusa polymorpha* Munro.) นอกจากนี้ยังมีพวกไม้เลื้อย และพืชพื้นล่าง ได้แก่ เสี้ยวเครือ (*Bauhinia glauca* (Wall.ex Benth.)) นมแมว (*Rauwenhoffia siamensis* scheff.) เล็บเหยี่ยว (*Ziziphus oenoplia* (L.) Mill. var. *oenoplia*.) หนามคนทา (*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.) ซ้องแมว (*Gmelina philippensis* Cham) มะเฒ่าไข่ปลา (*Antidesma ghaesembilla* Gaertn.) ย่านลิเภา (*Lygodium flexuosum* (L.) Sw.) เปล้าหลวง (*Croton roxburghii* N.P.Balacr.) กระจับปี่ (*Zingiber zerumber* (L.) Smith) สังกะสี (*Barleria strigosa* Willd.) และ เอื้องหมายนา (*Costus speciosus* (Koen.) Sm.) เป็นต้น (สำนักอุทยานแห่งชาติ, 2551)

2. ป่าเต็งรัง มีร้อยละ 1.68 กระจายอยู่ในระดับความสูง 100 - 800 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง บริเวณทุ่งยายหอม หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ อว.8 (ลำตั้น) และบริเวณใกล้เขื่อนทุ่งนา พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ เต็ง (*Shorea obtusa* Wall.) รัง (*Shorea siamensis* Miq.) แดง (*Xylocarpa* (Roxb.) Taub. var. *kerrii* (Craib ex Hutch.) Nielsen) ก่อแพะ (*Quercus kerrii* Craib.) มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) อ้อยช้าง (*Lanea coromandelica* Merr.) ขอบป่า (*Morinda corcia* Ham.) กรวยป่า (*Casearia grewiiifolia* Vent.) โมกหลวง (*Holarrhena pubescens* Wall.) ก้างจืด (*Zollingeria dongnaiensis* Pierre.) ต้าน (*Dillenia suffruticosa* (Griff.) Martelli) เหมือดคน (*Heliciopsis terminalis* (Kurz) Sleumer) ฯลฯ พืชพื้นล่าง ได้แก่ หญ้าขน (*Brachiaria mutica* Forsk.) Stapf) หญ้าหางเสือ (*Aristida balansae* Henrard.) เล็บแมว (*Zizyphus oenoplia* var. *brunoniana* Tardieu Mill.) เถาวัล้ทรงลาย (*Celastrus paniculatus* Willd.) เป้ง (*Phoenix paludosa* Def.) ลูกใต้ใบ (*Phyllanthus amarus* Schumach. & Thonn.) ผักหวาน (*Melientha suavis* Pierre) ผักเป็ด (*Alternanthera sessilis* (L.) DC.) พลับพลาก (*Microcos tomentosa* Smith.) และปอ (*Corchorus olitorius* L.) เป็นต้น (สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2551)

3. ป่าดิบแล้ง มีร้อยละ 14.35 อยู่บนสันเขาทอดเป็นแนวยาวตรงใจกลางของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และอยู่ต่ำถัดลงมาในระดับความสูงระหว่าง 600-800 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง และอยู่ในบริเวณที่ชุ่มชื้นตามที่ราบริมห้วย พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ ยางโตน (*Polyalthia viridis* Craib.) มะพลับดง (*Diospyros areolata* King & Gamble) ยมหิน (*Chukrasia velutina* Roem.) ตะเคียนทอง (*Hopea odorata* Roxb.) ลำโพง (*Sterculia foetida* L.) ตะคร้อ (*Garuga pinnata* Roxb.) สัตบรรณ (*Alstonia scholaris* R. Br.) เฌียงพรว้านางแอบ (*Carallia brachiata* (Lour.) Merr.) มะคูก (*Siphonodon celastrineus* Griff.) พลองใบเล็ก (*Memecylon edule* Roxb.) ข่อยหนาม (*Streblus ilicifolius* (Vidal) Corner) ชมพู่ (น้ำ) (*Syzygium siamensis* Craib.) ฯลฯ พืชพื้นล่าง ได้แก่ หวายขม (*Calamus viminalis* Wild.) เถากระไดลิง (*Bauhinia scandens* L. var. *horsfieldii* (Miq.) K. et S.S. Larsen) เข็มขาว (*Ixora finlaysoniana* Wall. ex G. Don) มะลิไส้ไก่ (*Jasminum elongatum* (Bergius) Willd.) ว่านเศรษฐี (*Chlorophytum comosum* Ocean) เถาอบเชย (*Cinnamomum verum* J.Presl.) และไผ่หนาม (*Bambusa arundinacea* willd.) (สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2551)

จากการสำรวจแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ สัตว์ป่าเลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก นก และสัตว์น้ำอื่นๆ รวมทั้งปลานานาชนิด ที่สำคัญและมักจะพบเห็น ได้แก่ ช้างป่า (*Elephas maximus*) หมีควาย (*Ursus thibetanus*) เลียงผา (*Capricornis sumatraensis*) อีเก้ง (*Muntiacus muntjak*) กวางป่า (*Cervus unicolor* Kerr) หมูป่า (*Sus scrofa* Linnaeus) ชะนีธรรมดา (*Hylobates lar*) ค่างแว่นถิ่นเหนือ (*Semnopithecus phayrei*) ลิงกัง (*Macaca nemestrina*) ลิงลม (*Nycticebus coucang*) แมวดาว (*Prionailurus bengalensis*) อีเห็นธรรมดา (*Paradoxurus hermaphroditus*) กระแต (*Tupaia glis*) เขี้ยวกิ่งดำ (*Aviceda leucophotes*) ไก่ฟ้าหลังเทา (*Lophura leucomelana*) ไก่ป่า (*Gallus gallus*) นกกก (*Amaurornis phoenicurus*) นกเค้าดิน (*Actitis hypoleucos*) นกเขาใหญ่ (*Streptopelia chinensis*) นกกระปูดใหญ่ (*Greater Coucal*) นกตะขาบทุ่ง (*Coracias benghalensis*) นกหัวขวานด่างแคะ (*Dendrocopos canicapillus*) นกปรอดสวน (*Pycnonotus blanfordi*) นกจาบดินอกลาย (*Pelloraeum ruficeps*) งูจงอาง (*Ophiophagus hannah*) งูสามเหลี่ยม (*Bungarus fasciatus*) งูหลาม (*Python molurus*) งูเห่าทะเล (*Ptyas korros*) กิ้งก่าหัวสีฟ้า (*Calotes mystaceus*) จิ้งเหลนบ้าน (*Mabuya multifasciata*) คางคกบ้าน (*Bufo melanostictus*) เขียดจะนา (*Occidozyga lima*) อึ่งกราย (*Leptolalax sp*) กบป่าไฟใหญ่ (*Taylorana hascheana*) ปลากิ้ง (*Channa limbata*) ปลาเวียง (*Tor tambroides*) ปลาหมอช้างเหยียบ (*Pristolepis fasciatus*) ปลาตะเพียนขาว (*Barbodes gonionotus*) ปลากระสูบจุด (*Hampala dispar*) ปูน้ำตก (*Phricotelphusa Sirindhorn*) เป็นต้น (สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2551)

ข้อมูลชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ

ชุมชนที่ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ มีทั้งสิ้น จำนวน 18 หมู่บ้าน แบ่งตามลักษณะที่ตั้งของชุมชน ได้ 3 ประเภท ได้แก่ ชุมชนที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ชุมชนที่อยู่คาบเกี่ยวกับแนวเขตอุทยานแห่งชาติ และชุมชนที่อยู่รอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติ ดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 หมู่บ้านที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ

ประเภทชุมชน	ชื่อหมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	ครัวเรือน	ประชากร
1. ในเขต	บนเขาแก่งเรียง	ท่ากระดาน	ศรีสวัสดิ์	179	820
	ปลายดินสอ	แม่กระบุง	ศรีสวัสดิ์	120	375
2. คาบเกี่ยว	แก่งแคบ	ท่ากระดาน	ศรีสวัสดิ์	265	911
	หมอเต่า	ช่องสะเดา	เมือง	152	630
	ปากคลอง-ท่าทุ่งนา	ช่องสะเดา	เมือง	265	1,175
	ทับศิลา	ช่องสะเดา	เมือง	206	414
	ท่ากะทิ	ช่องสะเดา	เมือง	196	569
3. นอกเขต	พุง	ท่าเสา	ไทรโยค	120	522
	พุ่มวง	ท่าเสา	ไทรโยค	42	215
	ท่าเสา	ท่าเสา	ไทรโยค	626	2,918
	พุงกะ-พุงตะเคียน	ท่าเสา	ไทรโยค	221	1,400
	พุงเคย	ท่าเสา	ไทรโยค	80	301
	พุงมุด	ท่าเสา	ไทรโยค	105	430
	พุงลาด	ท่าเสา	ไทรโยค	130	473
	ทุ่งก้างย่าง	ไทรโยค	ไทรโยค	183	831
	โป่งปัด	ช่องสะเดา	เมือง	93	320
	แก่งปลาสด	ช่องสะเดา	เมือง	60	165
	ช่องกระทิง	ช่องสะเดา	เมือง	50	280
		รวม			3,093

ที่มา: อุทยานแห่งชาติเอราวัณ (2552)

การใช้ที่ดินในอุทยานแห่งชาติเอราวัณ แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การใช้ที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ

การใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
ป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest)	49,337.50	14.35
ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest)	152,506.25	44.37
ป่าเบญจพรรณที่มีไผ่ (Mixed Deciduous Forest with Bamboo)	114,306.25	33.25
ป่าไผ่ (Bamboo Forest)	10,487.50	3.05
ป่าเต็งรัง (Deciduous Dipterocarp Forest)	5,756.25	1.67
พื้นที่ทำกินของราษฎรและป่าเสื่อมโทรม (Agricultural and Wasted Land)	11,341.25	3.30
	รวม	343,735
		100.00

ที่มา: อุทยานแห่งชาติเอราวัณ (2552)

วิธีการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ชุด ได้แก่

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 (สำหรับราษฎร) ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล 2) ความเข้าใจต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 3) ผลกระทบจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และ 4) ทศนคติต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 (สำหรับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ) ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ 2) ความเข้าใจต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 3) ผลกระทบจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และ 4) ปัญหาและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

2. เครื่องคอมพิวเตอร์ใช้สำหรับบันทึกข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล

3. แผนที่พื้นที่ศึกษา จากส่วนภูมิสารสนเทศ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และจากเว็บไซต์ www.earth.google.com

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ข้อมูลลักษณะภูมิประเทศ ที่ตั้ง และความหลากหลาย ของพืชพรรณในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ข้อมูลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ เป็นต้น

5. กล้องถ่ายภาพ

6. เครื่องบันทึกเสียง

วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาผลกระทบจากนโยบายการจัดทำพื้นที่ผ่อนปรน แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มประชากรที่เป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐและเกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดเขตผ่อนปรน ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ
2. กลุ่มประชากรหรือชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์ในเขตผ่อนปรน ในเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายดังกล่าว โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ร้อยละ 15 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด เนื่องจากนักวิจัยส่วนหนึ่ง เช่น บุญสม ศรีสะอาด และวันทนี ชูศิลป์ เสนอเกณฑ์การสุ่มตัวอย่าง ดังนี้ ประชากรจำนวนเป็นร้อย ใช้สุ่มตัวอย่างร้อยละ 15-30 ประชากรจำนวนเป็นพัน ใช้กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 10-15 ประชากรจำนวนเป็นหมื่น ใช้กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 5-10 และประชากรจำนวนเป็นแสน ใช้กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 1-5 (दनัย และสุวิทย์, 2549) โดยเลือกศึกษาชุมชนบ้านบนเขาแก่งเรียง ตำบลท่ากระดาน และบ้านปลายดินสอ ตำบลแม่กระbung อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. การรวบรวมและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เพื่อใช้ในการสร้างแบบสัมภาษณ์สำหรับตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 คือ การใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชนในเขตผ่อนปรน และวัตถุประสงค์ข้อ 2 คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดเขตผ่อนปรนที่มีต่อการจัดการพื้นที่คุ้มครองและวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วย

- 1) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541 จากเว็บไซต์ของสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เว็บไซต์กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และเว็บไซต์ของกรมป่าไม้

2) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของอุทยานแห่งชาติเอราวัณจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความเป็นมาของการประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ พืชพรรณและสัตว์ป่า เป็นต้น จากเว็บไซต์กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) ข้อมูลโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คู่มือโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน หนังสือโครงการประเมินผลและสรุปบทเรียน โครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน หนังสือสรุปผลการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย

1) ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินงานในปัจจุบันของอุทยานแห่งชาติเอราวัณ ทั้งในส่วนของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ การป้องกันและฟื้นฟูพื้นที่อุทยานแห่งชาติ การท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนกับอุทยานแห่งชาติ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน รวมทั้งทัศนคติต่อการดำเนินการตามนโยบายการจัดเขตผ่อนปรนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติโดยวิธีการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ได้แก่ หัวหน้าและผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานแห่งชาติเอราวัณ

2) สภาพทั่วไปของชุมชนที่ศึกษา ได้แก่ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การใช้ประโยชน์ที่ดิน การประกอบอาชีพ เป็นต้น โดยวิธีการสังเกตโดยตรง (direct observation) ในพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมาย 2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย ตามที่ได้จำแนกผู้มีส่วนได้เสียข้างต้น โดยมีวิธีการดังแสดงในตารางที่ 3 กล่าวคือ

2.1 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามนโยบายการจัดเขตผ่อนปรน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่น

1) เจ้าหน้าที่ส่วนกลาง ได้แก่ เจ้าหน้าที่กองนิติการ และเจ้าหน้าที่สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

2) เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ได้แก่ จำนวน 5 ราย ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วม จำนวน 2 ราย เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จำนวน 2 ราย และเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า จำนวน 1 ราย

2.2 ชาวบ้านที่อาศัยและมีที่ดินทำกินในเขตผ่อนปรน จำนวน 2 หมู่บ้าน คือ ชุมชนบ้านบนเขาแก่งเรียง จำนวน 25 ครัวเรือน และชุมชนบ้านปลายดินสอ จำนวน 20 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 15 ของจำนวนครัวเรือนในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด จำนวน 299 ครัวเรือน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป

นอกจากวิธีการสัมภาษณ์ดังกล่าวแล้ว เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3 เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเขตผ่อนปรนที่เหมาะสม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (problem ranking) เพื่อหาแนวทางจัดการเขตผ่อนปรนให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชนต่อไป โดยการจัดประชุมร่วมกับผู้นำชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้าน และสมาชิกในหมู่บ้านอีก 5 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน ณ บริเวณร้านค้าชุมชนหมู่บ้านปลายดินสอ รายละเอียดตามกรอบการดำเนินงานวิจัย สรุปไว้ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 กรอบการดำเนินงานวิจัย

วัตถุประสงค์	ข้อมูลที่ต้องการ	วิธีการและเครื่องมือ	แหล่งข้อมูล
1. เพื่อสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนในเขตผ่อนปรน	1.1 ประเภท/ชนิดของทรัพยากรธรรมชาติที่มีการใช้ประโยชน์ 1.2 ลักษณะและวัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภท	- การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์	- คริวเรือนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง - เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ
2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดเขตผ่อนปรน ที่มีต่อการจัดการพื้นที่คุ้มครองและวิถีชีวิตของชุมชน	2.1 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ได้แก่ การประกอบอาชีพรายได้ รายจ่าย การออม และหนี้สิน 2.2 ผลกระทบทางด้านสังคมที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในครัวเรือน และภาครัฐ การถ่ายทอดสิทธิที่ดินทำกิน 2.3 ผลกระทบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ได้แก่ ลักษณะการใช้ประโยชน์ทรัพยากร ทดกการใช้ประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร	- การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ - การสอบถามข้อมูลโดยการประชุมกลุ่มย่อย	- คริวเรือนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง - เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ
3. เพื่อประมวลแนวทางการจัดการเขตผ่อนปรนที่เหมาะสมกับพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชน	ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรมตามนโยบายการจัดการเขตผ่อนปรน	- การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ - การสอบถามข้อมูลโดยการประชุมกลุ่มย่อย และ problem ranking	- คริวเรือนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง - เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ - เจ้าหน้าที่ส่วนกลาง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive research) โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดจากการจัดทำเขตผ่อนปรนในเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ รวมทั้งใช้หลักสถิติอย่างง่าย เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นรูปแบบตารางประกอบการพรรณนา

จากนั้นจึงนำข้อมูลเชิงพื้นที่มาสรุปเป็นประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติ (เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ) เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและหลักการจัดการอุทยานแห่งชาติ

และสุดท้าย ได้มีการสอบถามทัศนคติที่มีต่อนโยบายการจัดเขตผ่อนปรน และข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ระดับบริหาร เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับการจัดเขตผ่อนปรนต่อไป

ผลและการวิจารณ์

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบจากนโยบายการจัดเขตผ่อนปรนต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ” โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงกับนโยบายดังกล่าว ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐในองค์กรที่เกี่ยวข้อง และราษฎรในชุมชน ประกอบกับการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ และงานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง มีผลการศึกษา ดังนี้

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 (สำหรับราษฎร)

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ

จากการสอบถามผู้ใหญ่นบ้านบนเขาแก่งเรียง (นายสำราญ สุนทราลัย) และหมู่บ้านปลายดินสอ (นายไสว แคนนาเฟื่อง) อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ทั้งสองหมู่บ้านมีจำนวน 179 ครัวเรือน และ 120 ครัวเรือน ตามลำดับ ดังปรากฏในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนประชากรและครัวเรือนในพื้นที่ศึกษา

หมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)
บนเขาแก่งเรียง	810	179
ปลายดินสอ	375	120

จากข้อมูลดังกล่าว ได้นำมาสุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 15 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 71.12 และเป็นเพศชาย จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 28.88 เนื่องจากช่วงเวลาที่เข้าไปสัมภาษณ์เป็นเวลา ที่ผู้นำครัวเรือนออกไปทำการเกษตร ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จึงเป็นสมาชิกในครัวเรือนและเป็นเพศหญิง

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 75.56 มีอายุอยู่ระหว่าง 25-59 ปี รองลงมาคือ อายุ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 13.33 และอายุน้อยกว่า 24 ปี มีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน

ที่ยังสามารถใช้แรงงานในการเกษตรได้ ขณะที่ช่วงอายุน้อยกว่า 24 ปี เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนน้อยที่สุด เนื่องจากไปเรียนหนังสือรวมทั้งทำงานทำในตัวเมือง

ช่วงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยเปรียบเทียบจากช่วงระยะเวลาตามขอบเขตงานวิจัย ได้แก่

ช่วงที่ 1 ก่อนการตราพระราชกฤษฎีกาประกาศพื้นที่เป็นอุทยานแห่งชาติเอราวัณ (พ.ศ.2518)

ช่วงที่ 2 ก่อนการประกาศมติคณะรัฐมนตรี เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ เมื่อวันที่ 31 มิถุนายน 2541

ช่วงที่ 3 หลังการประกาศมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

ผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ 13-35 ปี คือหลังจากการตราพระราชกฤษฎีกาประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคืออาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติมากกว่า 35 ปี ซึ่งถือว่าอาศัยอยู่ก่อนการประกาศพื้นที่เป็นอุทยานแห่งชาติ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 และอาศัยอยู่ในพื้นที่น้อยกว่า 12 ปี คือ หลังจากการประกาศมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ยังมีราษฎรเข้ามาอาศัยทำกินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม้ว่าจะมีการบังคับใช้มติคณะรัฐมนตรีเพื่อพิสูจน์สิทธิที่ดินแล้วก็ตาม จากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ เฉลี่ย 25 ปี สูงสุด 50 ปี ต่ำสุด 10 ปี ดังปรากฏในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ข้อมูลทั่วไป อายุเฉลี่ย และระยะเวลาการอยู่อาศัยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ
ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

(N=45)

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	13	28.88
หญิง	32	71.12
2. อายุเฉลี่ย 46 ปี อายุสูงสุด 67 ปี อายุต่ำสุด 24 ปี		
น้อยกว่า 24 ปี	5	11.11
25-59 ปี	34	75.56
มากกว่า 60 ปี	6	13.33
3. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ เฉลี่ย 25 ปี		
สูงสุด 50 ปี ต่ำสุด 10 ปี		
น้อยกว่า 12 ปี (หลัง พ.ศ. 2541)	5	11.11
ตั้งแต่ 13-35 ปี	30	66.67
มากกว่า 35 ปี (ก่อน พ.ศ.2518)	10	22.22

ข้อมูลลักษณะครัวเรือนของผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวน 28 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 62.22 และครอบครัวชาย จำนวน 17 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 37.78 มีจำนวนสมาชิกครัวเรือนอยู่ที่ 3-5 คน จำนวน 25 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 55.55 รองลงมาคือ สมาชิกครัวเรือนน้อยกว่า 15 คน จำนวน 6 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 5 คนขึ้นไป จำนวน 5 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 11.11 โดยมีจำนวนสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน สมาชิกครัวเรือนสูงสุด 6 คน และต่ำสุดคือ 1 คน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนมีแนวโน้มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น เนื่องจาก ว่างงานเริ่มกระจายเข้าสู่ตัวเมือง เพื่อประกอบอาชีพอื่นๆ นอกเหนือจากการทำการเกษตร เพราะไม่สามารถขยายที่ดินทำกินได้ ทำให้ต้องหาอาชีพเสริมนอกเหนือจากภาคการเกษตร

ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือนพบว่า ส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 30 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือระดับประถมศึกษา จำนวน 13 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.89 และไม่ได้เรียนหนังสือจำนวน 2 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 4.44 ตามลำดับ โดยผู้ที่

จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงาน ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ที่ให้สัมภาษณ์ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้ามาบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำการเกษตร

จำนวนที่ดินที่ถือครองแต่ละครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่มีที่ดินน้อยกว่า 5 ไร่ จำนวน 13 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.89 รองลงมา คือ ถือครองที่ดิน 6-10 ไร่ และ 16-20 ไร่ จำนวน 10 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.23 เท่ากัน ถัดมาคือ ถือครองที่ดินมากกว่า 20 ไร่ จำนวน 7 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 15.56 และถือครองที่ดินจำนวน 11-15 ไร่ จำนวน 5 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 11.12 ตามลำดับ มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 19 ไร่ สูงสุด 126 ไร่ และต่ำสุด 1 ไร่ จากข้อมูลการถือครองที่ดินสูงสุด 126 ไร่ พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 19 ไร่ และพื้นที่ที่คนส่วนใหญ่ถือครองมากที่สุดคือ น้อยกว่า 5 ไร่ พบว่าข้อมูลทั้ง 3 ส่วนขัดแย้งกัน ทั้งนี้ เนื่องจาก มีคนจำนวนน้อยถือครองที่ดินจำนวนมาก (นายทุน) และคนส่วนใหญ่ถือครองที่ดินขนาดเล็ก (เกษตรกร) แสดงให้เห็นถึงการเริ่มเปลี่ยนมือที่ดินจากเกษตรกรไปสู่นายทุน ดังปรากฏในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ข้อมูลลักษณะครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือน และขนาดที่ดินถือครองเฉลี่ยของแต่ละครัวเรือนของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (N=45)

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1. ลักษณะครัวเรือน		
ครอบครัวเดี่ยว	28	62.22
ครอบครัวขยาย	17	37.78
2. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4 คน สูงสุด 6 คน ต่ำสุด 1 คน		
น้อยกว่า 3 คน	15	33.33
3-5 คน	25	55.55
5 คนขึ้นไป	5	11.11
3. ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือน		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	2	4.44
ประถมศึกษา	13	28.89
มัธยมศึกษา	30	66.67

ตารางที่ 6 (ต่อ)

	(N=45)	
รายการ	จำนวน	ร้อยละ
	(ครัวเรือน)	
4.ขนาดที่ดินถือครอง เฉลี่ย 19 ไร่ สูงสุด ไร่ 126 ต่ำสุด 1 ไร่		
น้อยกว่า 5 ไร่	13	28.89
6-10 ไร่	10	22.23
11-15 ไร่	5	11.12
16-20 ไร่	10	22.23
มากกว่า 20 ไร่	7	15.56

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือน พบว่า อาชีพหลักของแต่ละครัวเรือน ส่วนใหญ่ทำการเกษตร จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 62.22 โดยแบ่งเป็น การทำไร่มากที่สุด รองลงมาคือทำนา นอกเหนือจากการทำการเกษตรแล้วรองลงมาคือ รับจ้าง จำนวน 12 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.67 รองลงมาคือ ค้าขาย จำนวน 4 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 8.89 และรับราชการ จำนวน 1 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 2.22 ตามลำดับ

สำหรับอาชีพรอง พบว่า ส่วนใหญ่รับจ้าง จำนวน 24 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมาคือ เกษตรกรรม จำนวน 17 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 37.78 โดยแบ่งเป็น การทำไร่ และทำสวน ค้าขาย จำนวน 3 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.67 และรับราชการ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.22 ตามลำดับ สอดคล้องกับการประกอบอาชีพหลัก เนื่องจากหลังจากเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว เกษตรกรมักจะรับจ้างเก็บเกี่ยวผลผลิตของครัวเรือนอื่นๆ เพื่อหารายได้เพิ่มเติม

รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ช่วงรายได้ต่อครัวเรือนต่อเดือนส่วนใหญ่ แบ่งเป็น สองกลุ่ม คือ ช่วงรายได้ 1,501-5,000 บาท และรายได้ระหว่าง 5,000-10,000 บาทต่อครัวเรือน มีจำนวน 18 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 40 เท่ากัน รองลงมาคือ 10,001 บาทขึ้นไป จำนวน 9 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20 จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ กลุ่มตัวอย่างที่มีช่วงรายได้ 1,501 – 10,000 บาท ซึ่งเป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการรับจ้างเป็นอาชีพเสริมหลังการฤดูเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว แต่ช่วงรายได้ค่อนข้างกว้าง(1,501 – 10,000 บาท)

เนื่องจากกลุ่มล่าง (1,501-5,000 บาท) คือกลุ่มตัวอย่างที่เช่าพื้นที่เพื่อทำการเกษตร หรือมีที่ดินเพียงเล็กน้อย ไม่เกิน 5 ไร่ ขณะที่กลุ่มบน (5,000-10,000 บาท) คือกลุ่มตัวอย่างที่มีพื้นที่ 6-10 ไร่ และกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้สูงสุด คือ 10,000 บาทขึ้นไป คือกลุ่มตัวอย่างที่มีการประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือการทำเกษตร ได้แก่ ค้าขาย และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ล่องแพ รีสอร์ท รวมไปถึงกลุ่มที่ให้เช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรด้วย

รายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน พบว่า รายจ่ายส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 1,501-5,000 บาท จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองลงมา คือ 5,001-10,000 บาท จำนวน 15 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และน้อยกว่า 1,500 บาท จำนวน 5 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 11.11 รายจ่ายครัวเรือน เฉลี่ย 4,894.44 บาท/เดือน สูงสุด 9,000 บาท/เดือน และต่ำสุด 1,300 บาท/เดือน จากผลการศึกษา พบว่ารายจ่ายจะแปรผันตามขนาดที่ดินสำหรับการเกษตร กลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดินมากจะมีรายจ่ายมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดินน้อย แสดงให้เห็นว่า รายจ่ายส่วนใหญ่มาจากภาคการเกษตร มากกว่ารายจ่ายในครัวเรือน เนื่องจากแต่ละครัวเรือนมีสมาชิกในครัวเรือนใกล้เคียงกันแต่จำนวนพื้นที่เกษตรแตกต่างกัน ได้แก่ ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช รวมไปถึงกรณีพื้นที่ขนาดใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายด้านแรงงานด้วย

จากรายรับและรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนแล้ว พบว่า มีการออมเงินในแต่ละเดือน จำนวน 25 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 55.56 และไม่มีเงินออม จำนวน 20 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 44.44 โดยมีการออมเงินเฉลี่ย 700 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือน ทั้งนี้ ออมเงินโดยการเก็บเงินเอง จำนวน 10 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.22 และฝากธนาคาร จำนวน 7 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 15.56 เนื่องจากทั้งสองหมู่บ้านไม่มีธนาคาร ทำให้ราษฎรส่วนใหญ่เก็บเงินออมเอง รวมทั้งสามารถนำมาหมุนเวียนเป็นต้นทุนสำหรับการเกษตรได้ทันทีหลังจากที่ขายผลผลิตแล้ว เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการพักที่ดิน โดยมีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดเวลา

สำหรับหนี้สินครัวเรือน พบว่า จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 55.56 มีหนี้สิน โดยเฉลี่ย 30,200 บาท และไม่มีหนี้ จำนวน 20 คิดเป็นร้อยละ 44.44 โดยแหล่งเงินกู้ที่สำคัญ คือ กองทุนหมู่บ้าน รองลงมา คือ การกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้อง และกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการออมเงินที่ส่วนใหญ่จะเก็บเองมากกว่าฝากธนาคาร ดังนั้นเวลาฉุกเฉินหรือต้องการเงินทุน ราษฎรส่วนใหญ่จึงใช้วิธีการกู้ยืมเงินมากกว่ากู้จากธนาคาร ดังปรากฏตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

(N=45)

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. อาชีพหลัก		
เกษตรกรรวม	28	62.22
ทำนา	6	13.30
ทำสวน	10	22.22
ทำไร่	12	26.67
รับจ้าง	12	26.67
รับราชการ	1	2.22
ค้าขาย	4	8.89
2. อาชีพรอง		
เกษตรกรรวม	17	37.78
ทำนา	0	0.00
ทำสวน	4	8.89
ทำไร่	13	28.89
รับจ้าง	24	53.33
รับราชการ	1	2.22
ค้าขาย	3	6.67
3. รายได้ครัวเรือน เฉลี่ย บาท/เดือน		
น้อยกว่า 1,500 บาท	0	0.00
1,501-5,000 บาท	18	40.00
5,001-10,000 บาท	18	40.00
10,001 บาทขึ้นไป	9	20.00
4. รายจ่ายครัวเรือน เฉลี่ย 4,894.44 บาท/เดือน		
สูงสุด 9,000 บาท/เดือน ต่ำสุด 1,300 บาท/เดือน		
น้อยกว่า 1,500 บาท	5	11.11
1,501- 5,000 บาท	25	55.56
5,001-10,000 บาท	15	33.33
10,001 บาทขึ้นไป	0	0.00

ตารางที่ 7 (ต่อ)

	(N=45)	
รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5. การออม เฉลี่ย 700 บาท/เดือน		
มีเงินออม	25	55.56
ไม่มีเงินออม	20	44.44
6. ลักษณะการออม		
เก็บเอง	10	22.22
ฝากธนาคาร	7	15.56
7. จำนวนหนี้สิน		
มีหนี้สิน เฉลี่ย 30,200 บาท	25	55.56
ไม่มีหนี้สิน	20	44.44
8. แหล่งเงินกู้		
กองทุนหมู่บ้าน	20	44.44
กลุ่มออมทรัพย์	8	17.78
ญาติพี่น้อง	10	22.22
อื่นๆ	7	15.56

ลักษณะการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่า ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือเพื่อที่อยู่อาศัย และการทำการเกษตร โดยที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่มีขนาด 1 ไร่ จำนวน 18 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมา คือ ขนาด 2 ไร่ จำนวน 10 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.22 ขนาด 0.5 ไร่ และ 2 ไร่ ขึ้นไป จำนวน 7 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 15.56 เท่ากัน และขนาด 1.5 ไร่ จำนวน 3 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 6.67 โดยมีขนาดพื้นที่อยู่อาศัยเฉลี่ย 1.64 ไร่ต่อครัวเรือน สูงสุด ขนาด 5 ไร่ และต่ำสุด 0.5 ไร่ บ้านเรือนส่วนใหญ่จะอยู่ติดกับพื้นที่เกษตร แต่ละหลังคาเรือนไม่ติดกัน มีพื้นที่เพาะปลูกกั้นระหว่างครัวเรือน มีการปลูกไม้ผล เช่น มะขาม มะม่วง มะละกอ ถั่วฝักยาว ถั่วลิสง กระเทียม ขมิ้น ขนุน สำหรับไว้รับประทานในครัวเรือนหรือค้าขายบางส่วน

สำหรับขนาดพื้นที่ดินเพื่อการเกษตร พบว่า ส่วนใหญ่มีขนาดน้อยกว่า 5 ไร่ จำนวน 18 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมา คือ ขนาด 11-15 ไร่ จำนวน 10 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ

22.22 ขนาด 6-10 ไร่ จำนวน 7 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 15.56 ขนาด 16-20 ไร่ และขนาด 20 ไร่ ขึ้นไป มีจำนวน 5 ครัวเรือนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 11.11 โดยมีพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ย 12.5 ไร่ต่อครัวเรือน พื้นที่สูงสุด 60 ไร่ ต่ำสุด 0.5 ไร่ ราษฎรส่วนใหญ่ปลูกพืชที่มีรอบการผลิตสั้น เช่น ข้าวโพด พริก ประกอบกับมีที่ดินทำกินน้อย ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ ขณะที่บางครัวเรือนปลูกไม้ผลขนาดใหญ่ เช่น มะขาม ลำไย โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นเกษตรกรที่มีที่ดินมากกว่า 10 ไร่ เนื่องจากไม่ผลใช้พื้นที่มากและใช้ระยะเวลาให้ผลผลิตค่อนข้างนาน

ด้านการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติด้านอื่นๆ พบว่า ส่วนใหญ่หาของป่า เช่น เห็ด และหน่อไม้ มีจำนวน 40 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 88.89 รองลงมา คือการใช้ประโยชน์จากต้นไม้และเนื้อไม้ จำนวน 15 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และมีการทำการประมง จำนวน 13 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.89 ตามลำดับ จากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติทั้งเพื่อไว้ใช้ในครัวเรือน และเพื่อค้าขาย ทรัพยากรที่ใช้ในครัวเรือนจะเป็นกลุ่มไม้ใช้สอยจำพวกพืง และเนื้อไม้ รวมไปถึงการประมงที่ได้จากเขื่อนศรีนครินทร์ ขณะที่ของป่าประเภทหน่อไม้ เห็ด ราษฎรใช้เพื่อการค้าขายเป็นส่วนใหญ่ ดังปรากฏภาพที่ 5-7 และในตารางที่ 8

ภาพที่ 5 ไม้พืงสำหรับใช้ในครัวเรือน

ภาพที่ 6 ปลาจากเขื่อนศรีนครินทร์สำหรับบริโภค

ภาพที่ 7 ของป่าเช่น หน่อไม้เห็ด สำหรับค้าขาย

ตารางที่ 8 การพึงพิงทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์ที่ดินของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

(N=45)

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ลักษณะ/ปริมาณการใช้ประโยชน์ที่ดิน		
1.1 ที่อยู่อาศัย เฉลี่ย 1.64 ไร่/ครัวเรือน		
สูงสุด 5 ไร่ ต่ำสุด 0.5 ไร่		
ขนาด 0.5 ไร่	7	15.56
ขนาด 1 ไร่	18	40.00
ขนาด 1.5 ไร่	3	6.67
ขนาด 2 ไร่	10	22.22
ขนาด 2 ไร่ขึ้นไป	7	15.56
1.2 พื้นที่เพาะปลูก เฉลี่ย 12.5 ไร่/ครัวเรือน		
สูงสุด 60 ไร่ ต่ำสุด 0.5 ไร่		
น้อยกว่า 5 ไร่	18	40.00
6-10 ไร่	7	15.56
11-15 ไร่	10	22.22
16-20 ไร่	5	11.11
20 ไร่ ขึ้นไป	5	11.11
2.การพึงพิงทรัพยากรธรรมชาติด้านอื่นๆ		
ประมง	13	28.89
ต้นไม้/เนื้อไม้	15	33.33
ของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้	40	88.89

ส่วนที่ 2 ความเข้าใจต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

การสัมภาษณ์ในส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ของชุมชน จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่ทราบข้อมูล จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 97.78 โดยทราบจากเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองลงมาคือ ทราบจากผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และทราบจากทั้งสองแหล่ง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8.89 ทั้งนี้มีผู้ไม่ทราบข้อมูลจำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.22

เนื่องจากเพิ่งเข้ามาอยู่ในพื้นที่เพียง 6 ปี แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้แก่ราษฎรในชุมชนได้ค่อนข้างทั่วถึง และมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชุมชน ส่งผลให้การประชาสัมพันธ์ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สำหรับความเข้าใจต่อหลักการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ และมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 พบว่า ส่วนใหญ่ เข้าใจว่า ห้ามมีการบุกรุกพื้นที่เพิ่มเติม จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองลงมาคือ เข้าใจว่าให้สิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินเท่าที่รังวัดไว้ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 17.78 และให้ย้ายถิ่น 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.44 ทั้งนี้มีผู้ที่ไม่ทราบ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 แสดงให้เห็นว่าราษฎรได้รับข้อมูลจากเจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนจริง แต่ความเข้าใจหรือการอธิบายให้ราษฎรเข้าใจนั้นยังไม่ครบถ้วน เนื่องจากมีราษฎรบางกลุ่มไม่เข้าใจ สาเหตุของการพิสูจน์สิทธิที่ดินหรือหลักการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรีเลย ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

(N=45)

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.ท่านทราบเกี่ยวกับหลักการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ในพื้นที่หรือไม่		
ไม่ทราบ	1	2.22
ทราบ แหล่งให้ข้อมูล	44	97.78
เจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติเอราวัณ	25	55.56
ผู้ใหญ่บ้าน	15	33.33
ทั้งสองแหล่ง	4	8.89
2.ความรู้ความเข้าใจต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541		
ห้ามบุกรุกเพิ่มเติม	25	55.56
ให้สิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินเท่าที่รังวัดไว้	8	17.78
ให้ย้ายถิ่น	2	4.44
ไม่ทราบ	10	22.22

ส่วนที่ 3 ผลกระทบจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

จากแบบสัมภาษณ์ส่วนที่ 3 เป็นการศึกษาผลกระทบจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ในด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 2 ปัจจัย ได้แก่ ด้านการประกอบอาชีพ และด้านหนี้สิน และแหล่งเงินทุน จากการสัมภาษณ์พบว่า ด้านการประกอบอาชีพนั้น จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 73.33 รู้สึกว่าการประกาศมติดังกล่าวไม่มีผลกระทบต่อการประกอบอาชีพในปัจจุบัน เนื่องจากส่วนใหญ่ทำการเกษตรเหมือนเดิม ดังนั้นรายรับ รายจ่ายทั้งภาคเกษตรและการอุปโภค บริโภค รวมทั้งเงินทุนสำหรับทำการเกษตรจึงอยู่ในสัดส่วนเท่าเดิม รองลงมา คือรู้สึกว่าผลกระทบแย่ลงกว่าเดิมมาก จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 13.33 เพราะไม่สามารถขยายที่ดินทำกินได้ ประกอบกับค่าครองชีพในปัจจุบันสูงขึ้น ทำให้มีรายจ่ายมากขึ้น และรู้สึกดีกว่าเดิมและดีกว่าเดิมมาก จำนวนอย่างละ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67 เท่ากัน เนื่องจากสามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินได้โดยไม่ผิดต่อกฎหมาย

ในด้านหนี้สินและแหล่งเงินทุน พบว่า จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 72.22 รู้สึกว่าการประกาศมติดังกล่าวไม่มีผลกระทบต่อหนี้สินและการหาแหล่งเงินทุนในปัจจุบัน เพราะยังประกอบอาชีพเดิมตั้งแต่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ รองลงมา คือรู้สึกว่าผลกระทบแย่ลงกว่าเดิมมาก จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 ซึ่งสอดคล้องกับรายจ่ายข้างต้นที่ค่าครองชีพในปัจจุบันมีแนวโน้มสูงขึ้น ทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และรู้สึกดีกว่าเดิม จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.56 ตามลำดับดังปรากฏในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (เปรียบเทียบระหว่างก่อนการประกาศมติคณะรัฐมนตรีและปัจจุบัน)

	(N=45)	
รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.ด้านการประกอบอาชีพ		
ดีกว่าเดิมมาก	3	6.67
ดีกว่าเดิม	3	6.67
ไม่กระทบ/ไม่เปลี่ยนแปลง	33	73.33
แย่กว่าเดิม	0	0.00
แย่กว่าเดิมมาก	6	13.33

ตารางที่ 10 (ต่อ)

	(N=45)	
รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2.ด้านหนี้สิน และการหาแหล่งเงินทุน		
ดีกว่าเดิมมาก	0	0.00
ดีกว่าเดิม	2	5.56
ไม่กระทบ/ไม่เปลี่ยนแปลง	33	72.22
แย่กว่าเดิม	0	0.00
แย่กว่าเดิมมาก	10	22.22

การศึกษาผลกระทบจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ในด้านสังคม ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครัวเรือน การศึกษา การถ่ายทอดสิทธิที่ดินทำกิน และความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆภายนอกชุมชน พบว่า ด้านความสัมพันธ์ภายในครัวเรือนนั้น ครัวเรือนส่วนใหญ่จำนวน 40 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 88.9 รู้สึกว่าการประกาศมติดังกล่าวไม่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ภายในครัวเรือน เพราะยังมีการทำกิจกรรมภายในครัวเรือนร่วมกัน ตามปกติ เช่น ช่วยกันทำการเกษตร ทำไร่ เป็นต้น รองลงมา จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1 รู้สึกว่าความสัมพันธ์ภายในครัวเรือนดีขึ้นกว่าเดิม

ด้านการศึกษาพบว่า ทุกครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 100 รู้สึกว่าการประกาศมติดังกล่าวไม่มีผลกระทบต่อด้านการศึกษาของครัวเรือน

ด้านการถ่ายทอดสิทธิที่ดินทำกิน พบว่า ส่วนใหญ่จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 80 รู้สึกว่าการประกาศมติดังกล่าวไม่มีผลกระทบต่อถ่ายทอดสิทธิที่ดินทำกิน เพราะที่ดินดังกล่าวสามารถเป็นมรดกตกทอดสู่รุ่นต่อไปได้ รองลงมา จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1 รู้สึกดีขึ้นกว่าเดิมมาก เพราะใช้ที่ดินในการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.44 รู้สึกดีขึ้นกว่าเดิม แย่ลงกว่าเดิมมาก จำนวนเท่ากัน ทั้งนี้ พบว่า ลักษณะการถ่ายทอดสิทธิที่ดินทำกินแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การบุกเบิกพื้นที่เอง จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 44.45 รองลงมาคือ ได้จากมรดก จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 33.34 และซื้อต่อ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า มีการขายที่ดินส่วนบุคคลภายนอกชุมชน สอดคล้องกับลักษณะการใช้ประโยชน์ที่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรไปสู่

กิจการท่องเที่ยว รวมไปถึงปัญหาที่ดินเปลี่ยนมือจากเกษตรกรไปสู่นายทุน ซึ่งขัดแย้งกับมติ คณะรัฐมนตรีที่ต้องการให้ราษฎรในเขตผ่อนปรนมีที่ทำกินและหยุดการขยายพื้นที่

สำหรับด้านความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นๆ ภายนอกชุมชน ส่วนใหญ่ พบว่า ดีขึ้นกว่าเดิม จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาคือ ดีกว่าเดิมมาก จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 รู้สึกว่าการประกาศมติดังกล่าวไม่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นๆ ภายนอกชุมชน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 15.56 และรู้สึกแย่กว่าเดิมมาก จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 ตามลำดับ ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่รู้สึกว่าความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นๆ เช่น อุทยานแห่งชาติ ดีขึ้นกว่าเดิม เนื่อง เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเข้ามามีบทบาทในการดูแลราษฎรในชุมชนมากขึ้น เช่น การส่งเสริมอาชีพ การจัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่รู้สึกว่าความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานอื่นๆ แย่ลงกว่าเดิม เนื่องจาก ยังไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่ของรัฐ และพบปัญหาการจับกุม เทียบปรับจากการหาของป่าและตัดไม้ และรู้สึกว่ากติกาการใช้ประโยชน์ ในพื้นที่ป่าทำให้เกิดข้อจำกัดในการหาของป่า ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ผลกระทบด้านสังคมของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (เปรียบเทียบระหว่างก่อนการประกาศ มติคณะรัฐมนตรีและปัจจุบัน)

(N=45)

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ความสัมพันธ์ในครัวเรือน		
ดีกว่าเดิมมาก	0	0.00
ดีกว่าเดิม	5	11.10
ไม่กระทบ/ไม่เปลี่ยนแปลง	40	88.90
แย่กว่าเดิม	0	0.00
แย่กว่าเดิมมาก	0	0.00
2. การศึกษา		
ดีกว่าเดิมมาก	0	0.00
ดีกว่าเดิม	0	0.00
ไม่กระทบ/ไม่เปลี่ยนแปลง	45	100.00
แย่กว่าเดิม	0	0.00
แย่กว่าเดิมมาก	0	0.00

จะรู้สึกว่าจะไม่ได้รับผลกระทบ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีการพึงพิงทรัพยากรธรรมชาติและหาของป่า เป็นอาชีพหลัก หรือเพื่อค้าขาย กลับรู้สึกว่าจะเกิดข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ส่วนด้านกตึกการใช้ประโยชน์ พบว่า จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 40 เห็นว่าดีขึ้นกว่าเดิม รองลงมา จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 28.89 เห็นว่าดีขึ้นกว่าเดิมมาก จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 17.78 รู้สึกว่าการประกาศมติดังกล่าวไม่มีผลกระทบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 11.11 เห็นว่าแย่กว่าเดิม และจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.22 เห็นว่า แย่กว่าเดิมมาก ตามลำดับ ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่รู้สึกว่าจะแย่ลงกว่าเดิม เนื่องจาก รู้สึกว่ากตึก การใช้ประโยชน์ คือข้อจำกัดในการหาของป่า เพราะสามารถเก็บหาของป่าได้ในช่วงเวลาที่จำกัด เท่านั้น รวมทั้งต้องมีการแจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านเมื่อต้องการตัดไม้สำหรับใช้สอยและสร้างบ้านด้วย

สำหรับปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 เห็นว่า ดีขึ้นกว่าเดิม รองลงมา เห็นว่า ดีขึ้นกว่าเดิมมาก เพราะเจ้าหน้าที่อุทยาน แห่งชาติพยายามสร้างความรู้ความเข้าใจ และมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น จัดกิจกรรมการปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ การตั้งเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ และรู้สึกว่าการประกาศมติดังกล่าวไม่มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 28.89 เท่ากัน และจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.44 เห็นว่าแย่กว่าเดิม และแย่กว่าเดิมมากจำนวนเท่ากันตามลำดับ เนื่องจากยังไม่ไว้ใจเจ้าหน้าที่ และเป็นกลุ่มที่ไม่เข้าร่วม กิจกรรมต่างๆ โดยให้เหตุผลว่าไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ผลกระทบด้านทรัพยากรธรรมชาติของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์(เปรียบเทียบระหว่างก่อน การประกาศมติดังกล่าวและปัจจุบัน)

(N=45)		
รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ		
ดีกว่าเดิมมาก	10	22.22
ดีกว่าเดิม	8	17.78
ไม่กระทบ/ไม่เปลี่ยนแปลง	10	22.22
แย่กว่าเดิม	7	15.56
แย่กว่าเดิมมาก	10	22.22

ตารางที่ 12 (ต่อ)

(N=45)		
รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2. กติกาในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ		
ดีกว่าเดิมมาก	13	28.89
ดีกว่าเดิม	18	40.00
ไม่กระทบ/ไม่เปลี่ยนแปลง	8	17.78
แย่กว่าเดิม	5	11.11
แย่กว่าเดิมมาก	1	2.22
3. การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ		
ดีกว่าเดิมมาก	13	28.89
ดีกว่าเดิม	15	33.33
ไม่กระทบ/ไม่เปลี่ยนแปลง	13	28.89
แย่กว่าเดิม	2	4.44
แย่กว่าเดิมมาก	2	4.44

ส่วนที่ 4 ทักษะคิดต่อมตติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

การศึกษาในส่วนที่ 4 เป็นการสอบถามถึงความคิดเห็นต่อมตติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 100 เห็นด้วยกับมตติคณะรัฐมนตรี ดังกล่าว โดยจำนวน 10 คน เห็นว่า ทำให้รู้ขอบเขตที่ดินของตนเอง และอยากได้เอกสารสิทธิ์ คิดเป็นร้อยละ 22.22 เท่ากัน รองลงมา คือ สามารถรับความช่วยเหลือจากภาครัฐได้สะดวกขึ้น จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 17.78 ไม่ต้องหลบหนีเจ้าหน้าที่ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8.89 เท่ากัน และสร้างการมีส่วนร่วม จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67 ทั้งนี้ มีผู้ไม่แสดงความคิดเห็น จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 22.23

จากการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการรังวัดที่ดินเพื่อพิสูจน์สิทธิที่ดินทำกิน พบว่า ส่วนใหญ่ จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 97.78 ทราบวิธีการรังวัดที่ดิน โดยเข้าใจว่าเป็นการรังวัดร่วมกันระหว่างผู้ใช้ประโยชน์ที่ดิน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งนี้มีเพียง 1 คน ที่ไม่ทราบวิธีการรังวัดที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 2.22 ในกรณีนี้ ได้สอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติม

กรณีที่มีพบว่าที่ดินทำกินอยู่ในพื้นที่เปราะบาง หรือเขตหวงห้าม รัฐจะจัดหาที่ดินทำกินให้ใหม่ ในพื้นที่นอกเขตอุทยาน หรือให้ค่าชดเชย พบว่า จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67 เห็นด้วย และ จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 93.33 ไม่เห็นด้วย เนื่องจาก จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 26.67 ที่เดิมที่อยู่แล้ว รองลงมา จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 ไม่แน่ใจว่าที่อยู่ใหม่จะดีหรือไม่ และจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 17.78 เห็นว่าต้องเริ่มต้นใหม่ และเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับกฏกติกาที่ทำร่วมกับอุทยานแห่งชาติเอราวัณในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ พบว่า จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 75.56 เห็นด้วยกับกติกาการใช้ประโยชน์ที่ทำร่วมกับอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.22 ไม่เห็นด้วย และจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 ไม่มีความคิดเห็น

และจากการสอบถามถึงความต้องการช่วยเหลือเพิ่มเติม พบว่า จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 ต้องการให้มีการปรับปรุงถนน จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 ต้องการไฟฟ้า จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 33.34 ต้องการโรงเรียน และจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ต้องการเอกสารสิทธิ์ ตามลำดับ ดังปรากฏในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ความคิดเห็นต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (N=45)

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ความคิดเห็น		
ไม่เห็นด้วย	0	0.00
เห็นด้วย เนื่องจาก	45	100.00
รู้ขอบเขตที่ดินของตนเอง	10	22.22
อยากได้เอกสารสิทธิ์	10	22.22
ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐได้สะดวก	8	17.78
สร้างการมีส่วนร่วม	3	6.67
ไม่ต้องหลบหนีเจ้าหน้าที่	4	8.89
ไม่มีความคิดเห็น	10	22.22

ตารางที่ 13 (ต่อ)

(N=45)		
รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2. ท่านเห็นด้วยกับวิธีการการรังวัดที่ดินเพื่อพิสูจน์สิทธิที่ดินทำกินหรือไม่ อย่างไร		
ทราบ โดยเดินวัดร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และคณะกรรมการ	44	97.78
ไม่ทราบ	1	2.22
3. ในกรณีที่มีที่ดินทำกินอยู่ในพื้นที่เปราะบาง หรือเขตหวงห้าม รัฐจะจัดหาที่ดินทำกินให้ใหม่ในพื้นที่นอกเขตอุทยาน หรือให้ค่าชดเชย ท่านเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร		
เห็นด้วย	3	6.67
ไม่เห็นด้วย เนื่องจาก	42	93.33
ไม่เห็นด้วย เนื่องจาก		
ไม่แน่ใจว่าที่อยู่ใหม่จะดีหรือไม่	10	22.22
ที่เดิมคืออยู่แล้ว	12	26.67
ต้องเริ่มต้นใหม่และเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม	8	17.78
อื่นๆ	12	26.67
4. ท่านเห็นด้วยกับกฎกติกาที่ทำร่วมกับอุทยานแห่งชาติเอราวัณในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ หรือไม่ อย่างไร		
ไม่มีความคิดเห็น	10	22.22
ไม่เห็นด้วย เนื่องจาก	1	2.22
เห็นด้วย	34	75.56
5. ท่านต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติมในด้านใดบ้าง		
ถนน	40	88.89
ไฟฟ้า	30	66.67
โรงเรียน	15	33.34
เอกสารสิทธิ์	8	16.67
อื่นๆ เช่น หนี้สิน ที่ดินทำกิน น้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค		

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 (สำหรับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ)

การศึกษาผลกระทบจากนโยบายการจัดเขตผ่อนปรนต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 นี้ มีผู้ตอบแบบสัมภาษณ์จำนวน 5 ชุด มีผลการศึกษา ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า จำนวน 1 คน เป็นเพศชาย อายุ 45 ปี
 2. เจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจำนวน 2 คน เป็นเพศหญิง อายุ 23 ปี และ 25 ปี
- ตามลำดับ
3. เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจำนวน 2 คน เป็นเพศหญิงอายุ 24 ปี และ 35 ปี

ในส่วนของผลกระทบจากนโยบายการจัดเขตผ่อนปรนที่มีต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณนั้น แบ่งผลกระทบตามภารกิจของอุทยานแห่งชาติ ใน 4 หัวข้อ ประกอบด้วย

1. ผลกระทบที่มีต่อการรักษาเสถียรภาพของระบบนิเวศ ภูมิทัศน์ และความงามตามธรรมชาติในพื้นที่
2. ผลกระทบที่มีต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้วิจัยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
3. ผลกระทบที่มีต่อการป้องกันการใช้ประโยชน์หรือการบุกรุกครอบครองพื้นที่ที่เป็นอันตรายต่ออุทยานแห่งชาติ
4. ผลกระทบที่มีต่อการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

ในส่วนที่ 1 ผลกระทบที่มีต่อการรักษาเสถียรภาพของระบบนิเวศ ภูมิทัศน์ และความงามตามธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณนั้น ศึกษาจาก 2 ปัจจัย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าและขนาดพื้นที่ที่มีการพัฒนาซึ่งส่งผลต่อสภาพภูมิทัศน์ ผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว รู้สึกว่านโยบายการจัดเขตผ่นปรนไม่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าและขนาดพื้นที่ที่มีการพัฒนาซึ่งส่งผลต่อสภาพภูมิทัศน์ในอุทยานแห่งชาติเอราวัณ ส่วนเจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ รู้สึกว่ามีผลกระทบในระดับที่ดีขึ้น เพราะราษฎรในพื้นที่เข้าใจภารกิจของอุทยานแห่งชาติมากขึ้น ขณะที่เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่ารู้สึกว่าผลกระทบแย่ลง เนื่องจากพื้นที่ป่าบางส่วนกลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และเจ้าหน้าที่ทั้ง 5 คน รู้สึกว่า มติคณะรัฐมนตรีไม่มีผลกระทบต่อขนาดพื้นที่ที่มีการพัฒนาเหมือนกัน เพราะพื้นที่พัฒนาอยู่ในส่วนของโซนบริการนักท่องเที่ยวเท่านั้น

ในส่วนที่ 2 ผลกระทบที่มีต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้วิจัยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณนั้น ศึกษาจาก 3 ปัจจัย ได้แก่ จำนวนโครงการและแผนงานวิจัยในพื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยว และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พบว่า ในส่วนของจำนวน โครงการและแผนงานวิจัยในพื้นที่นั้น เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่รู้สึกว่าไม่ได้รับผลกระทบ รองลงมา รู้สึกว่าจำนวนงานวิจัยในพื้นที่ลดลง ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

สำหรับจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น พบว่า ส่วนใหญ่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ และเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า รู้สึกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เนื่องจากรู้สึกว่าราษฎรในชุมชนซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติมากขึ้น ส่วนเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวรู้สึกว่าไม่มีผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักเที่ยวยังอยู่ในอัตราที่ใกล้เคียงกันทุกปี

และปัจจัยสุดท้ายความพึงพอใจของนักเที่ยวนั้น พบว่า เจ้าหน้าที่ทั้ง 5 คน รู้สึกว่านโยบายจัดเขตผ่นปรนไม่มีผลกระทบต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ในส่วนที่ 3 ผลกระทบที่มีต่อการป้องกันการใช้ประโยชน์หรือการบุกรุกครอบครองพื้นที่ที่เป็นอันตรายต่ออุทยานแห่งชาติเอราวัณ ศึกษาจาก 2 ปัจจัย ได้แก่ การลาดตระเวน และการกระทำผิดต่อกฎหมายป่าไม้/จำนวนคดีป่าไม้ จากการศึกษาพบว่า ส่วนของการลาดตระเวนนั้น เจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ รู้สึกว่าสามารถลาดตระเวนได้ดีขึ้น เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

รู้สึกว่าการบริหารจัดการเขตผ่อนปรนไม่มีผลกระทบต่อตลาดระเวณ และเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า รู้สึกว่ามีการลาดตระเวนทำได้ยากขึ้นเพราะยังพบปัญหาการกระทำผิดกฎหมายป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากการกิจที่แตกต่างกันทำให้ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่างกัน

สำหรับการกระทำผิดกฎหมายป่าไม้หรือจำนวนคดีป่าไม้นั้น เจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ และเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว รู้สึกว่ามีผลกระทบดีขึ้น เนื่องจากจำนวนคดีป่าไม้และผู้กระทำผิดมีน้อยลง ขณะที่เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่ารู้สึกว่ามีผลกระทบดีขึ้น เนื่องจากเกิดข้อยกเว้นในการจับกุมในพื้นที่เขตผ่อนปรน

ซึ่งผลการศึกษาในส่วนที่ 3 สอดคล้องกับข้อมูลสถิติจำนวนคดีป่าไม้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ที่มีแนวโน้มลดลง ดังปรากฏในตารางที่ 16

ตารางที่ 14 จำนวนคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดตามกฎหมายป่าไม้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
เอราวัณ ตั้งแต่ พ.ศ.2547-2552

ปีงบประมาณ	คดีเปรียบเทียบปรับ			คดีบุกรุกแผ้วถางป่า		คดี ทำไม้	คดี ล่าสัตว์ ป่า
	จำนวน (คดี)	ผู้ต้องหา (คน)	ค่าเปรียบเทียบปรับ (บาท)	จำนวน	เนื้อที่ที่ถูก		
					บุกรุก (ไร่)		
2547	60	60	44,700	1	14 - 3 - 24 ไร่	6	2
2548	13	13	9,700	1	7 - 0 - 0 ไร่	7	2
2549	12	12	9,600	-	-	1	-
2550	19	19	16,000	-	-	2	-
2551	17	17	14,000	1	2 - 0 - 0 ไร่	2	1
2552	27	27	20,800	-	-	1	1

ที่มา: อุทยานแห่งชาติเอราวัณ (2552)

ในส่วนที่ 4 ผลกระทบที่มีต่อการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ศึกษาจาก 5 ปัจจัย ได้แก่ ประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากอุทยานแห่งชาติ การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆระหว่างราษฎรและอุทยานแห่งชาติ รูปแบบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนในเขตอุทยานแห่งชาติ การให้ความรู้เกี่ยวกับสถานภาพและกฎหมายของพื้นที่แก่ราษฎร และความขัดแย้งของราษฎรกับอุทยานแห่งชาติ จากการศึกษาพบว่า ในส่วนของประโยชน์ที่ราษฎรได้รับจากอุทยานแห่งชาตินั้น เจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ และเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า รู้สึกว่าราษฎรได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติในระดับที่ดีขึ้นกว่าเดิม ส่วนเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวรู้สึกว่าการจัดเขตผ่อนปรนไม่มีผลกระทบต่อประโยชน์ที่ราษฎรได้รับจากอุทยานแห่งชาติ

ปัจจัยด้านการร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆระหว่างราษฎรและอุทยานแห่งชาตินั้น เจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ และเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า รู้สึกว่าอยู่ในระดับที่ดี ส่วนเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวรู้สึกว่าการจัดเขตผ่อนปรนไม่มีผลกระทบต่อความร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม

ในส่วนของปัจจัยด้านรูปแบบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติ เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าและเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว รู้สึกว่านโยบายการจัดเขตผ่อนปรน ไม่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ของประชาชนในเขตอุทยานแห่งชาติ เนื่องจาก ราษฎรยังมีวิถีชีวิต และประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีการหาของป่าเหมือนเดิม ส่วนเจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ รู้สึกว่าราษฎรมีรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติที่ดีขึ้น กล่าว คือ ดำเนินการตามกฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติมากขึ้นตามลำดับ

สำหรับปัจจัยด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับสถานภาพและกฎหมายของพื้นที่แก่ราษฎร พบว่าเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า รู้สึกว่านโยบายการจัดเขตผ่อนปรน ไม่มีผลกระทบต่อการให้ความรู้กับราษฎรเนื่องจากเป็นภารกิจของอุทยานแห่งชาติอยู่แล้ว ส่วนเจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ รู้สึกว่า สามารถให้ความรู้แก่ราษฎรได้ในระดับที่ดีมากขึ้น เนื่องจากราษฎรให้เข้าใจภารกิจของอุทยานแห่งชาติมากขึ้น

และปัจจัยสุดท้ายคือความขัดแย้งของชุมชนท้องถิ่นกับอุทยานแห่งชาติ พบว่าส่วนใหญ่ได้แก่เจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว รู้สึกระดับความขัดแย้งอยู่ในเกณฑ์ที่ดีขึ้น ขณะที่เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า รู้สึกว่านโยบายการจัดเขตผ่อนปรนทำให้ระดับความขัดแย้งมีมากขึ้น เนื่องจากราษฎรยังไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่และยังพบการกระทำผิดกฎหมายป่าไม้

สำหรับประเด็นปัญหาและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 จากการสอบถามเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ทั้ง 5 คน พบว่า

เจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน มีความเห็นว่าปัญหาที่สำคัญในการปฏิบัติงานคือ ความเข้าใจของชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่สวนทางกัน เจ้าหน้าที่ต้องการให้ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากร แต่ชาวบ้านต้องการทำมาหากิน และมีประชาชนบางกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือและฝ่าฝืนข้อบังคับ เพราะประกอบอาชีพที่ได้จากป่าโดยตรง ทั้งนี้ ได้มีการเสนอแนวทางแก้ไขโดยเจ้าหน้าที่ต้องพยายามอธิบายเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นและให้เสนอข้อตกลงการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าให้ความคิดเห็นว่า พบปัญหาการดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นการจับกุมผู้ลักลอบตัดไม้ และเสนอทางแก้ไขโดยการให้ความรู้แก่ชาวบ้านให้มากขึ้น เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน

สำหรับเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวไม่มีข้อคิดเห็นในประเด็นดังกล่าว เนื่องจากไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมตติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

ผลการศึกษาจากการประชุมกลุ่มย่อย

การประชุมกลุ่ม ร่วมกับผู้ใหญ่บ้านบนเขาแก่งเรียง หมู่บ้านปลายดินสอ และสมาชิกในหมู่บ้าน มีประเด็นในการพูดคุยดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมตติคณะรัฐมนตรี เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้

จากการศึกษาพบว่า ผู้เข้าร่วมประชุม เข้าใจว่า เจ้าหน้าที่เขารักษาพันธุ์สัตว์ป่าและพิศุจน์สัตว์ที่กิน ที่ดินทำกิน เนื่องจากต้องการทราบว่า ราษฎรในแต่ละครัวเรือนที่ดินถือครองอยู่เท่าไร มีการขยายพื้นที่เพิ่มจากเดิมหรือไม่ และเมื่อพบว่ามีราษฎรบางส่วนเข้ามาอยู่อาศัยในภายหลังหรือมีความประสงค์จะย้ายออกไปอยู่ด้านนอกอุทยานแห่งชาติ จะมีการจัดหาที่ดินภายนอกอุทยานแห่งชาติ เช่น ที่ราชพัสดุ หรือที่ สปก. ทั้งนี้ พบว่า ไม่สมาชิกในหมู่บ้านประสงค์จะย้ายออกจากพื้นที่ เนื่องจากไม่ทราบว่าที่ดินที่ได้รับจัดสรรใหม่มีความอุดมสมบูรณ์เพียงใด และไม่ต้องการลงทุนปรับปรุงที่ดินหรือสร้างที่พักอาศัยใหม่

สำหรับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมตติคณะรัฐมนตรี สมาชิกส่วนใหญ่ยอมรับกับมตติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว และมีความคาดหวังว่า เมื่อมีการรังวัดและพิศุจน์สัตว์ที่กินเรียบร้อยแล้วจะนำไปสู่การได้เอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน

2. ปัญหาเร่งด่วนของชุมชน ที่ต้องการให้ช่วยเหลือ

จากการระดมความคิดเห็นร่วมกัน พบว่า ปัญหาสำคัญของชุมชนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

2.1 ข้อกังวลในที่ดินทำกิน เนื่องจาก ราษฎรมีความกังวลว่า อุทยานแห่งชาติจะไม่ให้อยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ รื้อถอนสิ่งก่อสร้างต่างๆ เพราะที่ดินดังกล่าวอยู่ในพื้นที่คุ้มครองไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน

2.2 ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในชุมชน ได้แก่ ถนน และไฟฟ้า เนื่องจากถนนที่ผ่านหมู่บ้านทั้งสองแห่งเป็นถนนลูกรังและมีความลาดชัน ในฤดูฝนการเดินทางเข้าออกพื้นที่ทำได้ยากลำบาก ส่งผลต่อการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรในช่วงฤดูฝน อีกทั้งเส้นทางดังกล่าวเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงระหว่างน้ำตกเอราวัณ ถ้ำพระธาตุ และน้ำตกห้วยแม่ขมิ้น หากมีการพัฒนาให้เป็นถนนลาดยางจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้เส้นทางดังกล่าวมากขึ้น ส่งผลให้การค้าขาย รีสอร์ท แพท่องเที่ยว ได้รับความนิยมและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมากยิ่งขึ้น

สำหรับระบบไฟฟ้า ราษฎรในพื้นที่ใช้ไฟปั่น และใช้ไฟจากแผงพลังงานแสงอาทิตย์ ทั้งๆที่มีเสาส่งไฟฟ้าแรงสูงจากอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ผ่านหมู่บ้าน ไปยังตัวอำเภอ

นอกจากถนนและไฟฟ้าแล้ว สิ่งที่ราษฎรต้องการคือ โรงเรียน และสถานอนามัย เนื่องจากโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่ใกล้ชุมชนมากที่สุด คือ โรงเรียนถ้ำพระธาตุ และไม่มีโรงพยาบาลหรือสถานอนามัยในพื้นที่

2.3 ปัญหาหนี้สินนอกระบบ สมาชิกในชุมชนเกือบทุกรั้วเรือน ต้องกู้เงินเพื่อนำมาเป็นทุนในการประกอบอาชีพทุกรอบการผลิต ไม่มีเงินก้อนสำหรับใช้เป็นปัจจัยในการผลิตครั้งต่อไป แหล่งเงินทุนส่วนใหญ่มาจากการกู้เงินนอกระบบและการยืมญาติพี่น้อง

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้จัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยใช้วิธี problem ranking ดังปรากฏในภาพที่ 8

		A	B	C	D	E	F	รวม
A	เอกสาร สิทธิ์	X	A	A	A	A	A	5
B	ไฟฟ้า	X	X	B	B	B	B	4
C	ถนน	X	X	X	C	E	F	1
D	โรงเรียน	X	X	X	X	D	F	1
E	อนามัย	X	X	X	X	X	F	1
F	หนี้สิน	X	X	X	X	X	X	3

ภาพที่ 8 การจัดลำดับปัญหาโดยใช้วิธี problem ranking

และจากจัดอันดับปัญหาของชุมชน (problem ranking) พบว่า ปัญหาที่สำคัญของชุมชน คือ ความต้องการความมั่นคงในที่ดิน การแก้ไขปัญหาหนี้สิน และระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน ตามลำดับ ดังปรากฏตามคะแนนที่ได้ ดังนี้ ได้แก่ ไฟฟ้า ถนน โรงเรียน และสถานอนามัย เป็นต้น ซึ่งตรงกับข้อมูลในแบบสัมภาษณ์ของราษฎรด้านความต้องการของชุมชน

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดเขตผ่อนปรนที่เหมาะสม

จากการประชุมกลุ่มย่อย ที่ประชุมได้เสนอในรูปแบบของโฉนดชุมชน เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว รัฐบาลมีนโยบายการจัดทำโฉนดชุมชน และมีการกำหนดความพร้อมของชุมชนที่สามารถยื่นขอโฉนดชุมชนได้ ทำให้ชุมชนรู้สึกตื่นตัวต่อข้อมูลดังกล่าว และมีความคาดหวังว่าเมื่อมีโฉนดชุมชนแล้ว จะทำให้เกิดความมั่นคงในที่ดิน เปรียบเสมือนการได้เอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดินร่วมกัน และลดปัญหาที่ดินเปลี่ยนมือไปสู่นายทุน

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในส่วนกลาง

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่จากกองนิติการ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่จากสำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จำนวน 2 คน ได้ผลการสัมภาษณ์ ดังปรากฏในตารางที่ 15

ตารางที่ 15 ประเด็นสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ส่วนกลาง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ประเด็นสัมภาษณ์	ผู้ให้ข้อมูล	
	กองนิติการ	สำนักอุทยานแห่งชาติ
ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541	<ul style="list-style-type: none"> ● มติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวขัดแย้งกับกฎหมายที่กรมอุทยานแห่งชาติฯ บังคับใช้อยู่อย่างชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> ● ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติและชุมชนในพื้นที่ได้บางส่วน
ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541(ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดความสับสนแก่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ● เกิดการถือครองที่ดินแทนนายทุน (norminee) ● มีการบุกรุกพื้นที่เพื่อทำเป็นรีสอร์ท โรงแรมหรือกิจการท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติ มีความงามตามธรรมชาติเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวอยู่แล้ว 	<ul style="list-style-type: none"> ● ชุมชนรู้สึกไว้วางใจเจ้าหน้าที่มากยิ่งขึ้น ● ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ สำหรับชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการการสร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชนของแต่ละพื้นที่
ข้อเสนอแนะ	พื้นที่ที่สามารถให้ประชาชนอยู่อาศัย ควรเป็นพื้นที่ราชพัสดุ ไม่ใช่พื้นที่คุ้มครองที่มีความเปราะบางหรือความหลากหลายทางชีวภาพ	เจ้าหน้าที่ต้องพยายามสร้างความเข้าใจตักการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้ชุมชนเข้าใจ รู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ เจ้าของทรัพยากร เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาตินำไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ผลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กองนิติการ และเจ้าหน้าที่สำนักอุทยานแห่งชาติ มีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรี และข้อเสนอแนะต่อมติดังกล่าวที่แตกต่าง ทั้งนี้ เนื่องมาจากภารกิจหน้าที่ของทั้งสองหน่วยงานต่างกัน กองนิติการมีภารกิจหน้าที่ในการควบคุมดูแลการบังคับใช้กฎหมายต่างๆ จึงมีข้อคิดเห็นในเชิงกฎหมายที่มีข้อขัดแย้งกันระหว่างมติคณะรัฐมนตรีและพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 รวมไปถึงข้อเสนอแนะที่เน้นในเชิงการบังคับใช้กฎหมายเป็นหลัก ในขณะที่สำนักอุทยานแห่งชาติเป็นผู้รับนโยบายดังกล่าวมาปฏิบัติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติโดยตรง จึงมีข้อคิดเห็นที่สอดคล้องกับมติดังกล่าว รวมถึงข้อเสนอแนะที่พยายามแก้ไขข้อบกพร่องของมติคณะรัฐมนตรี โดยการสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนให้มากขึ้น

นอกจากการสัมภาษณ์ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมการเสวนา เรื่อง ปัญหาป่าไม้ที่รกรากแก้ไข ร่วมกับเจ้าหน้าที่ระดับนโยบายของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการกล่าวถึงประเด็นปัญหาเรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ด้วย โดยมีนายเกษมสันต์ จิณณาโส อธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (อดีตอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช) ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวร่วมกับผู้อำนวยการกองนิติการ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (นายจิตติ กนกทวีฐากร) ดังปรากฏในสรุปผลการศึกษาจากการเข้าร่วมเสวนาร่วมกับเจ้าหน้าที่ระดับนโยบาย

ผลการศึกษาจากการเข้าร่วมการประชุมเสวนากับเจ้าหน้าที่ระดับนโยบาย

จากการเข้าร่วมประชุมเสวนาในหัวข้อ “ปัญหาป่าไม้ที่รกรากแก้ไข ครั้งที่ 1” ในวันที่ 25 พฤศจิกายน 2553 เวลา 08.30-12.30 น. ณ ห้องประชุม FORTROP ตึกวิทยาศาสตร์ 60 ปี ชั้น 3 คณะวนศาสตร์ ซึ่งผู้บริหารของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมป่าไม้ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและหน่วยงานอื่นๆ เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ และผู้ที่สนใจทั่วไป รวมทั้งผู้วิจัยได้เข้าร่วมเสวนาดังกล่าวด้วย และได้มีประเด็นซักถามในที่ประชุมเกี่ยวกับปัญหาที่ดินป่าไม้ ซึ่งปัจจุบันมีการบุกรุก ถิ่นครอง และใช้ประโยชน์ในที่ดินป่าไม้มากขึ้น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งคือ การออกกฎหมายหรือนโยบายที่ขัดแย้งกัน นโยบายที่สำคัญได้แก่ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งขัดแย้งกับพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 อย่างชัดเจน เนื่องจากพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติกำหนดไว้ชัดเจนว่า มิให้ผู้ทำการแผ้วถาง ถิ่นครอง พื้นที่อุทยานแห่งชาติ ในขณะที่มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ได้อนุญาตให้ประชาชนที่ได้รับการพิสูจน์สิทธิการถือ

ครองที่ดินเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม่ได้ เกิดการชะลอการจับกุมผู้บุกรุกพื้นที่ป่าระหว่างรอการพิสูจน์สิทธิ นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติหลายแห่งยังไม่สามารถกันประชาชนที่ครอบครองพื้นที่ หลังการประกาศอุทยานแห่งชาติออกจากพื้นที่ได้ การครอบครองที่ดินของรัฐอย่างผิดกฎหมายนี้ ยังมีการซื้อขายเปลี่ยนมือ ไปสู่นายทุน เกิดการรุกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

รัฐบาลจึงมีแนวนโยบายในการแก้ไขปัญหาการซื้อขายที่ดินของรัฐที่ผิดกฎหมาย โดยการจัดทำโฉนดชุมชน ซึ่งพื้นที่ในการออกโฉนดนั้น เป็นทั้งที่ราชพัสดุและพื้นที่ป่าไม้ทั้งในเขตป่าสงวนและป่าอนุรักษ์ จึงเป็นข้อห่วงกังวลของผู้รับผิดชอบพื้นที่ดังกล่าวว่านโยบายนี้จะแก้ปัญหการบุกรุกพื้นที่ป่า การซื้อขายเปลี่ยนมือที่ดินไปสู่นายทุนได้จริงหรือไม่

ผลจากการเสวนาดังกล่าว ตรงกับสภาพปัจจุบันของพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ ที่พบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากที่ดินป่าไม้ เป็นพื้นที่เกษตร และปัจจุบันนี้ เริ่มเปลี่ยนเป็นรีสอร์ทสำหรับนักท่องเที่ยว ปัญหาเหล่านี้เกิดจากการที่อุทยานแห่งชาติอนุญาตให้ประชาชนที่พิสูจน์สิทธิแล้วและอยู่ระหว่างรอการพิสูจน์สิทธิทำกินและใช้ประโยชน์จนพื้นที่ป่ากลายเป็นพื้นที่เกษตร และเมื่อนายทุนเริ่มกว้านซื้อที่ดิน จึงมีการค้าขายที่ดินอย่างผิดกฎหมาย พื้นที่เกษตรกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประชาชนบางส่วนเริ่มบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มเติม กอปรกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น การหาที่ดินใหม่จึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งการออกโฉนดชุมชนนี้เป็นข้อเรียกร้องข้อหนึ่งของประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณด้วย

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากนโยบายการจัดเขตผ่อนปรนต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการ คือ เพื่อสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนในเขตผ่อนปรน เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดเขตผ่อนปรนที่มีต่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์และวิถีชีวิตของชุมชน และเพื่อประมวลแนวทางการจัดการเขตผ่อนปรนที่เหมาะสมกับพื้นที่ และวิถีชีวิตของชุมชน สามารถสรุปผลงานวิจัย ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชนในเขตผ่อนปรน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จะเป็นวัยทำงาน ในช่วงอายุ 40-49 ปี และอยู่อาศัยเป็นครอบครัวเดี่ยว เนื่องจากวัยรุ่นและวัยทำงานตอนต้น ได้แยกครอบครัวออกจากพื้นที่ เพราะไม่สามารถขยายพื้นที่ทำกินเพื่อเป็นมรดกให้แก่ลูกหลานรุ่นต่อไปได้ ประกอบกับรายได้และรายจ่ายจากการงานภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่ใกล้เคียงกัน การออมเงินจึงมีน้อย บางครอบครัวทำอาชีพเสริมโดยการรับจ้าง เนื่องจากไม่มีค่าใช้จ่ายในการลงทุน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการครอบครองที่ดินน้อยกว่า 5 ไร่ต่อครัวเรือน เนื่องจากบางรายเมื่อขาดเงินทุนสำหรับการเกษตรก็ขายที่ดินแล้วไปประกอบอาชีพอื่น เช่น รับจ้าง บ้างก็เปลี่ยนจากเจ้าของที่ดินเป็นผู้เช่าที่เพื่อเพาะปลูกพืชที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ อ้อย และมันสำปะหลัง รวมทั้งการหาของป่าตามฤดูกาล เช่น เห็ดและหน่อไม้ เพื่อค้าขายและดำรงชีพ

การใช้ที่ดินในเขตผ่อนปรน พบว่ายังมีผู้อยู่อาศัยเพิ่มเติมหลังจากการประกาศมติคณะรัฐมนตรี และมีการบุกรุกพื้นที่เพิ่มมากขึ้น สังกัดได้จากการปลูกที่พื้กออาศัยใหม่ เพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิม มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรมขนาดเล็กรอบๆ ที่อยู่อาศัย กลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่มากขึ้น แสดงให้เห็นการเปลี่ยนมือการถือครองที่ดิน จากเกษตรกรในชุมชน ไปสู่นายทุน เกษตรกรบางส่วนขายที่ดินและสุดท้ายกลายเป็นการเช่าที่ดินทำกินของตัวเองจากนายทุนและเริ่มมีที่พื้กออาศัยเพื่อการท่องเที่ยว รีสอร์ทขนาดเล็กในพื้นที่ เพราะมีการขยายตัวด้านการท่องเที่ยว ประกอบกับทั้งสองหมู่บ้านเป็นเส้นทางท่องเที่ยวจากน้ำตกเอราวัณไปยังเขื่อนศรีนครินทร์และน้ำตกห้วยแม่ขมิ้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดเขตผ่อนปรน ที่มีต่อการจัดการพื้นที่อนุรักษ์และวิถีชีวิตของชุมชน โดยการศึกษาด้านผลกระทบนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ผลกระทบที่มีต่อราษฎรในเขตผ่อนปรน พบว่า ส่วนใหญ่รู้สึกว่าจะไม่ได้รับผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักเหมือนเดิม ทำให้รายรับและรายจ่ายไม่แตกต่างจากเดิมมากนัก แต่ในด้านทรัพยากรธรรมชาตินั้น พบว่าเป็นไปในทางที่ขึ้น เนื่องจากราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและการตั้งกฎกติการ่วมกันในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การหาของป่าและหาเห็ด สามารถกระทำได้อย่างสะดวกขึ้น เพราะมีการจัดทำบัตรประจำตัวสำหรับหาหน่อไม้และของป่า โดยเสียค่าสมาชิกเป็นรายปี แต่ยังมีราษฎรบางกลุ่มที่รู้สึกได้รับผลกระทบในทางลบจากการกำหนดเขตผ่อนปรนและมีกติกากในการหาของป่า เนื่องจากราษฎรกลุ่มนี้หาของป่าเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นการจำกัดระยะเวลาและขอบเขตของการใช้ทรัพยากรจึงทำให้รายได้จากการหาของป่าของราษฎรกลุ่มนี้ลดลง

ผลกระทบที่มีต่ออุทยานแห่งชาติ แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ และด้านการพัฒนา โดยด้านการอนุรักษ์นั้นพบว่าจำนวนคดีป่าไม้ลดลง แสดงให้เห็นถึงการป้องกันพื้นที่อุทยานแห่งชาติได้ดีขึ้น ทั้งนี้ เนื่องมาจากราษฎรบางส่วนทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ช่วยเจ้าหน้าที่ในกาลาดตระเวนและตรวจตราพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เป็นการเพิ่มกำลังในการดูแลพื้นที่ขณะด้านการพัฒนา ส่งผลกระทบต่อกรลักลอบเข้าพื้นที่ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากเส้นทางเข้าพื้นที่อุทยานแห่งชาติสะดวกมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันจำนวนนักท่องเที่ยวก็มากขึ้นด้วย ทั้งนี้จากการสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวท้องถิ่นแบบไปเช้าเย็นกลับ ปัญหาสำคัญอีกอย่างของอุทยานแห่งชาติคือ การนำไม้ต่างถิ่นและการทำปศุสัตว์ในเขตผ่อนปรนที่อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งขัดแย้งกับพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ที่ห้ามมิให้นำพืชพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อประมวลแนวทางการจัดการเขตผ่อนปรนที่เหมาะสมกับพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชน จากการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ราษฎรเห็นควรให้อุทยานแห่งชาติเอราวัณดำเนินการจัดทำโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืนให้ต่อเนื่อง ควบคู่กับการออกเอกสารสิทธิ์ในรูปแบบโฉนดชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถดูแลรักษาที่ดินได้ด้วยตนเองและลดปัญหาการเปลี่ยนที่ดินไปเป็นของนายทุน รวมทั้งพัฒนาระบบ

สาธารณูปโภคในชุมชน เช่น ไฟฟ้า และถนนลาดยาง เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่กำลังขยายตัวและทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมากยิ่งขึ้นด้วย

ในส่วนของผู้ที่อุทยานแห่งชาติ เสนอให้มีกระบวนการในการสร้างความเข้าใจกับราษฎรในเขตพื้นที่รอบนอกมากขึ้น สร้างกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพเพื่อลดการพึ่งพิงป่า สนับสนุนการปลูกไม้ใช้สอยในครัวเรือน ทั้งนี้ต้องเป็นไม้ประจำถิ่น เพื่อให้ราษฎรอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่รอบนอกได้อย่างยั่งยืนและมีผลกระทบต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณน้อยที่สุด

ขณะเดียวจากการเข้าร่วมประชุมเสวนาเรื่องปัญหาป่าไม้ที่รุกรานแก้ไข ครั้งที่ 1 ร่วมกับเจ้าหน้าที่ระดับนโยบาย พบว่า มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ขัดแย้งกับพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 อย่างชัดเจน เกิดการบุกรุก ครอบครองและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้มากขึ้น ผนวกกับการมีนโยบายจัดทำโฉนดชุมชน ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในที่ดินป่าไม้ อย่างผิดกฎหมาย มีความคาดหวังที่จะได้รับการจัดสรรและครอบครองที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้เกิดข้อสงสัยว่านโยบายของรัฐที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นมติคณะรัฐมนตรี หรือการจัดทำโฉนดชุมชน จะสามารถแก้ไขปัญหาการบุกรุก การซื้อขาย เปลี่ยนมือ ที่ดินป่าไม้ที่ผิดกฎหมายได้จริงหรือไม่

ตารางที่ 19 สรุปผลกระทบและข้อเสนอแนะจากการปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีของเจ้าหน้าที่ภาครัฐและชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ

	ผลกระทบจากมติคณะรัฐมนตรี	ข้อเสนอแนะ
ชุมชน	<p><u>ข้อดี</u> อยู่อาศัยทำกิน และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติได้อย่างถูกต้องตามข้อบังคับ</p> <p><u>ข้อเสีย</u> ชุมชนไม่สามารถขยายที่ดินทำกินได้ ทำให้สมาชิกในครัวเรือนบางส่วนต้องออกไปทำงานในตัวเมือง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ควรดำเนินการจัดทำโฉนดชุมชน เพื่อให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ 2. ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน ลดการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ
เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ราษฎรบางส่วนยังรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อเจ้าหน้าที่ ขาดความไว้วางใจและมีความกังวลในการพิสูจน์สิทธิที่ดินทำกิน 2. มีการเลี้ยงปศุสัตว์แบบปล่อยตามธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติ ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ 3. ราษฎรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมบางส่วนนำพันธุ์ไม้ต่างถิ่นเข้ามาปลูก 	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างความเข้าใจ ส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างอุทยานแห่งชาติและชุมชนในพื้นที่มากขึ้น 2. ส่งเสริมอาชีพให้แก่ชุมชน เพื่อลดการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ 3. ส่งเสริมการปลูกป่าหรือสนับสนุนกล้าไม้เพื่อให้ชุมชนนำไปปลูกในที่ดินของตนเองเพื่อใช้สอยในครัวเรือน
เจ้าหน้าที่ส่วนกลาง	<ol style="list-style-type: none"> 1. มติคณะรัฐมนตรีขัดแย้งกับพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 อย่างชัดเจน ส่งผลให้เกิดความสับสนในการปฏิบัติงาน 2. หากชุมชนที่อยู่ในเขตผ่อนปรนได้รับโฉนดชุมชนในอนาคต ทำให้พื้นที่คุ้มครองลดน้อยลง มีความเสี่ยงที่จะเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. พื้นที่ที่ได้รับการจัดเขตผ่อนปรนควรเป็นพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติน้อยที่สุด 2. การออกกฎหมายหรือนโยบายใดๆก็ตามต้องศึกษากฎหมายที่บังคับอยู่ เพื่อไม่ให้ขัดแย้งกัน และควรศึกษาผลกระทบในทุกด้านก่อนการบังคับใช้ และถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

ข้อเสนอแนะ

การจัดเขตผ่อนปรนในพื้นที่อุทยานแห่งชาตินั้น ต้องคำนึงถึงความพร้อมและความเหมาะสมในหลายๆ ด้าน เพราะเมื่อดูจากนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบันที่ส่งเสริมการจัดทำโฉนดชุมชนให้แก่ประชาชนที่ไม่มีที่ดินทำกิน จึงมีแนวโน้มสูงที่พื้นที่อุทยานแห่งชาติหลายแห่งที่มีประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์และอยู่อาศัยจะได้รับการจัดสรรที่ดินให้เป็นโฉนดชุมชนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย รัฐบาลต้องมีข้อพึงระวังในการจัดทำเขตผ่อนปรนดังนี้

1. จากการดำเนินการ โครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติต่างๆ ทั่วประเทศนั้น มีการกำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการไว้ 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสังคมและความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามที่ปรากฏในคู่มือโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน ดังนั้น อุทยานแห่งชาติหรือพื้นที่คุ้มครองอื่นๆ ที่มีประชาชนอยู่ในเขตผ่อนปรน ควรประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดข้างต้นอย่างจริงจัง บวกกับการศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่ เนื่องจากอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งมีความเปราะบางและความโดดเด่นแตกต่างกัน ดังนั้นการที่อนุญาตให้ชุมชนเข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวต้องมีการบังคับใช้กฎหมายหรือออกข้อบังคับประชาคมร่วมรัฐเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเหมือนที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณดำเนินการ และต้องมีการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด

2. กรณีพื้นที่จัดทำเขตผ่อนปรนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติที่มีความเปราะบาง รัฐบาลรวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายและการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผ่อนปรนภายใต้กิจกรรมที่มีการป้องกันและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การทำการเกษตรอินทรีย์ การใช้ปุ๋ยชีวภาพ การทำวนเกษตร ปลูกไม้ใช้สอยไว้ใช้ในครัวเรือนเพื่อลดการทำลายพื้นที่ป่า รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อเป็นการสร้างอาชีพใหม่ให้แก่ราษฎร

3. ผลกระทบที่มีต่อราษฎรในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เกิดจากการวางนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาของเจ้าหน้าที่ระดับนโยบายซึ่งไม่ได้เป็นผู้ที่ปฏิบัติงานเอง จึงไม่มีการคาดการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้น นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ไม่สิ้นสุด ดังนั้น การวางนโยบายด้านต่างๆ ควรมีการศึกษาผลกระทบให้รอบด้าน ทั้งจากเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ซึ่งต้องนำนโยบายเหล่านั้นไปปฏิบัติ ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายโดยตรง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ระดับนโยบายเอง ต้องศึกษาว่า

นโยบายนั้นๆ ชัดต่อกฎหมายใดหรือไม่ มีการผลกระทบมากนักน้อยเพียงใด เพื่อนำไปสู่การแก้ไข ปัญหาอย่างยั่งยืน

4. แนวโน้มที่เขตผ่อนปรนตามพื้นที่อุทยานแห่งชาติจะได้รับการจัดสรรเป็น โฉนดชุมชน มีค่อนข้างสูง โดยดูจากจำนวนชุมชนที่ได้ยื่นความประสงค์ขอโฉนดชุมชน ณ วันที่ 25 มกราคม 2554 มีจำนวนถึง 122 ชุมชน (สำนักงานโฉนดชุมชน, 2554) หนึ่งในนั้นมีชุมชนหมู่ที่ 1 2 และ 5 ตำบลท่ากระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษาหมู่ที่ 3 บ้านบนเขาแก่งเรียงด้วย ปัจจุบันรัฐบาลได้ตั้งเกณฑ์ความพร้อมชุมชนที่สามารถขอรับการจัดสรรโฉนดชุมชนได้ เช่น ระยะเวลาการถือครองที่ดิน การตั้งคณะกรรมการในการดูแลพื้นที่ เป็นต้น (รายละเอียดตามภาคผนวก ง.และ จ.) ทั้งนี้สิ่งที่จำเป็นยิ่งกว่าความพร้อมของชุมชน คือความเหมาะสมของพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรเป็นโฉนดชุมชน พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือพื้นที่ป่าไม้ต่างๆ มีความเหมาะสมเพียงใดในการให้ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ และอยู่อาศัย

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กนก ชียงคบุตร. 2547. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อยู่อาศัยในอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กรมป่าไม้. 2551ก. มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้. แหล่งที่มา: <http://www.forest.go.th/permission/minister30-06-41.html>, 4 พฤศจิกายน 2551.

กรมป่าไม้. 2551ข. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504. พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ. แหล่งที่มา: http://www.forest.go.th/act/park/park1_t.htm, 18 ตุลาคม 2551.

_____. 2552. สถิติป่าไม้. แหล่งที่มา: http://www.forest.go.th/stat/stat_th.htm, 10 กุมภาพันธ์ 2552.

กรมอนามัย. ม.ป.ป. แนวทางการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจากโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ. กระทรวงสาธารณสุข, กรุงเทพฯ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2550. โครงการประเมินผลและถอดบทเรียนโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.

दनัย ไชยโยธาและสุวิทย์ จำปา. 2549. การวิจัย: โครงสร้าง แนวคิด และหลักการ. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ.

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. 2552. การจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม. สถานภาพและสภาพปัญหาการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม. แหล่งที่มา: http://www.seub.or.th/JoMPA/jompabook%5Cbk_003.html, 10 กุมภาพันธ์ 2552.

วิชา นิยม และคณะ. 2547. โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ดิน: แนวทางการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินและการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรดินและที่ดิน โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ.

วิฑูรย์ เริ่มวิรัตน์. 2548. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่คุ้มครองของประเทศไทย, น 92-93. ใน รายงานการประชุมความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ และสัตว์ป่า “ความก้าวหน้าของผลงานวิจัย และกิจกรรมปี 2548”. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, เพชรบุรี.

วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ. 2550. การจัดการพื้นที่กันชนในประเทศไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.

สมพร คงชนกฤตกร. 2550. ประสิทธิภาพของโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2538). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แหล่งที่มา: <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=89>, 18 มีนาคม 2552.

สำนักงานนวัตกรรมพื้นที่คุ้มครอง. 2554. โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. แหล่งที่มา: <http://www.dnp.go.th/paiu/PAManagement.htm>, 2 กุมภาพันธ์ 2554.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2552. การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA). กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ.

สำนักงานโหนดชุมชน. 2554. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโหนดชุมชน พ.ศ.2553. สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. แหล่งที่มา: <http://www.opm.go.th/OpmInter/content/deedcommunity/>, 18 มีนาคม 2552.

สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. 2551. แนวทางการจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ

_____. 2553. ระบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพฯ

สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ. 2551. นโยบายป่าไม้แห่งชาติ. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำ. แหล่งที่มา: <http://www.dnp.go.th/watershed/policy1.htm#two>, 27 ธันวาคม 2551.

สำนักอุทยานแห่งชาติ. 2548. คู่มือโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.

_____. 2551. อุทยานแห่งชาติเอราวัณ. อุทยานแห่งชาติ. แหล่งที่มา: <http://www.dnp.go.th/parkreserve/asp/style1/default.asp?npid=107&lg=1>, 18 ตุลาคม 2551.

สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2552. พื้นที่ป่าอนุรักษ์กับป่าชุมชน. สารานุกรม มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. แหล่งที่มา: <http://www.seub.ksc.net/datacenter/datacenter4/cmforestsomsak.htm>, 18 มีนาคม 2552.

ส่วนภูมิสารสนเทศ. มปป. แผนที่ขอบเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ. ฐานข้อมูลสารสนเทศ. แหล่งที่มา: <http://www.ims.dnp.go.th>, 16 กุมภาพันธ์ 2552.

อุทยานแห่งชาติเอราวัณ. 2548. สรุปผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน. อุทยานแห่งชาติเอราวัณ, กาญจนบุรี.

อุทิศ กุญอินทร์. 2537. การจัดการทรัพยากรสัตว์ป่า. ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 (สำหรับราษฎร)

ชุดที่.....
หมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 (สำหรับราษฎร)

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สำหรับเป็นข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “ผลกระทบจากนโยบายการจัดเขตผ่อนปรนต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ”

โดย นางสาวนันท์วัน สุวรรณสถิตย์

สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

- 1.เพศ ชาย หญิง
- 2.อายุ.....ปี ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติเอราวัณ.....ปี
- 3.ระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย
 ปริญญาตรี ไม่ได้เรียนหนังสือ อื่นๆ.....

ข้อมูลครัวเรือน

- 4.ลักษณะครัวเรือน เดี่ยว ขยาย จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด.....คน
- 5.ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือน
 ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย
 ปริญญาตรี ไม่ได้เข้าระบบการศึกษา อื่นๆ.....
- 6.กรรมสิทธิ์และจำนวนที่ดินที่ถือครอง จำนวนที่ดินที่ถือครองทั้งหมด.....แปลง รวม.....ไร่
 ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จำนวน.....ไร่ ภท.5 จำนวน.....ไร่
 สค.1 จำนวน.....ไร่ นส.3 จำนวน.....ไร่
 อื่นๆ..... จำนวน.....ไร่
- 7.การรังวัดที่ดิน ดำเนินการแล้ว จำนวน.....ไร่ ยังไม่ได้ดำเนินการ.....ไร่

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจครัวเรือน

- 8.อาชีพหลัก เกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา จำนวน.....ครั้ง/ปี พืชสวน ระบุ.....
 พืชไร่ ระบุ..... อื่นๆ ระบุ.....
- ปศุสัตว์ ระบุ..... จำนวน..... ตัว
- ประมง รับจ้าง รับราชการ ค้าขาย
- อื่นๆ ระบุ.....

9.อาชีพรอง

- เกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา จำนวน.....ครั้ง/ปี พืชสวน ระบุ.....
 พืชไร่ ระบุ..... อื่นๆ ระบุ.....
- ปศุสัตว์ ระบุ..... จำนวน..... ตัว
- ประมง รับจ้าง รับราชการ ค้าขาย
- อื่นๆ ระบุ.....

10.รายได้ครัวเรือนเฉลี่ย (จำนวนบาทต่อเดือน)

- ต่ำกว่า 1,500 บาท 1,500 -5,000 บาท 5,000 - 10,000 บาท 10,000 บาทขึ้นไป

11.รายจ่าย จำนวน.....บาท/เดือน

ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน จำนวน.....บาท/เดือน (เช่น ค่าของใช้ภายในบ้าน ค่าอาหาร)

สำหรับการประกอบอาชีพ จำนวน.....บาท/เดือน (เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย)

12.การออม ไม่มี มี จำนวน.....บาท/เดือน

13.ลักษณะการออม เก็บเอง ฝากธนาคาร..... อื่นๆระบุ.....

14.หนี้สิน จาก ระบุแหล่งกู้..... จำนวน.....บาท

15.แหล่งเงินทุน (เงินกู้)

ยืมจากญาติพี่น้อง จำนวน.....บาท อัตราดอกเบี้ย.....

ธนาคาร ระบุ..... จำนวน.....บาท อัตราดอกเบี้ย.....

เงินกู้นอกระบบ ระบุ.....จำนวน.....บาท อัตราดอกเบี้ย.....

การพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์ที่ดิน

16.ลักษณะ/ปริมาณการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ที่อยู่อาศัย จำนวน.....ไร่

พื้นที่เพาะปลูก ระบุ (ชนิดพืช)..... จำนวน.....แปลง.....ไร่ ระยะเวลาที่ใช้

ประโยชน์...ปี

อื่น ระบุ.....จำนวน..... ระยะเวลาที่ใช้ประโยชน์.....ปี

17. การพึงพิงพยากรธรรมชาติด้านอื่นๆ

ประมง ชนิดสัตว์น้ำที่จับได้.....จำนวน...../ครั้ง (จำนวน.....ครั้ง/ปี)

วัตถุประสงค์ ค้าขาย เลี้ยงชีพ อื่นๆ ระบุ

ต้นไม้ ชนิดพันธุ์ไม้ที่ใช้ประโยชน์..... จำนวน...../ครั้ง (จำนวน.....ครั้ง/ปี)

วัตถุประสงค์ ค้าขาย เลี้ยงชีพ อื่นๆ ระบุ

ของป่า ชนิดของป่า.....จำนวน...../ครั้ง (จำนวน.....ครั้ง/ปี)

วัตถุประสงค์ ค้าขาย เลี้ยงชีพ อื่นๆ ระบุ

อื่นๆ ระบุ..... จำนวน...../ครั้ง (จำนวน.....ครั้ง/ปี)

วัตถุประสงค์ ค้าขาย เลี้ยงชีพ อื่นๆ ระบุ

ส่วนที่ 2 ความเข้าใจต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541

18. ท่านทราบเกี่ยวกับหลักการการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

ไม่ทราบ ทราบ แหล่งให้ข้อมูล ระบุ.....

ความรู้ความเข้าใจต่อมติดังกล่าว

19. การปฏิบัติตามหลักการมติคณะรัฐมนตรี

ท่านอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ปัจจุบันตั้งแต่เมื่อใด มีการเปลี่ยนแปลงขนาดที่ดินและระบบการใช้ที่ดินอย่างไรบ้าง

อาศัยอยู่ก่อนการประกาศอุทยานแห่งชาติ ปีที่อยู่อาศัย พ.ศ.....

อาศัยอยู่หลังการประกาศอุทยานแห่งชาติ ปีที่อยู่อาศัย พ.ศ.....

ย้ายออกจากพื้นที่เดิม ระบุ (พื้นที่ใหม่).....

ไม่ได้ย้ายออกจากพื้นที่เดิม

อยู่ระหว่างการพิสูจน์สิทธิ์

มีการเปลี่ยนแปลงขนาดที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินในช่วงที่ผ่านมาอย่างไร

ส่วนที่ 3 ผลกระทบจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 (ปีที่อาศัยอยู่ในพื้นที่
อช.เอราวัณ พ.ศ.....)

หมายเหตุ กรณีไม่สามารถระบุจำนวนได้ โปรดเลือกตัวเลข

ช่วงเวลา ผลกระทบด้านต่างๆ	หลังประกาศ อช.ถึง วันประกาศมติ ครม. (19 มิ.ย.18- 30 มิ.ย.41)	หลังประกาศมติ กรม. ถึงปัจจุบัน (1 ก.ค.41 – ปัจจุบัน)
1.ด้านเศรษฐกิจ		
1.1 อาชีพหลัก/ อาชีพรอง/ อาชีพเสริม		
1.2 จำนวนหนี้สิน.....บาท/ แหล่งเงินทุน		
2.ด้านสังคม		
2.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ความสัมพันธ์ในครัวเรือน (อยู่ด้วยกัน/แยกกัน อยู่)		
2.2 ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือน		
2.3 การถ่ายทอดสิทธิที่ดินทำกิน (มรดก/ซื้อ-ขายเพิ่มเติม/บุกเบิกเอง จำนวน...ไร่)		
2.4 การเข้ามามีส่วนร่วม/ให้ความช่วยเหลือ ของหน่วยงานต่างๆ/ช่วงเวลา/ความใกล้ชิด		
3.ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
3.1 ประเภท/ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่ นำไปใช้ประโยชน์/ลักษณะการใช้ประโยชน์		
3.2 กฎ กติกาในการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภท		
3.3 การมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยาน แห่งชาติ (มี/ไม่มี อย่างไร)		

มากกว่าปัจจุบันมาก = 2

มากกว่าปัจจุบันเล็กน้อย = 1

เท่ากับปัจจุบัน = 0

น้อยกว่าปัจจุบันเล็กน้อย = -1

น้อยกว่าปัจจุบันมาก = -2

ส่วนที่ 4 ทศนคติต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

ท่านเห็นด้วยกับวิธีการการรังวัดที่ดินเพื่อพิสูจน์สิทธิที่ดินทำกินหรือไม่ อย่างไร

.....

ในกรณีที่พบว่ามิตินทำกินอยู่ในพื้นที่เปราะบาง หรือเขตหวงห้าม รัฐจะจัดหาที่ดินทำกินให้ใหม่
 ในพื้นที่นอกเขตอุทยาน หรือให้ค่าชดเชย ท่านเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร

.....

ท่านเห็นด้วยกับกฎ กติกาที่ทำร่วมกับอุทยานแห่งชาติเอราวัณในการใช้ประโยชน์จาก
 ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ หรือไม่ อย่างไร

.....

ท่านต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติมในด้านใดบ้าง

.....

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

ขอบคุณที่ให้ความร่วมมือค่ะ

ชุดที่.....

หมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 (สำหรับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ)

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สำหรับเป็นข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง “ผลกระทบจากนโยบายการจัดเขตผืนป่าต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติเอราวัณ”

โดย นางสาวนันทวัน สุวรรณสถิตย์

สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

1.เพศ ชาย หญิง

2.อายุ.....ปี ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติเอราวัณ.....ปี

3.หน้าที่หลัก.....

ส่วนที่ 2 ความเข้าใจต่อมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2541

4.ท่านมีความเข้าใจหลักการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 อย่างไร?

(อธิบาย).....

5.ท่านเคยร่วมในการพิสูจน์สิทธิที่ดินทำกินของราษฎรในเขตอุทยานแห่งชาติเอราวัณ หรือไม่ เคย มีขั้นตอนอย่างไร

(อธิบาย).....

ไม่เคย (ท่านมีความเข้าใจว่าอย่างไร?).....

6.ท่านทราบกฎระเบียบสำหรับชุมชนที่อยู่ภายในอุทยานแห่งชาติ หรือไม่ อย่างไร

ไม่ทราบ ทราบ

กฎระเบียบสำหรับชุมชนในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	ทราบ	ไม่ทราบ	หมายเหตุ
<p><u>หมวดที่ 1</u> การใช้ประโยชน์ที่ดิน</p> <p>1.1) ให้ราษฎรที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เราว่าอยู่ในพื้นที่เท่าเดิมเท่าที่มีอยู่ก่อนมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 30 มิถุนายน 2541</p> <p>1.2) ห้ามมีการมอบหรือซื้อขายพื้นที่ถือครองในหมู่บ้านให้แก่บุคคลภายนอกโดยเด็ดขาด เว้นแต่ (1) ขายหรือมอบให้บุคคลในสายโลหิตหรือผู้สืบทอดมรดกที่คณะกรรมการหมู่บ้านพิสูจน์ทราบได้ (2) ขายหรือมอบให้บุคคลที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของหมู่บ้านนั้นๆ โดยผู้ซื้อรวมพื้นที่ถือครองเดิมกับพื้นที่ถือครองใหม่แล้วมีเนื้อที่ไม่เกิน 50 ไร่</p> <p>1.3) ห้ามบุกรุกป่าอนุรักษ์เพื่อขยายพื้นที่ถือครองหรือเพื่อการประโยชน์อื่นใด</p> <p>1.4) ในพื้นที่ถือครอง ให้ราษฎรปลูกไม้ยืนต้นหรือไม้ใช้สอยไม่น้อยกว่า 10 ต้น/ครอบครัว เพื่อเป็นแหล่งไม้ใช้สอยของตนเองและชุมชน</p> <p>1.5) ผู้ที่ถือครองพื้นที่มากกว่า 50 ไร่ ให้แจ้งต่อคณะกรรมการหมู่บ้านและอุทยานแห่งชาติ</p> <p>1.6) ผู้ใดนำเครื่องจักรกลขนาดใหญ่เข้าไปในพื้นที่ถือครอง ให้แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านและอุทยานแห่งชาติ</p> <p>1.7) คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับอุทยานแห่งชาติ ดำรงแนวเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินของราษฎรอย่างต่อเนื่อง</p> <p>1.8) ห้ามนำหรือปล่อยสัตว์เลี้ยง เข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์</p>			
<p><u>หมวดที่ 2</u> การจัดทำแนวเขต</p> <p>2.1) คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับอุทยานแห่งชาติ ดำรงจัดทำแนวเขต อุทยานแห่งชาติและแนวเขตควบคุมระหว่างพื้นที่ถือครองกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์และมีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ</p>			

กฎระเบียบสำหรับชุมชนในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	ทราบ	ไม่ทราบ	หมายเหตุ
2.2) คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับอุทยานแห่งชาติ พิจารณาเลือกพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและท้องถิ่นในการปลูกฟื้นฟูสภาพป่าและมีการดูแลร่วมกัน			
<p><u>หมวดที่ 3 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้</u></p> <p>3.1) ห้ามบุกรุก แคว้งถาง ตัดไม้ ทำลายป่า หรือทำอันตรายให้เกิดแก่พันธุ์ไม้ ในพื้นที่อนุรักษ์ ถ้าพบเห็นการกระทำดังกล่าว ให้แจ้งต่อคณะกรรมการหมู่บ้านและพนักงานเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ</p> <p>3.2) บุคคลที่จะนำไม้มาใช้สอยในครัวเรือน ให้ใช้ไม้ที่อยู่ในพื้นที่ถือครอง เท่านั้น โดยยื่นคำร้องพร้อมแจ้งความประสงค์ให้ที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้พิจารณาอนุมัติโดยมีมติไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของคณะกรรมการทั้งหมด และแจ้งให้อุทยานแห่งชาติตรวจสอบทุกครั้ง</p>			
<p><u>หมวดที่ 4 การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า</u></p> <p>4.1) ห้ามล่าสัตว์ป่าทุกชนิดในพื้นที่อนุรักษ์ ห้ามจับสัตว์น้ำโดยใช้ไฟฟ้าช็อตหรือใช้สารเคมีเบื่อ หรือการทำระเบิด ในแหล่งน้ำธรรมชาติ และห้ามนำสัตว์ป่าออกไป หรือกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า ผู้ใดพบเห็นให้แจ้งต่อคณะกรรมการหมู่บ้านและพนักงานเจ้าหน้าที่</p> <p>4.2) ห้ามมิให้มีอาวุธปืน และอุปกรณ์ล่าสัตว์ที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ไว้ในครอบครองหรือนำเข้าไปในอุทยานแห่งชาติ</p>			
<p><u>หมวดที่ 5 การควบคุมไฟป่า</u></p> <p>5.1) ห้ามจุดไฟเผาป่าในพื้นที่อนุรักษ์</p> <p>5.2) ก่อนทำการเผาไร่ในพื้นที่ถือครอง เจ้าของต้องทำแนวกันไฟกว้างไม่น้อยกว่า 8 เมตรรอบพื้นที่ของตน และแจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านทราบ หากมีการลุกลามเข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่ถือครองของผู้อื่น เจ้าของดินเพลิงต้องชดเชยค่าเสียหาย</p>			

กฎระเบียบสำหรับชุมชนในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	ทราบ	ไม่ทราบ	หมายเหตุ
<p><u>หมวดที่ 6</u> การควบคุมการใช้สารเคมี</p> <p>6.1) ห้ามนำวัสดุ อุปกรณ์ บรรจุภัณฑ์ ขยะมลพิษ ที่ปนเปื้อนสารเคมีทิ้งลงใน แหล่งน้ำ ภาชนะที่บรรจุสารเคมีที่เลิกใช้ให้ขุดหลุมฝังกลบดินให้มิดชิด</p> <p>6.2) หากพบเห็นการลักลอบกระทำผิดดังกล่าวให้แจ้งต่อคณะกรรมการหมู่บ้านและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทราบ</p>			
<p><u>หมวดที่ 7</u> การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ</p> <p>7.1) ราษฎรทุกคนต้องช่วยกันอนุรักษ์ป่าต้นน้ำในชุมชนของตนเอง และห้าม ทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงในแหล่งน้ำ</p>			
<p><u>หมวดที่ 8</u> การส่งเสริมการท่องเที่ยว</p> <p>8.1) คณะกรรมการหมู่บ้านและราษฎรควรให้ความร่วมมือในการสนับสนุนการ ท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติพร้อมทั้งดูแลความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือนตามสมควร และ ไม่สนับสนุนการท่องเที่ยวที่ ส่งผลกระทบในทางลบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ และหรือขัดต่อธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามของชุมชน</p> <p>8.2) หากหมู่บ้านใดมีการประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการต้องไม่ค้ากำไรเกินควร หรือกระทำการทุจริตต่อนักท่องเที่ยว</p>			
<p><u>หมวดที่ 9</u> อื่นๆ</p> <p>9.1) ให้กรรมการหมู่บ้านพิจารณาจัดทำบัญชีกองทุนหมู่บ้านเพื่อการอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติหมู่บ้านละ 1 กองทุน</p> <p>9.2) เงินค่าปรับ เงินที่เกิดจากข้อบังคับหมู่บ้าน ทรัพย์สินหรือ อุปกรณ์ใดที่รับได้ให้ดำเนินตามกฎหมายหรือตกเป็นทรัพย์สินของหมู่บ้าน</p> <p>9.3) บุคคลใดที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่</p>			

7. ท่านรู้หรือไม่ว่ากิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างอุทยานแห่งชาติและชุมชน มีอะไรบ้าง (ถ้าไม่รู้ข้ามไปข้อ 8)

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ผลกระทบจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

8. ผลกระทบจากนโยบายการจัดพื้นที่ทำกิน (เขตผ่อนปรน) ให้แก่ชุมชนที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ เอราวัณต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติ (ตามวัตถุประสงค์การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ)

ผลกระทบด้านต่างๆ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	อย่างไร
8.1 ด้านการรักษาเสถียรภาพของระบบนิเวศ ภูมิทัศน์และความงามตามธรรมชาติในพื้นที่ <ul style="list-style-type: none"> ● การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่า ● ขนาดพื้นที่ที่มีการพัฒนาซึ่งส่งผลต่อสภาพภูมิทัศน์ 						
8.2 ด้านการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้วิจัยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอราวัณ <ul style="list-style-type: none"> ● จำนวนโครงการและแผนงานวิจัยในพื้นที่ ● จำนวนนักท่องเที่ยว ● ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 						
8.3 ด้านการป้องกันการใช้ประโยชน์หรือการบุกรุกครอบครองพื้นที่ที่เป็นอันตรายต่ออุทยานแห่งชาติ <ul style="list-style-type: none"> ● การลาดตระเวน ● การกระทำผิดตามกฎหมาย/จำนวนคดีป่าไม้ 						
8.4 ด้านการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติ <ul style="list-style-type: none"> ● ประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากอุทยานแห่งชาติ ● การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆระหว่างชุมชนและอุทยานแห่งชาติ 						

ผลกระทบด้านต่างๆ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	อย่างไร
<ul style="list-style-type: none"> รูปแบบการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนในเขตอุทยานแห่งชาติ 						
<ul style="list-style-type: none"> การให้ความรู้เกี่ยวกับสถานภาพและกฎหมายของพื้นที่แก่ชุมชน 						
<ul style="list-style-type: none"> ความขัดแย้งของชุมชนท้องถิ่นกับอุทยานแห่งชาติ 						

ส่วนที่ 4 ปัญหาและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

9. ปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติงาน

.....

.....

.....

.....

10. ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไข

.....

.....

.....

.....

ขอบคุณที่ให้ความร่วมมือค่ะ

สาระสำคัญของมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้

ให้ความเห็นชอบกับ "มาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ และให้ดำเนินการต่อไป" สำหรับมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ได้กำหนดไว้ 2 ด้าน คือ

1. ด้านการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ จำแนกพื้นที่เป็น 3 ประเภท คือ ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี พื้นที่อื่นๆ ที่สงวนหรืออนุรักษ์ไว้เพื่อกิจการป่าไม้
2. ด้านการป้องกันพื้นที่ป่าและอื่น ๆ มาตรการ และแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี (พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 และเขตอนุรักษ์ป่าชายเลน) ได้กำหนด
 - 2.1 ให้กรมป่าไม้สำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครองให้ชัดเจน และขึ้นทะเบียนผู้ครอบครองเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนาอย่างยั่งยืน
 - 2.2 ให้กรมป่าไม้ดำเนินการตามแผนจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ระดับพื้นที่ (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 16 กันยายน 2540)

แนวทางการดำเนินงาน

1. ดำเนินการสำรวจ – ตรวจสอบในขอบเขตพื้นที่ป่าเป้าหมาย ดังนี้
 - 1.1 สำรวจ – ตรวจสอบสภาพป่าและการใช้ที่ดินป่าไม้ เพื่อให้ได้จำนวนเนื้อที่รวมทั้งหมดของการใช้ที่ดินป่าไม้ และสภาพป่าที่เหลืออยู่

1.2 สํารวจการถือครองพื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้ได้ข้อมูลว่าในจำนวนการใช้ที่ดิน ป่าไม้ทั้งหมดนั้น ใครเป็นผู้ใช้/ครอบครอง ใช้ทำอะไร โดยทำการสำรวจพื้นที่ที่ครอบครอง และขึ้นทะเบียนบุคคลผู้ครอบครอง รวมถึงการสำรวจลักษณะสภาพพื้นที่และชี้ตำแหน่งที่ตั้งด้วย

1.3 สํารวจข้อมูล ข้อเท็จจริง สภาพปัญหาต่าง ๆ ที่มีในพื้นที่นั้น

2. สรุปผลข้อมูลการสำรวจซึ่งเป็นสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น นำมาพิจารณาประเมินเชิงภาพรวม/ชี้ปัญหาและกำหนดสิ่งที่ต้องดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น

3. ตรวจสอบสภาพการใช้ที่ดินจากภาพถ่ายทางอากาศที่ถ่ายภาพบริเวณพื้นที่ป่าเป้าหมายไว้เป็นครั้งแรก (ภายหลังจากประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก) และถ่ายทอดขอบเขตอ้างอิงลงในพื้นที่ภูมิประเทศจริง

4. สํารวจและวางแผน กำหนดความเหมาะสมการใช้พื้นที่ โดยพิจารณาผลการตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์ประกอบพยานหลักฐานอื่นในพื้นที่เป้าหมาย พิจารณาลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ นั้นๆ ว่าล่อแหลม คุกคามต่อระบบนิเวศหรือไม่ ผลการพิจารณาเป็นประการใดจะต้องดำเนินการต่อไปดังนี้

4.1 กรณีเป็นพื้นที่ล่อแหลม คุกคามระบบนิเวศ จะต้องทำการ สํารวจหาพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อรองรับการเคลื่อนย้าย

4.2 กรณีที่รอการเคลื่อนย้าย จะต้องวางแผนกำหนดการใช้ที่ดิน เพื่อลด/ควบคุมผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและ/หรือสิ่งแวดล้อม

4.3 กรณีที่เป็นพื้นที่อยู่ในเกณฑ์อนุญาตให้มีการใช้ที่ดินในบริเวณเดิมได้ จะต้องวางแผนกำหนดมาตรการเช่นเดียวกับ (2)

5. ตรวจสอบพิสูจน์และรับรองสิทธิการอยู่อาศัย/ทำกิน

5.1 กรณีตรวจสอบพิสูจน์แล้วว่าเป็นพื้นที่ที่อยู่มาก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ และไม่เป็นพื้นที่ล่อแหลม ความคุ้มครองระบบนิเวศ จะทำการออกหนังสืออนุญาต สทก. ให้เพื่อการอยู่อาศัย/ทำกินต่อไป

5.2 กรณีที่อยู่มาก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ป่าไม้ แต่เป็นพื้นที่ล่อแหลม ความคุ้มครองระบบนิเวศ จะต้องกำหนดแผนความช่วยเหลือ หรือย้ายไปในพื้นที่ที่เหมาะสมซึ่งหากอยู่ในเขตพื้นที่ป่าไม้ ก็จะต้องมีการออกหนังสืออนุญาตรับรองสิทธิให้เช่นเดียวกัน

5.3 กรณีตรวจสอบพิสูจน์แล้วปรากฏว่า เป็นการอยู่อาศัยภายหลังการประกาศเป็นพื้นที่ป่า จะต้องพิจารณาดำเนินการจัดทำแผนการเคลื่อนย้ายต่อไป และหากยังไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ทันที จะต้องทำการจัดระเบียบที่อยู่อาศัย/ทำกิน ให้เพียงพอกับการดำรงชีพ

6. ขอบเขตพื้นที่อนุญาต หรือจัดให้อยู่อาศัย/ทำกิน จะมีการจัดทำขอบเขตให้เป็นที่ทราบอย่างชัดเจน โดยทั่วกัน เพื่อป้องกันการขยายพื้นที่ หรือรุกล้ำเข้าไปในเขตอนุรักษ์

7. การใช้ที่ดินในพื้นที่ที่อนุญาตหรือจัดให้ จะกำหนดเงื่อนไขการใช้ที่ดินเพื่อลดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และ/หรือสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการห้ามขยายพื้นที่รุกล้ำเข้าไปในเขตอนุรักษ์

8. พิจารณาจัดทำแผนการปฏิบัติต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุน โครงการแล้วแต่กรณี เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิต การส่งเสริมอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตร การสนับสนุนด้านสาธารณูปโภค สำหรับการดำเนินการขั้นตอนตรวจสอบพิสูจน์และรับรองสิทธิ จะดำเนินการ 2 ลักษณะ

- กรณีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย (อุทยานแห่งชาติ/เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า) กำหนดในรูปโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ภายใต้แผนงานเร่งรัดพิสูจน์สิทธิ

- กรณีป่าสงวนแห่งชาติ กำหนดดำเนินการในรูปโครงการจัดการทรัพยากรที่ดิน และป่าไม้ ตามแผน จัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2540 ซึ่งจะเริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ 2543

สำหรับแนวทางการดำเนินตามโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ และในเขตพื้นที่ ป่าอนุรักษ์ภายใต้แผนงานเร่งรัดพิสูจน์สิทธิ์ กรมป่าไม้ได้แจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัด และป่าไม้เขต ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ (ตามหนังสือกรมป่าไม้ ค่วนที่สุด ที่ กษ 0712.2/16891 ลงวันที่ 9 กรกฎาคม 2543)

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2542 ลงมติรับทราบและเห็นชอบตามที่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์) ประธานคณะกรรมการช่วยเหลือ ประชาชนเสนอ ผลการเจรจาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรภาคเหนือ ในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ คือ กลุ่มปัญหาป่าไม้ โดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายเนวิน ชิดชอบ) เป็นประธานการเจรจาเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2542 ผลการเจรจา สรุปได้ดังนี้

1. กรณีปรับปรุงกฎหมายป่าไม้ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ให้แต่งตั้ง คณะกรรมการร่วมที่ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายราชการ นักวิชาการ และตัวแทนกลุ่มชาวบ้านผู้เรียกร้อง เพื่อดำเนินการศึกษาค้นหาแนวทาง และพิจารณาดำเนินการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายป่าไม้ 4 ฉบับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ให้มีการแต่งตั้ง คณะกรรมการภายใน 7 วัน และให้คณะกรรมการดังกล่าวดำเนินการพิจารณาปรับปรุงและแก้ไข กฎหมาย และมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน และให้นำผลการพิจารณาไป ดำเนินการประชาสัมพันธ์ หลังจากนั้นให้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

2. การคุ้มครองสิทธิชั่วคราวก่อนการพิสูจน์จะได้ข้อยุติ หลังจากนำผลการเจรจาเข้าที่ประชุม คณะรัฐมนตรีและมีมติแล้ว จะมีการประกาศให้ราษฎรที่อยู่ในชุมชนในพื้นที่ป่าไม้ที่ขึ้นทะเบียน รายชื่อภายใน 7 วัน เพื่อดำเนินการดังนี้

ก. การขึ้นทะเบียน จะเปิดให้ราษฎรมาขึ้นทะเบียนรายชื่อ ขอบเขตพื้นที่ทำกินเดิม และพื้นที่ส่วนรวมของชุมชนภายใน 30 วัน

ข. การชี้เขตและปักหมุดที่ทำกินและพื้นที่ส่วนรวมของชุมชน ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้งคณะทำงานดำเนินการสำรวจรายละเอียดและปักหมุดในพื้นที่ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เพื่อคุ้มครองบุคคลในการทำกินชั่วคราว

ค. การพิสูจน์สิทธิให้ดำเนินการภายใต้หลักการพิสูจน์ว่าตนอยู่ก่อนการประกาศเขตป่าหรือไม่ หากเป็นกรณีอยู่ก่อนการประกาศเขตป่า ให้ดำเนินการโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายที่ดิน กรณีประกาศเขตป่าก่อนให้อาศัยหลักการแก้ปัญหาเป็นรายกรณี ตามสภาพความเป็นจริง สำหรับหลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิให้ใช้หลักเกณฑ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และปรับปรุงตามผลการศึกษาตามข้อตกลงที่ 1

ง. การดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือเพื่อติดตามการดำเนินการตามข้อตกลงทั้งหมด

การดำเนินการตามข้อ 2) ให้ดำเนินการเฉพาะกรณีคนสัญชาติไทยและการคุ้มครองสิทธิชั่วคราว หมายถึง สิทธิในการดำเนินการตามกฎหมาย (จับกุม) เท่านั้น

3. พระราชบัญญัติป่าชุมชน มอบหมายให้คณะกรรมการตามข้อตกลงที่ 1 รับไปพิจารณาแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินการเปิดประชาพิจารณ์ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนทุกฉบับที่มีอยู่ในปัจจุบัน ในทุกภาคของประเทศโดยเร็วก่อนนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเป็นลำดับต่อไป

ภาคผนวก ง

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี

ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน

พ.ศ. ๒๕๕๓

โดยที่สมควรจัดให้ประชาชนที่รวมตัวกันเป็นชุมชนมีสิทธิได้รับหนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐตามนโยบายโฉนดชุมชนของรัฐบาลที่แถลงไว้ต่อรัฐสภา โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการกลางทำหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐเจ้าของที่ดิน ชุมชน และประชาชน เพื่อดำเนินการขออนุญาตให้เป็นไปตามกฎหมายและหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการตามระเบียบนี้กำหนด อันจะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแล รักษา และใช้ประโยชน์จากที่ดินของรัฐ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ยั่งยืน และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๘) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี จึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า กระทรวง กรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ

“ที่ดินของรัฐ” หมายความว่า ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท

“โฉนดชุมชน” หมายความว่า หนังสืออนุญาตให้ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ การครอบครอง และใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชน ซึ่งชุมชนมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้โดยกฎหมายและระเบียบนี้

“ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อการจัดการด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการวางระบบบริหารจัดการและการแสดงเจตนาแทนกลุ่มได้ โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสามปีก่อนวันที่ระเบียบนี้ใช้บังคับ

หน้า ๒

เล่ม ๑๒๗ ตอนพิเศษ ๗๓ ง

ราชกิจจานุเบกษา

๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน

ข้อ ๔ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน” เรียกโดยย่อว่า “ปจช.” ประกอบด้วย

(๑) รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ

(๒) ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นรองประธานกรรมการ

(๓) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงคมนาคม ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นกรรมการ

(๔) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนแปดคน ซึ่งประธาน ปจช. แต่งตั้งจากบุคคลดังต่อไปนี้

(ก) ผู้แทนองค์กรชุมชนที่มีกิจกรรมและผลงานด้านการจัดการที่ดินหรือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยตัวแทนของประชาชนในภูมิภาคและกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลาย และมีความสมดุล จำนวนห้าคน

(ข) ผู้แทนองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร และมีวัตถุประสงค์ กิจกรรม และผลงานอันเป็นที่ประจักษ์ด้านการจัดการที่ดินหรือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวนสองคน

(ค) บุคคลภายนอกที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์การทำงานที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในด้านการจัดการที่ดินหรือทรัพยากรธรรมชาติและด้านการพัฒนาชุมชนหรือสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานโฉนดชุมชน จำนวนหนึ่งคน

ให้ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีที่ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นกรรมการและเลขานุการ และให้ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งข้าราชการในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีจำนวนสองคน เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ ๕ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสามปี

ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้ผู้ได้รับแต่งตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้แต่งตั้งไว้แล้ว

เมื่อครบกำหนดตามวาระในวาระหนึ่ง หากยังมีได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้นอยู่ในตำแหน่ง เพื่อดำเนินการต่อไปจนกว่ากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระ อาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินสองวาระไม่ได้

ข้อ ๖ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) คณะกรรมการมีมติให้ออกด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการที่มีอยู่ เพราะบกพร่องต่อหน้าที่ มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือหย่อนความสามารถ

(๔) เป็นบุคคลล้มละลาย

(๕) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

(๖) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

ข้อ ๗ ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) เสนอนโยบาย แผนงาน และงบประมาณในการดำเนินงาน โฉนดชุมชน ต่อคณะรัฐมนตรี

(๒) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินงาน โฉนดชุมชนตามระเบียบนี้

(๓) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีความพร้อมในการดำเนินงาน โฉนดชุมชนรวมทั้งการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

(๔) ตรวจสอบและพิจารณาความเหมาะสมของชุมชนที่อาจได้รับอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐในการดำเนินงาน โฉนดชุมชน ตลอดจนติดตามการดำเนินงาน โฉนดชุมชน ในแต่ละพื้นที่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้

(๕) ประสานงานและติดตามหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการตามนโยบายและแผนงานของงานโฉนดชุมชน

(๖) แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ให้ปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

(๗) ดำเนินการหรือปฏิบัติงานอื่นใดที่เกี่ยวกับโฉนดชุมชนให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง

ข้อ ๘ ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการที่มีอำนาจดำเนินการพิจารณาทางปกครอง ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองมาใช้บังคับแก่การประชุมของคณะกรรมการ โดยอนุโลม

ข้อ ๕ ให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีรับผิดชอบงานธุรการ งานประชุม การศึกษาหาข้อมูล และกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงานของคณะกรรมการ รวมทั้งปฏิบัติงานอื่น ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ข้อ ๑๐ ให้จัดตั้งคณะกรรมการตามระเบียบนี้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ระเบียบนี้ ใช้บังคับ และในวาระเริ่มแรกให้ดำเนินการสำรวจพื้นที่เพื่อดำเนินงาน โฉนดชุมชนในพื้นที่นำร่อง จำนวนไม่น้อยกว่าสามสิบพื้นที่ภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่ระเบียบนี้ใช้บังคับ

ข้อ ๑๑ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓

อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก จ
ประกาศคณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน ว่าด้วยหลักเกณฑ์
และวิธีการในการดำเนินงานโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553

ประกาศคณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน

ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินงาน โฉนดชุมชน

พ.ศ. ๒๕๕๓

โดยที่สมควรให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินงาน โฉนดชุมชนให้เป็นไป ด้วยความเรียบร้อยและเหมาะสม

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๗ (๒) ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มี โฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓ คณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน จึงให้ออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๒ ในประกาศนี้

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า กระทรวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ

“ที่ดินของรัฐ” หมายความว่า ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินทุกประเภท

“โฉนดชุมชน” หมายความว่า หนังสืออนุญาตให้ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ การครอบครอง ที่ดินและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ ในที่ดินของชุมชน ซึ่งชุมชนมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจน ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้โดยกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้อง

“ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อการจัดการ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และมีการวางระบบบริหารจัดการและการแสดงเจตนาแทนกลุ่มได้ โดยดำเนินการ อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสามปีก่อนวันที่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มี โฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓ ใช้บังคับ

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานโฉนดชุมชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๓ การดำเนินงานประสานงานของคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานโฉนดชุมชน แก่ชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ต้องเป็นที่ดินของรัฐซึ่งชุมชนได้เข้าครอบครองมาไม่น้อยกว่าสามปีก่อนวันที่ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓ ใช้บังคับ และที่ดิน ของรัฐนั้นสามารถอนุญาตให้ชุมชนเข้าใช้ประโยชน์ได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

หน้า ๔๕

เล่ม ๑๒๗ ตอนพิเศษ ๑๒๕ ง

ราชกิจจานุเบกษา

๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๓

ข้อ ๔ ชุมชนที่สามารถยื่นคำขอเพื่อดำเนินงาน โฉนดชุมชน จะต้องมีความสมบัติ ดังต่อไปนี้

(๑) มีการรวมตัวกันเป็นชุมชนเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสามปีก่อนวันที่ระเบียบ สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓ ใช้บังคับ

(๒) มีคณะกรรมการชุมชนคณะหนึ่งกระทำการแทนในนามของชุมชน จำนวนอย่างน้อยเจ็ดคน ประธานและกรรมการชุมชนจะต้องมีความสมบัติ ดังต่อไปนี้

(๒.๑) มีสัญชาติไทย เว้นแต่กรณีที่เป็นตัวแทนของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม

(๒.๒) บรรลุนิติภาวะ

(๒.๓) มีภูมิลำเนาหรือที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกินในชุมชนไม่น้อยกว่า ๓ ปี ก่อนวันยื่นคำขอ

(๒.๔) ไม่เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ

(๒.๕) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย

(๒.๖) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

(๒.๗) ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออกหรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

(๓) เป็นชุมชนที่ได้เข้าครอบครองที่ดินของรัฐเป็นที่อยู่อาศัยหรือที่ดินทำกินในลักษณะ ที่ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ นั้น

(๔) เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการบริหารจัดการที่ดินอย่างเป็นระบบ โดยมีกฎระเบียบที่ชัดเจน หรือมีหลักฐานการดำเนินงานของชุมชนไม่น้อยกว่า ๓ ปี

ชุมชนใดรวมตัวกันเป็นสมาคม สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร หรือเป็นชุมชนตามกฎหมายอื่น หากมีคณะกรรมการที่มีความสมบัติที่ไม่ขัดหรือแย้งกับความในข้อ ๔ (๒) สามารถยื่นคำขอเพื่อดำเนินงาน โฉนดชุมชนได้ และให้ถือว่าคณะกรรมการสมาคม สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร หรือชุมชนตามกฎหมายอื่น เป็นคณะกรรมการชุมชนตามวรรคหนึ่ง

ข้อ ๕ ชุมชนที่ประสงค์จะยื่นคำขอเพื่อดำเนินงาน โฉนดชุมชน ให้ยื่นคำขอต่อสำนักงาน ตามแบบและเอกสารหรือหลักฐานที่กำหนด ดังนี้

(๑) แบบคำขอเพื่อดำเนินงาน โฉนดชุมชน

(๒) แผนที่สังเขปชุมชนและบริเวณโดยรอบที่ชุมชนจะขอบริหารจัดการที่ดิน

(๓) บัญชีรายชื่อคณะกรรมการและครัวเรือนสมาชิกของชุมชน จำนวนเนื้อที่ที่ดินในความ ครอบครองของแต่ละครัวเรือน และประเภทของการใช้ประโยชน์ที่ดิน

(๔) ประวัติและรูปแบบการรวมตัวของชุมชน

(๕) ข้อเสนอและแผนงานของชุมชนในการบริหารจัดการที่ดิน รวมทั้งแนวทางร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(๖) เอกสาร หรือหลักฐานอื่นที่คณะกรรมการมีมติกำหนด

ข้อ ๖ ให้สำนักงานทำการตรวจสอบคำขอ เอกสาร หรือหลักฐานของชุมชน ในกรณีนี้ คณะกรรมการอาจมอบหมายคณะอนุกรรมการที่จัดตั้งขึ้น หรือจังหวัด หรือหน่วยงานของรัฐอื่น ให้ร่วมทำการตรวจสอบ รวมทั้งอาจสอบถามความคิดเห็นจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชุมชนดังกล่าวตั้งอยู่เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาด้วย

ให้สำนักงานตรวจสอบคำขอเอกสารหรือหลักฐานของชุมชนภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับคำขอ เพื่อเสนอให้คณะกรรมการพิจารณา หากมีความจำเป็นต้องทำการตรวจสอบในพื้นที่อาจขยายระยะเวลาออกไปได้แต่ต้องไม่เกินเก้าสิบวัน ถ้าต้องใช้เวลานานกว่านั้น ให้เสนอคณะกรรมการพิจารณาเป็นรายกรณี และแจ้งเหตุผลความล่าช้าให้คณะกรรมการชุมชนที่ยื่นคำขอทราบ

ข้อ ๗ เมื่อคณะกรรมการมีมติเห็นชอบให้ชุมชนใดดำเนินงาน โฉนดชุมชนแล้ว ให้สำนักงานแจ้งมติพร้อมส่งเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องแก่หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลที่ดินนั้น เพื่อพิจารณาอนุญาตให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐตามกฎหมายต่อไป

กรณีที่ชุมชนใดไม่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการในการดำเนินงาน โฉนดชุมชน ให้สำนักงานแจ้งมติของคณะกรรมการไปยังชุมชนที่ยื่นคำขอพร้อมทั้งเหตุผลเป็นหนังสือ หากชุมชนที่ยื่นคำขอประสงค์ที่จะขอให้คณะกรรมการพิจารณาทบทวนมติ ก็ให้ยื่นเรื่องพร้อมหลักฐานต่อสำนักงานภายในเก้าสิบวัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับมติดังกล่าวเพื่อเสนอคณะกรรมการพิจารณามติของคณะกรรมการไม่ตัดสิทธิของชุมชนที่จะยื่นคำขอใหม่

การดำเนินการในชั้นแจ้งมติคณะกรรมการและประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลที่ดินเพื่อพิจารณาอนุญาตให้ชุมชนใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ให้เป็นไปตามข้อตกลงที่สำนักงานทำไว้กับหน่วยงานของรัฐแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อ ๘ เมื่อสำนักงานได้รับเรื่องการอนุญาตให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ จากหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลที่ดินแล้ว ให้ออกหนังสือแสดงการจัดให้มีโฉนดชุมชนตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด พร้อมข้อตกลงที่เป็นเงื่อนไขในการดำเนินงาน โฉนดชุมชนให้แก่ชุมชนที่ได้รับอนุญาตเพื่อเป็นหลักฐาน

โฉนดชุมชนที่ออกให้แก่ชุมชนแต่ละครั้งให้เป็นไปตามระยะเวลาที่ชุมชนได้รับอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐจากหน่วยงานของรัฐ

ข้อ ๕ ให้คณะกรรมการชุมชนที่ดำเนินงานโฉนดชุมชน มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการให้สอดคล้องกับลักษณะของชุมชน ดังต่อไปนี้

(๑) จัดทำระเบียบของชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการชุมชน การจัดสรรที่ดิน และการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรที่ดินหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยระบียบดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบร่วมกันของสมาชิกในชุมชนและมีความเป็นธรรมต่อสมาชิกในชุมชน

(๒) จัดทำและปรับปรุงระบบข้อมูลและแผนที่ขอบเขตการจัดการที่ดินของชุมชนให้ทันสมัยอยู่เสมอ โดยครอบคลุมถึงที่ดินรายแปลงที่จัดสรรให้กับสมาชิกของชุมชนเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน ที่ดินส่วนกลางที่ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน และที่ดินที่ชุมชนได้รับอนุญาตให้เป็นผู้บริหารจัดการ

(๓) กำหนดแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน โดยความเห็นชอบร่วมกันของสมาชิกในชุมชนและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และภูมินิเวศของชุมชน

(๔) กำหนดแผนการใช้ประโยชน์ในที่ดินและการจัดการระบบการผลิตให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ โดยคำนึงถึงการผลิตที่พึ่งพาตัวเองโดยการทำเกษตรกรรมยั่งยืนและการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ

(๕) กำหนดแผนการอนุรักษ์ การดูแลรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน ตลอดจนสอดส่องดูแลและแจ้งเหตุแก่หน่วยงานของรัฐเมื่อพบภัยพิบัติทางธรรมชาติ การบุกรุกหรือการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพย์สินของทางราชการในบริเวณพื้นที่ที่ชุมชนรับผิดชอบหรือพื้นที่ใกล้เคียง

(๖) ดำเนินการให้มีการจัดตั้งกองทุนที่ดินของชุมชนเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับโฉนดชุมชน

(๗) ดำเนินการตามนโยบาย แผนงาน หลักเกณฑ์และวิธีการที่เกี่ยวกับโฉนดชุมชนตามที่คณะรัฐมนตรีหรือคณะกรรมการกำหนด รวมทั้งปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๓ อย่างเคร่งครัด

ข้อ ๑๐ เพื่อประโยชน์ในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโฉนดชุมชนในแต่ละพื้นที่ นอกจากหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่ได้รับอนุญาตให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐจากหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลที่ดินแล้ว ให้คณะกรรมการชุมชนที่ดำเนินงานโฉนดชุมชน มีหน้าที่จัดทำรายงานผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคให้คณะกรรมการทราบเป็นประจำปีละครั้ง

ข้อ ๑๑ ก่อนครบกำหนดระยะเวลาที่หน่วยงานของรัฐอนุญาตให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐอย่างน้อยเก้าสิบวัน ให้ชุมชนที่ดำเนินงานโฉนดชุมชนที่ประสงค์จะดำเนินงานโฉนดชุมชนต่อไป ยื่นคำขอต่อสำนักงานเพื่อเสนอคณะกรรมการพิจารณา

เมื่อคณะกรรมการมีมติว่าควรให้ชุมชนนั้นดำเนินงานโฉนดชุมชนต่อไป ให้สำนักงานแจ้งมติของคณะกรรมการแก่หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลที่ดินนั้นเพื่อพิจารณาอนุญาตให้ชุมชนใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐต่อจากการอนุญาตก่อนหน้านี้

ข้อ ๑๒ หากพบว่าชุมชนที่ดำเนินงานโฉนดชุมชนใด มีการกระทำขัดต่อกฎหมายหรือข้อกำหนดตามประกาศของคณะกรรมการ หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่ได้รับอนุญาตให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ ให้สำนักงานแจ้งเป็นหนังสือเพื่อให้ชุมชนทำการปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาอันสมควร หากชุมชนเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามหรือปฏิบัติตามแต่ยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ ให้สำนักงานแจ้งเตือนเป็นหนังสืออีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ชุมชนปฏิบัติตามในระยะเวลาที่กำหนดซึ่งไม่น้อยกว่าสามสิบวันแต่ไม่เกินเก้าสิบวัน หากชุมชนยังไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง ให้สำนักงานนำเสนอคณะกรรมการพิจารณา หากคณะกรรมการพิจารณาแล้วเห็นชอบให้เพิกถอนการดำเนินงานโฉนดชุมชน ให้สำนักงานแจ้งต่อหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลที่ดินนั้น เพื่อพิจารณาเพิกถอนการอนุญาตให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ

เมื่อหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลที่ดินเพิกถอนการอนุญาตให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐแล้ว ให้หน่วยงานของรัฐดังกล่าวแจ้งเป็นหนังสือแก่สำนักงานเพื่อยกเลิกโฉนดชุมชนและประกาศให้บุคคลทั่วไปทราบ

ข้อ ๑๓ ชุมชนที่ดำเนินงานโฉนดชุมชน หากไม่ประสงค์ที่จะดำเนินงานโฉนดชุมชนต่อไป ให้แจ้งความประสงค์ พร้อมทั้งแผนงานในการยุบเลิกการดำเนินงานโฉนดชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน หนี้สินและภาระที่มีต่อทางราชการ เป็นหนังสือต่อสำนักงานเพื่อเสนอคณะกรรมการพิจารณาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนการยุบเลิก เมื่อคณะกรรมการมีมติให้ยุบเลิกแล้ว ให้ถือว่าชุมชนนั้นพ้นจากการดำเนินงานโฉนดชุมชนในที่ดินของรัฐนั้น ให้นำความในข้อ ๑๑ มาใช้โดยอนุโลม

ข้อ ๑๔ ชุมชนที่มีความประสงค์จะดำเนินงานในรูปแบบโฉนดชุมชนในที่ดินอื่นนอกจากที่ดินของรัฐ อาจยื่นคำขอรับการสนับสนุนต่อสำนักงานเพื่อเสนอคณะกรรมการพิจารณาเมื่อคณะกรรมการมีมติให้ความเห็นชอบแล้วให้สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานดังกล่าวในแบบเดียวกันกับชุมชนในที่ดินของรัฐเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ในการนี้ ให้จัดทำโฉนดชุมชนตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด พร้อมข้อตกลงสนับสนุนการดำเนินงานโฉนดชุมชนให้แก่ชุมชนเพื่อเป็นหลักฐาน

ข้อ ๑๕ ให้สำนักงานจัดทำฐานข้อมูลของชุมชนที่ดำเนินงานโฉนดชุมชน และประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่อนุญาตให้ชุมชนใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ เพื่อร่วมกันติดตามการดำเนินงานโฉนดชุมชนในแต่ละพื้นที่ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศของคณะกรรมการ หลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่ได้รับอนุญาตให้ชุมชนใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐโดยเคร่งครัด หากมีปัญหาให้นำเสนอคณะกรรมการพิจารณาเพื่อแก้ไขปัญหาโดยเร็ว

ข้อ ๑๖ ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามประกาศนี้ ให้คณะกรรมการเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการถือเป็นที่สุด

ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

สาทิตย์ วงศ์หนองเตย

รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการประสานงานเพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชน

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวนันทวัน สุวรรณสถิตย์
วัน เดือน ปี ที่เกิด	14 ธันวาคม 2526
ภูมิลำเนา	อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี วท.บ. (วนศาสตร์) คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2549-2552 นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักตรวจและประเมินผล สำนักงานปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2552-ปัจจุบัน นักวิชาการสิ่งแวดล้อม กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์